

Trænere i den frivillige idræt – personlige projekter og velfærdsopgaver

En kvalitativ interviewundersøgelse

// Det giver bare en god mavefornemmelse. Specielt, når alt er gået godt. Det er bare en rar fornemmelse, at man har haft et godt træningspas. Det kan godt være, at alt er gået skidt på arbejde: Kunderne, vi har ikke fået leveret tingene til tiden, eller hvad ved jeg. Så får man vendt dagen til en rigtig god dag, fordi det har været en god træning og en god aften. Så er man klar til at møde på arbejde //

// Det ved jeg sgu' ikke. Jeg har haft mange, som jeg har lært op i firmaet. Jeg er jo ikke direktør ude i firmaet. Det er jeg jo ligesom her. Altså, ikke for hele klubben, men for 1.holdet er det jo mig der bestemmer. Nej, det tror jeg sgu' ikke. Det har ikke noget at gøre med, at "nu er jeg noget". Men nogen gange kan jeg jo godt mærke, at henede i vores lille klub, så er jeg faktisk noget. Når jeg siger noget, så bliver der lyttet. Det har jeg sgu' ikke tænkt over, at det er derfor, at jeg fortsætter og fortsætter //

// Motivationen var jo at skabe et netværk i nærmiljøet, få mødt nogle mennesker og også selv få trænet lidt og være med. Det skete jo også, at jeg lige pludselig havde nogle kontakter til nogle andre gymnastikhold, som jeg også startede på senere. Så det var en hjælp for mig at komme videre. Og så blev jeg ikke så enormt ensom i byen. Det var jo også meget rart //

// Jeg synes, det er vigtigt, at man kan give ungerne en god oplevelse og lære dem nogle af de ting, som man selv har oplevet... Jeg synes stadig det er vigtigt, at de synes det er sjovt, og de giver nogle sjove oplevelser tilbage. Det er ligesom dét jeg er gået ind for //

Jens Bjerregaard
Glen Nielsen
Laila Ottesen

Trænere i den frivillige idræt
– personlige projekter og velfærdsopgaver

„En kvalitativ interviewundersøgelse af den frivillige trænergerning“

Jens Bjerregaard

Glen Nielsen

Laila Ottesen

Institut for Idræt
Københavns Universitet

2009

Trænere i den frivillige idræt – personlige projekter og velfærdsopgaver
„En kvalitativ interviewundersøgelse af den frivillige trænergerning“
© Jens Bjerregaard, Glen Nielsen, Laila Ottesen
Institut for Idræt, Københavns Universitet 2009

Omslag og layout: Simon Frithjof Schierbeck
Tryk: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets ReproCenter

INDHOLD

FORORD OG RESUMÉ.....	5
DEL I: BAGGRUND OG PROBLEMSTILLINGER.....	7
Ildrætsforeningers samfundsmæssige rolle og betydning– et makro perspektiv	7
KAPITEL 1	
FORENINGSKULTURENS FREMVÆKST	
– EN STYRKELSE AF DET CIVILE SAMFUND	9
Ildrætsforeninger – en grobund for netværk og sammenhængskraft i det civile samfund .	9
KAPITEL 2	
FORANDRINGER I IDRÆTTENS FORENINGSLIV	
– EN PARTNERSKABSTID	11
DEL II: 13 TRÆNERES FORTÆLLINGER	13
– En analyse på idrættens mikroplan.....	13
KAPITEL 3	
INDLEDNING.....	15
Overordnet analytisk udgangspunkt:.....	15
Det senmoderne individ og frivilligt trænerarbejde som et personligt projekt	15
KAPITEL 4	
TRÆNERGERNINGENS ROLLE I DEN ENKELTES LIV	19
Anledning til trænergerningen	19
Fastholdelsen i trænergerningen.....	21
Trænergerningen i et livsformsperspektiv.....	26
Det fritidsunderstøttende trænerprojekt.....	27
Det karriereopbyggende trænerprojekt.....	28
Opsamling og delkonklusion på kapitel 4.....	30
KAPITEL 5	
FORENINGSTYPER OG VELFÆRDSOPGAVER	33
Forening A – det samfundsbevidste fællesskab	34
Internt fællesskab	34
Åbenhed overfor omverdenen	37
– Forening A's potentialer i velfærdsopgaver.....	37
Forening B – den nære familie.....	38
Et eksempel på en indadvendt idrætsforening.....	38
Internt fællesskab	39
Åbenhed overfor omverdenen	40
– Forening B's potentialer i velfærdsopgaver	37
Opsamling og delkonklusion på kapitel 5.....	42

KAPITEL 6	
HOLDNINGER TIL VELFÆRDSOPGAVER	
– BARRIERER OG POTENTIALER.....	45
Holdningsmæssige barrierer for inddragelse af trænere i de nye velfærdsopgaver	45
Barriere 1: Den lille ansvarsfølelse for „det store fællesskab“	
– idrætten som et frirum	45
Barriere 2: Trænerens sportslige ambitioner – det resultatorienterede fællesskab.....	47
Barriere 3: Faciliteter, tid og ressourcer	48
Holdningsmæssige potentialer for inddragelse af trænere i nye velfærdsopgaver	49
Potentiale 1: Klassisk foreningsånd og altruisme	49
Potentiale 2: Den store ansvarsfølelse for det „lille fællesskab“	51
Potentiale 3: Løn eller øget godtgørelse.....	52
– økonomisk incitament til at udføre social- og sundhedsprojekter i foreningsregi. ...	52
Potentiale 4: Karriere eller uddannelsesperspektiver	54
Opsamling og delkonklusion på kapitel 6.....	56
 KAPITEL 7	
SAMMENFATNING OG KONKLUSION	59
Undersøgelsens vigtigste resultater	59
Trænergerningens rolle i den enkelte træners liv.....	59
Foreningstyper og velfærdsopgaver	59
Trænerens holdninger til velfærdsopgaver – barrierer og potentialer	60
 METODE APPENDIKS	63
Interviewproces	63
Analyseproces.....	63
Valg af informanter	64
Valg af foreninger	65
Generaliserbarhed – den eksterne validitet.....	66
 LITTERATUR	67
 NOTER.....	73

Forord og resumé

Denne rapport fremlægger resultaterne fra en kvalitativ interview undersøgelse omhandlende den frivillige trænergerning og er et bidrag til den forskningsbaserede viden om foreningsidrætten og frivilligt trænerarbejde i Danmark. Rapporten bygger på 13 udvalgte trænernes fortællinger om livet som træner, deres idrætsforeninger samt deres syn på eventuelle partnerskaber mellem deres idrætsforening og offentlige velfærdsprojekter. Rapportens særlige perspektiv og udgangspunkt er, at danske idrætsforeninger står midt i en brydningstid, kendetegnet ved en stigende politisk vilje til at inddrage de frivillige idrætsforeninger i traditionelt offentlige social og sundhedsopgaver.

I det seneste regeringsgrundlag er idrætten eksplicit nævnt; man vil øge folkesundheden gennem et øget fokus på den sundhedsmæssige dimension af idrætten¹. På kommunalt plan har bl.a. den nye opgave- og strukturreforms indflydelse på kommunernes nye opgaver og ansvar, ændringer i danskernes idrætsvaner og en større opmærksomhed på den sociale og sundhedsmæssige ulighed², medført at foreningsidrætten også på kommunalt plan i stigende grad ses søgt inddraget i projekter og partnerskaber. Sigtet er, at ikke idræts- og foreningsaktive grupper i samfundet skal forsøges inkluderet i idrætsforeningernes fællesskaber³.

Det må altså erkendes, at nye velfærdsopgaver trænger sig på i idrætten, og at idrætsforeningerne er kommet på den politiske dagsorden – ikke kun på grund af de opgaver de allerede løser i samfundet, men fordi det også overvejes, hvad de ellers kan inddrages i. Dermed bevæger det politiske og organisatoriske fokus på idrætten sig fra sit traditionelle kultur- og fritidspolitiske perspektiv, mod et i højere grad sundheds- og socialpolitisk sigte.

Denne rapport undersøger, hvordan idrætsforeninger og trænere i den frivillige idræt forholder sig til denne nye situation og til sådanne nye velfærdsopgaver.

I afklaringen af muligheder, barrierer, fordele og ulemper ved at inddrage idrætsforeninger i nye tværsektorielle partnerskaber om social- og sundhedsopgaver, er de helt centrale hovedpersoner trænere. Inddragelsen af idrætsforeninger i eventuelle social- og sundhedsprojekter står og falder i sidste instans med trænernes villighed til at deltage. For at forstå foreningsidrættens potentialer på dette område, er det derfor nødvendigt at skabe en grundlæggende indsigt i den betydning og rolle trænergerningen har i trænernes liv. Rapporten forsøger på baggrund af interviews med udvalgte trænere at skabe en sådan indsigt. Rapporten skal ses i sammenhæng med den kvantitative del af forskningsprojektet „Hvordan er det at være træner i den frivillige idræt“, hvor 1600 trænere i en spørgeskemaundersøgelse har beskrevet en række forhold omkring og bag deres trænergerning⁴. Nærliggende kvalitative undersøgelser er baseret på semistrukturerede interviews med 13 udvalgte københavnske trænere fra 5 frivillige gymnastik- og fodboldforeninger. Formålet har været at analysere og problematisere de nye velfærdspolitiske problemstillinger ved at undersøge dagsordenen på idrættens mikroplan, dvs. i idrætsforeningerne og blandt trænere. Rapporten afdækker nogle forklarende sammenhænge mellem trænernes hverdagsliv, arbejde, familie, foreningsliv, personlige ønsker og trænergerning. Populært sagt er rapporten et forsøg på at frembringe nogle personlige og forklarende historier bag spørgeskemaafkrydsningerne i den kvantitative undersøgelse.

Allerede nu kan det afsløres, at der både viser sig et forandringspotentiale og nogle potentielle begrænsninger for tidens overordnede politiske intentioner, om i højere grad at inddrage foreningsidrættens frivillige i nye velfærdsopgaver, og de interviewede trænernes hensigter med og incitamenter bag deres frivillige arbejde. Trænerens frivillige arbejde bygger grundlæggende

på to forskellige typer af incitamenter, ud fra hvilke der kan opstilles to arketyper af trænere – trænere med en fritidsopbyggende tilgang og trænere med en karriere opbyggende tilgang til deres trænerarbejde. Hvor trænere med en fritidsopbyggende tilgang søger social anerkendelse, netværk og tilhørsforhold i et tæt foreningsfællesskab, er trænere med en karriere opbyggende tilgang mere motiveret af de karrieremæssige fordele, trænergerningen kan give i form af faglig kompetencetilegnelse og faglig anerkendelse. Den fundamentale forskel mellem disse to tilgange til at være træner er afgørende for både, hvordan disse to typer af trænere bedst fastholdes og deres potentiale for at deltage i kommunale eller statslige partner skaber og velfærdsopgaver. Det viser sig, at trænere, der er interesserede i at deltage i social og sundhedsopgaver, primært er trænere, som har en karriereopbyggende faglig begrundelse og incitament herfor. Hvorimod trænere, som kan beskrives som havende en mere klassisk fritidsorienteret tilgang til deres trænergerningen, er orienteret mod et tæt allerede eksisterende foreningsfællesskab, som de er en del af og kæmper for at bevare, hvilket medfører en vis lukkethed overfor nye samarbejder med det offentlige, men i stedet et enormt og langvarigt arbejde for de medlemmer, som allerede findes i eller let vil passe ind i foreningen.

De to typer af trænere søger forskellige typer af foreninger, hvormed der i foreningslandskabet også kan opstilles to arketyper af idrætsforeninger, henholdsvis velfærdsforeninger og civilsamfundsforeninger, som afspejler træneres motivbillede bag trænergerningen.

Der tegner sig (groft skitseret) følgende dilemma: Det traditionelle emotionelt båret, sportsligt orienterede frivillige idrætsarbejde synes ikke let at involvere i nye udadrettede sociale eller sundhedsmæssige tiltag og offentlige samarbejder. Det gør derimod dele af idrætsforeningslivet (ofte større foreninger), som har en mere instrumentel, service- og markedsorienteret tilgang til deres foreningstilbud og trænerarbejde. Ved inddragelsen af sådanne foreninger i social- og sundhedsopgaver opnås ikke i samme grad den tætte nærhed og det vedvarende bæredygtige engagement, som de klassiske idrætstrænere og foreninger bl.a. skattes for. Derimod opnås et professionelt og fagligt kvalificeret engagement, der varer så længe opgaven eller rettere jobbet passer ind i trænerens faglige karriereproces. Yderligere er denne tilgang til rollen som træner (eller måske rettere instruktør) ofte forbundet med forventninger om instruktørløn.

Frivillige træneres motiver, omfanget og betydning af danskernes frivillige engagement og frivillighedens rolle i velfærdsstatens historie er efterhånden godt beskrevet forskningsmæssigt. Denne rapport har dog en særlig styrke: Den beskriver, hvilket syn de frivillige trænere selv har på at være engageret samfundsborger. Med trænerens egne ord belyses deres holdninger til, om de og deres idrætsforeninger kan og skal tage et større socialt ansvar. Dermed har rapporten relevans for idrættens hovedorganisationer, kommunalpolitikere og embedsmænd, de frivillige idrætsforeninger samt alle andre med en interesse i foreningsidrættens frivillighed og dets fremtidige samspil med omverdenen om nye velfærdsopgaver. Det er vores håb, at rapporten kan inspirere og bibringe nye vinkler på en spændende udvikling og skabe debat om den frivillige foreningsidræts status og fremtid.

Tak til Kulturministeriets Rådgivende Udvalg for Idrætsforskning for støtte til projektet. Tak til de trænere, som gennemgik lange interviews, og delte deres oplevelser med os.

God fornøjelse med læsningen.

Jens Bjerregaard, Glen Nielsen og Laila Ottesen
Institut for Idræt.

DEL I

BAGGRUND OG PROBLEMSTILLINGER

Idrætsforeningers samfundsmæssige rolle og betydning – et makro perspektiv

For at danne et forståelsesmæssigt fundament skitseres her indledningsvist den historiske og realpolitiske baggrund for rapportens analyser. Analysen af trænerens konkrete fortællinger (rapportens del II) kan dog læses uafhængigt heraf.

KAPITEL 1

Foreningskulturens fremvækst – en styrkelse af det civile samfund

Når idrætsforeningernes fremtidige rolle og betydning skal debatteres, kan det være på sin plads med et kort historisk perspektiv, så vi ikke i forandringssiver kommer til, „at smide barnet ud med badevandet“. I det mindste ikke før vi har taget stilling til, hvad det egentligt er, vi smider ud! Lad os derfor kort se på, hvilke samfundsopgaver frivillige idrætsforeninger, gennem tiden har bidraget til at løse, samfundsfunktioner som (indtil nu) har givet dem politisk legitimitet, og sikret deres økonomiske støtte i kultur og fritidspolitikken.

Selvom der før 1800-tallet fandtes foreninger, var det specielt 1849-grundlovens paragraffer om henholdsvis forenings- og forsamlingsfrihed, der fik betydning for udviklingen af den danske foreningsstruktur⁵. Staten befandt sig midt i en brydningstid med et behov for et stærkt civilsamfund og søgte på den baggrund at skabe gunstige betingelser for udviklingen af en stærk og blomstrende foreningskultur.

De frivillige foreninger spillede – med deres demokratiske strukturer, praksisser og idealer – en vigtig rolle i de store forandringer, som det danske samfund undergik i slutningen af 1800-tallet og i opbygningen af velfærdsstaten i 1900-tallet, hvor foreningsorganiseringen og foreningstankgangen bl.a. var en vigtig brik i den hurtige og effektive omorganisering af den danske landbrugssektor⁶.

Foreningerne i Danmark blev fra starten baseret på særlige demokratiske principper, hvor medlemmerne er en „demos“ (en samling folk) og hvor vedtægternes paragraffer vedtages og besluttet på en stiftende generalforsamling⁷. Denne demokratiske⁸ foreningsstruktur og funktion, hvor hvert medlem i en vis grad skal forholde sig til demokratiske procedurer, er sidenhen blevet tillagt stor betydning for borgernes demokratiske dannelse.

På trods af skiftende regeringskonstellationer er der op gennem det 19. og 20. århundrede blevet fastholdt en samarbejdsrelation mellem staten og de frivillige foreninger. En relation hvor staten har tilvejebragt gunstige betingelser i form af love, der tildeler rettigheder, garanterer økonomisk støtte og et udstrakt selvstyre, som kun er begrænset af den grundlovsbaserede lovgivning, og for idrætsforeningerne de offentligt godkendte principper fra Folkeoplysningsloven samt nyere reguleringer⁹.

Ved indgangen til det 21. århundrede bruger de fleste danskere mange timer af deres liv i idrætsforeninger. Et kvantitativt faktum som også må tænkes at have medvirket til bevare den frivillige foreningsidræt som en vigtig og næsten selvfølgelig del af den kommunale velfærd under kultur og fritidsområdet¹⁰.

Idrætsforeninger – en grobund for netværk og sammenhængskraft i det civile samfund

De danske idrætsforeningers selvstyre og økonomiske fundament er dog også baseret på medlemskontingenter, frivilligt arbejde samt eventuelle andre indtægter, f.eks. sponsoring. Idrætsforeninger kan dermed beskrives som små minisamfund, hvor medlemmerne som en

sidegevinst til de kropslige og demokratiske aktiviteter opbygger netværk, lærer tillid, generaliseret gensidighed og samarbejde¹¹ i det „forpligtende fællesskab“.

Siden 1990'erne har forskere og politikere verden over været optaget af at sætte værdi og fagtermer på den menneskelige sammenhængskraft i det civile samfund og forstå hvilken dynamik, der ligger bag. Her har de frivillige foreninger fået tillagt en særlig betydning som værende et bindeled mellem individer og samfund¹². I særlig grad anvendes udtrykket „social kapital“ til at beskrive de samfundsmæssige tillidsrelationer mellem borgerne¹³. Sammenfattende kan social kapital bedst beskrives som en ressource, hvis målestok er et samfundsniveau af intern tillid. Social kapital er både summen af ressourcer, som et menneskeligt netværk producerer, og den værdi som kan tilskrives relationer, der letter netværkets samarbejde til det fælles bedste. Jo bedre og tættere de menneskelige relationer og tillid er, desto større er mængden af et samfunds sociale kapital, og dermed øges dets sammenhængskraft¹⁴. Dannelse af social kapital fungerer i et samspil mellem et individ- og et samfundsniveau, hvor vores oplevelser af og opførsel overfor andre mennesker (mikroplan) genererer fælles normer og tillid i samfundet generelt (makroplan). Det gør sig i høj grad gældende i idrætsforeninger¹⁵. Når medlemmer, trænere og ledere mødes i idrætten, udvikler de relationer, som på et overordnet plan påvirker omverdenen. Når der på grønsværen snakkes venskabeligt om sidste uges kamp, eller der drikkes en kop kaffe efter en vellykket gymnastikopvisning, så er det ikke blot betydningsløs rekreation. Det er et samvær, som ifølge forskningen i social kapital, er med til at strukturere samfundets normer og værdier, og bygge relationer og netværk – social kapital.

Social kapital er en ressource, som ikke blot gør det mere behageligt at være samfundsborger. Det er reelt en vigtig økonomisk faktor for Danmark. Det er blevet anslået, at hvis det generelle samfundsmæssige tillidsniveau falder med 10%, falder den økonomiske vækst med 0,5%¹⁶. Det, at vi kan stole på hinanden og samfundets institutioner, fremmer udvikling. Tillid til staten, kommunen og de offentlige institutioner, såvel som mellem mennesker er værd at bevare, da tillid er et råstof, som får velfærdsstatens struktur til at hænge sammen og måske medvirker til gøre danskerne til et af verdens mest tilfredse folkefærd¹⁷. Social kapital kommer dog ikke af sig selv. Den skal vandes og plejes for at blomstre. Mennesker skal mødes ansigt til ansigt i ligeværdige relationer for at gensidig tillid opstår. Her spiller idrætsforeningerne en central rolle, da foreningernes kollektive fora indadtil præges af ligeværdige sociale relationer uden åbenlyse hierarkier, og udadtil af en involvering i lokalsamfund, paraplyorganisationer og politik¹⁸.

KAPITEL 2

Forandringer i idrættens foreningsliv – en partnerskabstid

De velfærdspolitiske strategier har, som beskrevet i mange år, understøttet udviklingen af idrætsforeningslivet i den civile frivillige sektor med et altoverskyggende fokus på en fritids- og kulturorienteret idrætspolitik, og med en strategi om at give plads til foreningsmedlemmernes selvstyrende demokratiske deltagelse og netværksdannelse.

Også i foreningsidrættens egen selvforståelse har begreber som tillid, samarbejde og fællesskab været legitimerende og motiverende nøgleord¹⁹. Idrætsforeningerne har nydt en udpræget økonomisk og funktionsmæssig frihed, hvor den kulturelle dannelse har sikret legitimiteten. Dette grundlag synes nu udfordret.

Den offentlige sektor er i en omstillingsproces, ikke mindst på kommunalt plan, hvor opgave- og strukturreformen har sat modernisering på dagsordenen. Der er reelt tale om en omstrukturering, som betyder, at ansvaret for velfærdsopgaverne ikke længere ubetinget placeres i de klassiske offentlige administrative og politiske institutioner, men i højere grad ønskes uddelegeret og udliciteret til den civile og private sektor²⁰. Under det helt centrale fokuspunkt „partnerskaber“ ønskes samarbejdsprocesser dannet, hvor flere institutioner, foreninger og borgergrupper går sammen om at løse en opgave, der har relevans for alle parter. Forskellige interesser, politiske modpoler og samfundsmæssige sektorer forsøges forenet under et fælles ansvar og udbytte²¹. Denne intensiverede partnerskabsstrategi betyder på mange måder, at de traditionelt skarpe skel mellem stat, marked og civilsamfund er til forhandling²². Det er til forhandling, hvem der gør hvad i det offentlige velfærdsprojekt. Et velfærdsprojekt som staten i højere grad ønsker gjort til borgerens og den frivillige sektors velfærdsprojekt, hvor f.eks. foreningsidrætten forsøges motiveret til at bidrage yderligere.

På idrætsområdet er det særligt kommunernes nye opgaver på social- og sundhedsområdet, der danner den konkrete baggrund for, at lokale idrætsforeninger nu søges inddraget i sådanne partnerskaber. Den folkesundhedsmæssige og dermed såvel økonomiske som velfærdsmæssige trussel fra inaktivitet, fedme og andre livsstilssygdomme har nået et niveau, hvor det offentlige og dermed ofte kommuner ser sig nødt til at reagere. Her ses de frivillige idrætsforeninger som en oplagt og økonomisk fordelagtig samarbejdspartner.

Med kommunale briller er partnerskaberne med idrætten dels en chance for at trække på hovedorganisationernes netværk og dels på de frivilliges ulønnede engagement og kompetencer. Bæredygtigheden og forankringen af de mange social- og sundhedsprojekter, med idræt som instrument/metode, sikres af den faglighed og nærhed i det civile liv, som foreningslivet synes at kunne tilbyde. Kommunerne kan med inddragelse af de lokale foreninger med et slag bringe beslutningerne tættere på borgerne, og samtidigt imødekomme en del af den overordnede modernisering af velfærdsstaten, hvor decentralisering i beslutningsprocesser og udlicitering af opgaver står centralt.

Idrætsforeningerne har på sin vis altid været med til at løse social- og sundhedsopgaver, men det har været med en udpræget selvstyrestrategi. Det nye er, at idrætsforeningerne i højere grad ses inddraget i konkrete og specifikke kommunale partnerskabsprojekter, f.eks. om integrations- og sundhedsopgaver, hvor f.eks. immigranter søges inkluderet i det danske samfund via indlemmelse i foreningsidrætten og overvægtige og inaktive grupper i samfundet gjort mere

fysisk aktive gennem projekter som f.eks. „Motion på recept“ og idrætshold for overvægtige børn. I disse samarbejder leverer den offentlige sektor oftest det økonomiske grundlag vedhæftet rammebetingelser, og idrætsforeninger arbejdskraften og den faglige ekspertise. Der skal med andre ord i disse partnerskaber løses en offentligt dikteret og udliciteret opgave for pulje-penge.

Denne moderniseringsproces i den offentlige sektor, men også befolkningens ændrede idrætsvaner, hvor både foreningsdeltagelse og fitnessforbrug er blevet mere udbredt og alment²³, ses tydeligt at sætte sit præg på idrættens hovedorganisationer. Især hos DIF og DGI står omstrukturering, reformuleringer af opgaverne, målsætninger og profilering af dem selv højt på dagsordenen²⁴. I 2006 gik landets største fitness-kæder sammen og dannede brancheorganisationen Dansk Fitness og Helse Organisation (DFHO). Blandt andet for i fællesskab at kunne være en attraktiv partner for kommunerne. Den øgede konkurrence fra en voksende og succesfuld kommerciel idrætsindustri skaber reaktioner og forandringer i foreningsidrættens hovedforbund. Konkurrencen fra motionscentre synes endnu ikke at udgøre en stor bekymring for foreningsidrætten, da langt hovedparten af idrætsaktiviteter stadig dyrkes i foreningsregi²⁵. Alligevel kan den kommercielle idræts succes på et normmæssigt niveau skabe større krav til fleksibilitet, lønnede instruktører og en øget „markeds og service logik“ i administrationen af foreningsidrætten, især hvis den ønsker at modsvare den kommercielle idræts medlemsfremgang og dermed legitimitet.

Problemstilling

Den danske foreningsmodel har som beskrevet bidraget til at udvikle en velfærdsstat baseret på en høj grad af decentralisering²⁶. Indtil videre har denne foreningsmodel vist sig god til at tilpasse sig eksterne forandringer og har ikke været inde i en svær legitimitetskrise²⁷. Måske har den decentrale styringsstruktur, baseret på repræsentative og associative demokratiske principper, været nøglen til denne villighed og evne til at møde nye udfordringer²⁸. Spørgsmålet er dog, om den danske foreningsmodel kan tilpasse sig de mange udfordringer, den står over for i disse år?

Udfordringer, i form af en stigende grad af kulturel pluralisme mht. livsformer, livsstile og subkulturer. Udfordringer, der handler om befolkningens lave middelalder og sundhedsproblemer (bl.a. grundet fysisk inaktivitet), som medfører at der fra politisk hold ses på den foreningsorganiserede idræt som en oplagt partner i folkesundhedsarbejdet og at der i stigende grad bliver spurgt om, hvad idrættens frivillige foreningsliv kan udover dets traditionelle kulturelle og fritidsmæssige funktioner. Kan den frivillige foreningsidræt være et nyttigt instrument til at løse disse nye social- og sundhedsopgaver?

For at besvare disse vigtige spørgsmål er det afgørende at have indsigt i, hvilke konsekvenser en sådan partnerskabsstrategi og omlægning af de offentlige ansvarsområder vil få for det frivillige engagement. Et engagement som er selve kernen i de frivillige foreningers funktion, og som danner baggrund for, at de fra politisk hold overhovedet er ønskværdige at inddrage i samfundets velfærdsopgaver. Her er de nuværende frivillige trænere helt centrale informanter.

DEL II

13 TRÆNERES FORTÆLLINGER

– En analyse på idrættens mikroplan

KAPITEL 3

Indledning

Denne rapportens del II undersøger, hvad der er hensigterne og dagsordenen for de enkelte trænere.

Der er langt fra kontorerne på Christiansborg, rådhusene og idrættens hovedorganisationer til idrætsforeningernes omklædningsrum – men for succesen af de nye velfærdsopgaver i foreningsidrætten er de tæt forbundne. Når man fra politisk side ønsker at inddrage idrætsforeninger i arbejdet med social- og sundhedsopgaver, er det essentielt at skabe indsigt i de frivillige trænere holdninger på området. Trænerne er i sidste ende hovedpersonerne, der skal udmønte de politiske målsætninger og ønsker på grønsværen og i hallerne.

For at skabe indsigt i mulige potentialer og barrierer for at offentlige velfærdsopgaver kan løftes i den frivillige idræt undersøges der med udgangspunkt i frivillige trænere perspektiver tre aspekter:

Kapitel 4 – Trænergerningens rolle og betydning i den enkelte træners liv

Kapitel 5 – Foreningstyper og velfærdsopgaver

Kapitel 6 – Trænerne holdninger til velfærdsopgaver

Med hensyn til rapportens læsevenlighed har vi valgt at vedlægge de nærmere beskrivelser af det metodiske grundlag for disse undersøgelser, som appendiks sidst i rapporten. De anvendte metodiske værktøjer udgør naturligvis afgørende betingelser bag rapportens fund og er præmisserne, hvorpå dens resultater bygger. Vi mener dog, at rapporten for mange med fordel kan læses og forstås uden en nærmere gennemgang heraf, og finder det blot nødvendigt her indledningsvist at pointere et par vigtige metodiske betingelser bag rapportens resultater:

De kommende analyser bygger primært på interviews med 13 udvalgte trænere fra 5 idrætsforeninger i Københavnsområdet. En holdningstendens afdækket i en sådan mindre gruppe af informanter kan dog udmærket illustrere en generel holdningstendens i den samlede trænerstab i Danmark. Omvendt kan den også repræsentere en meget lille del, men det er ikke pointen. Hensigten med den kvalitative metode er at skabe en dybere indsigt og forståelse for en større gruppe af trænere, ud fra enkelte udvalgte trænere fortællinger – ikke information om udbredelsen. For at opnå sidstnævnte inddrages og perspektiveres der dog løbende til kvantitative undersøgelser.

Generaliserbarheden man kan skabe på baggrund af et sådant specifikt udvalgt udsnit af trænere er den at: Gælder det i dette tilfælde, gælder det også i andre lignende tilfælde. At denne type trænere findes derude. Deres kvantitative fordeling er bare endnu ikke undersøgt. Dog er der med de udvalgte træner- og foreningstyper tale om tilfælde, rapporten bedømmer som værende udbredte. De kvantitative studier på området antyder, at dette reelt er tilfældet.

Overordnet analytisk udgangspunkt

Det senmoderne individ og frivilligt trænerarbejde som et personligt projekt

Tidligt i undersøgelsesprocessen erkendte vi, at trænergerningens store indflydelse på trænernes tilværelse burde have indflydelse på den vinkel, hvormed deres fortællinger om at være træner blev analyseret. Som illustreret i denne mandlige fodbold træners fortælling:

„Jo, selvfølgelig smitter det af på jobbet. Der er også nogen af kunderne, der også er fodboldtrænere og så snakker vi selvfølgelig meget om det. Hvis man har haft en lorte kamp, så er man også sur på jobbet, ik?! Det er et hårdt job at være træner. Hun kan også mærke det derhjemme, hvis det har været noget lort. Eller hvis kampen har været god, så er der omvendt en kæmpe drejning“

Der er til tider en tendens til, at undersøgelser og den offentlige debat, vedrørende fritidsaktiviteter og herunder frivilligt arbejde, betragter fritiden som et selvstændigt rum adskilt fra uddannelse og arbejde²⁹ – som en hyggelig og underholdende sidebemærkning i tilværelsen uden den store betydning. Trænerne fortællinger om deres frivillige trænerarbejde viser et anderledes billede.

De historier trænerne har fortalt os om deres trænergerning og liv, som her forsøges formidlet videre, udtrykker klart, at det frivillige trænerarbejde har central betydning for deres opfattelse af dem selv, deres udvikling, socialisering og dannelse, parforhold, familieliv og professionelle karriere. Det mest overraskende og slående ved interviewene er rent faktisk, hvor meget trænergerningen fylder i trænerne livshistorie. Derfor anlægges der i denne undersøgelse et bredt perspektiv på fritiden og herunder trænergerningen, som betragtes som en central og meget vigtig del af trænerne tilværelse, personlighed og identitet. Arbejde og fritid knyttes analytisk tæt sammen, da overførselsværdierne og sammenhængen viser sig udtalt for en stor del af trænerne.

De frivillige idrætsforeninger er et produkt af den tid og det samfund, de er en del af og bidrager til³⁰. Men i sidste ende bliver trænerarbejdet og evt. nye velfærdsopgaver, som søges udlagt hertil, udført af individer. For at kunne forstå baggrunden for de enkelte træneres engagement, er det derfor nyttigt at skitsere og have in mente nogle af de mere generelle betingelser, som det nutidige vestlige samfund gør gældende i menneskers tilværelse. På individniveau udstikker den senmoderne samtid nogle generelle betingelser for individer og fællesskaber og dermed for trænere og idrætsforeninger, som er vigtige at medtænke, når den frivillige trænergerning og dens fremtid skal analyseres og forstås.

Nutidens samfund beskrives af mange samfundsforskere som individualistisk og instrumentalistisk orienteret og med en frygt for fællesskabets bestående³¹ – herunder også for foreningssidrættens fællesskaber³². Lidt groft sammenfattet argumenterer den mest kulturkritiske del af sociologien³³ for, at den moderne kulturelle frigørelse har medført følgende hovedproblematikker i forholdet mellem individet og fællesskabet: En udbredt individualisme, præget af selvoptagedhed, narcissisme og plejning af egne særinteresser, medfører en tendens til instrumental tankegang, hvor egen vinding og udbytte af relationer og handlinger er i fokus. Dette skaber en generel manglende ansvarsfølelse, interesse for fællesskabet og det fælles anliggende, og medfører en manglende involvering i samfundets „store spørgsmål“ på bekostning af fællesskabet og det fælles bedste³⁴.

Ovenstående pessimistiske antagelser om tidens samfund og individualistiske individer er interessante, da de står i skærende kontrast til det faktum, at mange stadig vælger at bruge tid på frivilligt trænerarbejde til gavn for andre³⁵.

Et muligt teoretisk bud på denne modsætning mellem teori og empiri kan findes indenfor mere positive beskrivelser af samfundsudviklingen, hvor bl.a. samfundsforskeren Anthony Giddens kan betragtes som foregangsmand for et syn, hvor fællesskaber ikke nødvendigvis går i opløsning, som konsekvens af det moderne individs frisættelse fra tradition, slægt og stand

(dvs. øget individualisering). De skifter blot betydning og karakter. Den senmoderne periode³⁶, vi lever i, har også i følge Giddens medført ændrede sociale omstændigheder³⁷. Mest centralt er, at et øget antal af valg og muligheder for den enkelte fører til, at skabelsen af identiteten³⁸ („hvem man er og hvad man gør“) i højere grad bliver til et selvstændigt, individuelt projekt og ansvar³⁹ – modsat tidligere, hvor slægt, stand og tradition var mere afgørende.

Denne øgede individualisering har konsekvenser for menneskets handlinger, da disse bliver centrale i det pålagte individuelle arbejde med at skabe sammenhæng, mening og dermed identitet, midt i en samtid med flere muligheder⁴⁰. Der er tale om en påkrævet individualiseringsproces, hvor tilværelsen som helhed bliver et selvstændigt refleksivt projekt. Dette ses at afføde forskellige modtræk og tendenser, hvor jagt efter perfekte relationer⁴¹ samt realiseringen af en bestemt livsstil, ifølge Giddens er typiske. En livsstil (f.eks. at være træner) stiller bestemte vaner og orienteringer til rådighed for individet, og skaber dermed enhed og sammenhæng i dettes liv. En livsstil bliver et brugbart sæt af leveregler, som den enkelte umiddelbart kan orientere sig imod i en tid, hvor traditionen har mistet sin værdi som vejviser⁴². Da samtidens øgede kulturelle pluralisme og frisættelse skaber en mangfoldighed af mulige livstile, bliver strategisk livsplanlægning en vigtig del af den refleksive konstruktion af den personlige identitet, f.eks. i form af overvejelser som: „Hvordan kan det, at være træner, indgå og bidrage i mit individuelle projekt“?

Der behøver dog ikke være tale om et paradoks eller et modsætningsforhold mellem individualisme og fællesskab. Den frivillige trænergerning i et foreningsfællesskab kan f.eks. forstås i sammenhæng med nødvendigheden af at skabe og forme en identitet, i fraværet af dikterende tilhørsforhold, traditioner og kulturelle bindinger. En rolle som træner i et foreningsfællesskab kan tænkes at være et nyttigt bidrag i den enkelte træners identitetsarbejde. Idrætsforeningen kan måske tilbyde en livsstil, en personlig rolle og tilhørsforhold, som trænere kan orientere sig efter, i et til tider forvirrende og uoverskueligt hav af valgmuligheder. Samtidens tendens til at søge perfekte relationer kan måske være en del af forklaringen på de frivillige foreningers tiltrækningskraft, idet de netop pga. deres frivillighed opfattes som værende båret af emotionelle værdier og kammeratskab⁴³. Disse teoretiske anskuelser har vi sammen med livsformsbegreberne⁴⁴ forsøgt at sætte i spil, da vi rettede blikket mod „virkeligheden“, i form af de historier trænerne fortæller om deres trænergerning. Disse anskuelser ligger bag de spørgsmål, som skabte disse historier samt ikke mindst deres tolkning.

KAPITEL 4

Trænergerningens rolle i den enkeltes liv

Hensigterne med og funktionen af rollen som træner er i fokus i dette undersøgelsens første empiriske kapitel.

Det vil blive klarlagt, at der blandt de interviewede trænere viser sig at være en forskel mellem anledningen til at blive træner og årsagerne til, at de bliver fastholdt i det frivillige engagement.

Det viser sig, at anledningen til at blive frivillig træner ofte er et produkt af en socialiserings- og indslusningsproces, men også kan være et instrumentelt valg med den hensigt at opnå kompetencer, der er nyttige i andre sammenhænge.

Angående fastholdelse i det frivillige arbejde i idrætsforeningerne kredser alle trænernes fortællinger om tre motiverende faktorer som afgørende: Deltagelsen i et fællesskab, en bagvedliggende altruisme samt muligheden for at indtage en ønskelig identitet. Selvom disse motiverende faktorer bag trænerarbejdet fortolkes individuelt, kan der idealtypisk opstilles to hovedtyper af trænergerninger med vidt forskellige vægtninger af de nævnte incitament: En karriereopbyggende tilgang og en fritidsunderstøttende tilgang.

Anledning til trænergerningen

Undersøgelser har fremdraget „prikket på skulderen“ i idrætsforeningen, som den direkte anledning til at mange starter som trænere⁴⁵. Det er blevet konkluderet, at de fleste mennesker har en stor villighed til at foretage frivilligt arbejde – bare de bliver spurgt⁴⁶.

Trænernes fortællinger synes umiddelbart at bekræfte ovenstående konklusion. Flere historier om anledningen til at begynde som frivillig træner handler om, hvordan andre medlemmer af idrætsforeningen fik de interviewede trænere i gang via et venskabeligt spørgsmål om at hjælpe. Trænerne mindes ofte en stolthed og glæde ved at være blevet spurgt, men også en vis følelse af pligt og nødvendighed overfor det behov, der var for deres hjælp, da de startede trænergerningen. Som en kvindelig gymnastik træner berettede:

„Og da jeg så havde været på det hold et år, så valgte jeg så at få mit eget hold året efter. Hende vi havde stoppede, og så var det ligesom; „hey, nu må vi da gøre noget“.

I en tid, hvor foreningsidrætten generelt har en udfordring i at rekruttere trænere og ledere, er det et interessant spørgsmål, hvad der er anledningen til trænernes frivillige engagement. Er det virkelig sådan, at man blot skal spørge eller opfordre idrætsforeningers medlemmer, så får man de trænere, der er brug for?

Generelt viser trænernes fortællinger den vigtige pointe, at der er forskel mellem den specifikke hændelse, som fik dem involveret, og de personlige bevægegrunde, der fik dem til at reagere positivt på hændelsen⁴⁷. At anledningen til at starte som træner også er et selvstændigt og aktivt valg. Som f.eks. nedenstående kvindelige gymnastiktræners fortælling illustrerer:

„Det var jo lysten, der drev værket. Det var jo fordi, at jeg hoppede ind og spurgte om jeg ikke kunne hjælpe på et hold. Så blev jeg jo hjælpeinstruktør. Og så blev jeg sendt

på nogle kurser og jeg syntes, det var rigtig interessant – så er det jo tit, at foreningerne hunger lidt efter at få nogle instruktører ud. Det giver jo også noget inspiration til at sige: „Yes, det her det vil jeg bare gerne!“

Forenklet set peger vores interview med trænerne på to motivationsfaktorer bag, at der reageres positivt på opfordringer til eller muligheder for at blive træner: 1) Indslusning og socialisering samt 2) et instrumentelt valg.

Indslusning til trænergerning på baggrund af socialisering

Lysten til at være frivillig træner viser sig hos mange af de interviewede trænere at være ansporet af en ureflekteret, „naturlig“ indslusning til trænerpraksis som en naturlig del af tilværelsen.

I trænernes fortællinger berettes ofte om, hvordan idrætsforeningen har været det sted i opvæksten, hvor de kunne tilbringe tid og dele oplevelser med deres forældre og flere trænere fortæller historier om, hvordan de nærmest er født og opvokset med trænergerningen⁴⁸. En mandlig fodboldtræner gav følgende fortælling:

„Det er hans (faderens) fortjeneste, at jeg er blevet så glad for fodbold. Også oplevelserne. Han tog mig med i Idrætsparken. Det er hans fortjeneste, at jeg begyndte at interessere mig for fodbold. Da har jeg været 5 år. Jeg havde lige lært at snøre mine støvler. Det var kravet. Jeg skulle lære at snøre mine støvler“.

Der fortælles blandt flere af trænerne om, hvordan foreningslivet er en indgroet familiepraksis og tradition, der næsten naturligt og umærkeligt overleveres på tværs af generationerne. Om socialiseringsprocesser, der i socialvidenskaben ofte beskrives som „role modeling“ eller „social learning“, hvor forældre og andre voksne ofte uintentionelt overleverer praksisser til børn⁴⁹. En kvindelig gymnastik træner beskriver processen med følgende ord:

„Det er jo fordi min mor var gymnastiktræner, så det er jo noget, der ligger i arven. Min mor tog mig med på mor-barn holdet, og så tog hun mig med på puslingeholdet, og så mini-pigerne osv. osv. Da jeg blev gammel nok til, at jeg ligesom skulle have mit eget hold, så gik jeg ned og tog holdene opad igen. Så har det bare kørt sådan hele vejen op“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

Mens en mandlig fodbold træner beskriver processen således:

„Min far har spillet fodbold og min mor har været holdleder, da min far var træner. Så det er vel noget der ligger til familien. Vi snakker altid fodbold. Jul, fødselsdage, hvis vi inviterer på mad, så er det altid fodbold. Vi snakker altid fodbold – det er hele familien. Der er både mine fætre og onkler. De har alle spillet selv og har været trænere. Så det er kun fodbold vi snakker i hele familien, der er fodboldtosset. Det er faktisk kun fodbold vi prioriterer i familien“.

Et andet forhold, som går igen i interviewene er, at trænerne har en selverfaret oplevelse af, at idrættens foreningsliv udvikler kammeratskaber, sammenhold, en fair indstilling til konkurrence, omtanke for andre og andre menneskelige værdier. Det er værdier som er blevet vigtige for dem at videreføre, hvilket manifesterer sig ved at flere taler om at „give noget tilbage“. Som f.eks. denne mandlige fodboldtræner:

„Jeg synes, det er vigtigt, at man kan give ungerne en god oplevelse og lære dem nogle af de ting, som man selv har oplevet... Jeg synes stadig det er vigtigt, at de synes det er sjovt, og de giver nogle sjove oplevelser tilbage. Det er ligesom dét jeg er gået ind for“.

Den enkelte træners livshistorie og individuelle socialisering synes altså afgørende for, at de reagerer positivt på „prikket på skulderen“. Baggrunden for, at trænere i første omgang tiltrækkes og rekrutteres til den frivillige trænergerning i idrætsforeningerne synes i høj grad at være et spørgsmål om socialiseringen og afhængig af især familiers og idrætsforeningers kultur og normer. Denne tendens bekræftes af andre undersøgelser⁵⁰.

At trænerne, som undersøgelsen senere vil vise, benytter mulighederne for f.eks. selvrealisering i foreningsidrætten, er sandsynligvis et produkt af, at de tilskriver foreningsidrætten positive egenskaber, og dermed opfatter en „forenings- eller træneridentitet“ som en positiv identitet. Idrætsforeningen bliver hermed et livsstils- og praksisfællesskab, der korrelerer med trænerens opvækstbetingede normer og konventioner.

Trænergerningen som et instrumentelt valg

For enkelte andre trænere startede det frivillige engagement dog med langt mere gennemreflekterede og funktionelle hensigter. En kvindelig gymnastiktræner beskriver sine bevægegrunde således:

„Og grunden til, at jeg gerne vil være frivillig, er også fordi, jeg arbejder sammen med nogle andre piger fra mit studie omkring nogle målgrupper, vi synes er interessante. Erfaringer jeg har fået i forhold til min uddannelse er, at jeg har brugt rigtig meget pædagogik og rigtig meget viden fra uddannelsen.“

At starte som træner er for enkelte trænere en reflektiv livsstrategisk handling, f.eks. i forhold til et karrierespørgsmål. Et velovervejet initiativ på den baggrund, at trænergerningen positivt kan overlappes og bidrage til andre aspekter i hverdags- og arbejdslivet. Motiveret af at trænergerningen har nytteperspektiver i andre sammenhænge end i idrætsforeningen.

„Jeg selv får rigtig meget fagligt ud af det: Erfaring, udvikling og så driver det mig helt vildt at lave sådan nogle ting. Så det er også egen motivation. Jeg synes, at det er rigtig sjovt. Jeg kunne leve af det, hvis jeg får mulighed for det“ (kvindelig træner i gymnastikforening).

Vi skal senere se nærmere på de to forskellige tilgange til at være træner.

Fastholdelsen i trænergerningen

Ét er rekrutteringen og opstarten som træner. Noget andet er dog forankringen og fastholdelsen af trænere i idrætsforeninger – at trænergerningen bliver ved med at give mening over årene. Hvad der fortsat skaber lysten til og glæden ved at være træner, kan vise sig afgørende for om og hvordan, trænere og idrætsforeninger kan inddrages i kommunale velfærdssopgaver, men er derudover selvsagt nyttig viden for idrættens ledelse.

Der viser sig gennemgående i interviewene et sammensat billede bag trænerens fastholdelse og vedblivende engagement. Som f.eks. nedenstående svar, på det enkle spørgsmål; „hvad får du ud af at være frivillig træner?“, illustrerer:

„Jamen, jeg får det ud af det, at jeg får lov at give det videre, som jeg selv brænder for. Og jeg får lov at være en del af et foreningsliv. Det synes jeg er rigtigt fedt, altså. Det er fedt, at det er de samme mennesker, som kommer hver onsdag, når jeg træner. Jeg lærer nogle nye mennesker at kende, og de lærer mig at kende. De lærer det, jeg ved noget om. Jeg synes, det er fedt, at jeg kan give nogen en mulighed for at lære noget nyt“.(kvindelig træner i gymnastikforening)

I de 13 beskrivelser af træneres trænergerning og liv ses det ofte, at trænergerningen opfylder flere forskellige hensigter og behov for den enkelte. Det ses tydeligt og gentagende i alle interviewene, at foreningslivet på forskellige og individuelle måder supplerer andre livssfærer, som f.eks. familie og arbejde og at dette er afgørende for trænerne engagement.

Det viser sig i alle trænerne fortællinger, at der gennem trænergerningen skabes og opnås relationer og positioner, som på forskellig vis giver trænerne både oplevelser af anerkendelse og oplevelser af at være en del af et givende fællesskab. Sådanne oplevelser styrker selvtilliden og giver tilværelsen indhold⁵¹.

Overordnet set kan de 13 træneres motiver bag deres vedvarende trænerengagement kondenseres ned til tre bevæggrunde, der fastholder dem i deres trænergerning:

- En søgning efter fællesskab
- Altruisme
- Konstruktionen af en ønskelig identitet

Hvilke roller og betydning disse bevæggrunde spiller varierer fra træner til træner, men overordnet synes de vigtige at være opmærksomme på i såvel foreningers egen som evt. eksterne partners bestræbelser på at fastholde og bevare deres frivillige indsats.

I nedenstående beskrives disse bevæggrunde mere detaljeret.

Søgning efter fællesskab

Idrætsforeninger er aktivitetsorienterede foreninger, hvor medlemmerne samles om konkrete idrætsaktiviteter. I overensstemmelse hermed afslører interviewene en række begrundelser for trænergerningen, som bedst kan beskrives som at kærlighed til sporten, bliver til et afgørende udgangspunkt og formål med foreningsfællesskabet.

Trænerne er motiverede af at arbejde for en udbredelse af sporten samt ikke mindst deres eget syn på, hvordan sporten bør være. Et eksempel er følgende fodboldtræners forklaring på, hvad der fik ham til at involvere sig i trænergerningen:

„Jeg har selv spillet fodbold på rimeligt højt plan, og jeg synes der er mange ting, som man godt kan give videre til pigerne. Nu har jeg også stået og kigget på holdet med min egen datter og tænkt, at det her er grundtræning, og det skal I bare lære. Når jeg så kigger på de andre, som har været her, så tænker jeg, at der måske mangler nogen til at råbe lidt højere end pigetræneren gør. Der går lidt tøsefnidder i den engang imellem“...

Sporten og dens værdisætning af præstation og resultater er ofte centrale for foreningsfællesskabet. Det er den fælles interesse, som de sociale relationer er bygget op om. Trænerne vil gerne skabe flere og ikke mindst bedre udøvere i sporten. Som en anden mandlig fodboldtræner meget hårdt og kontant udtrykker det:

„Jeg kunne godt tænke mig, at der var en pigeafdeling hernede – så man kan prøve at udvikle nogle gode spillere. Dem jeg har her de gør et enormt stykke arbejde – den yngste er 18, den næst yngste er 26 og jeg er 25, men resten er 10-15 år ældre end mig selv, og de er færdige. De er ikke til at forme mere, når de er så gamle.“

Idrætsforeningerne er dog ikke kun en organisatorisk ramme om interessen for en bestemt idrætsgren, de er også en central ramme for trænerens generelle sociale liv.

Den norske sociolog og økonom, Bernard Enjolras, har identificeret en udviklingstendens i foreningsmedlemmers aktiviteter mod et forbrugerorienteret forhold til idrætsforeninger, hvor mange – grundet en tidspresset hverdag og et krævende arbejdsliv – hellere betaler sig fra det fælles foreningsansvar via kontingentet, end selv at engagere sig⁵². Det er en holdning, hvor medlemmerne nok påskønner det frivillige engagement, men ikke selv ønsker at deltage i foreningsarbejdet. Det er en udvikling mod en kommercialiseret forbrugermentalitet og væk fra det forpligtende fællesskab. Det er muligt, at denne udviklingstendens gør sig gældende for dele af foreningslivet, men disse træneres fortællinger viser et andet billede. Trænerne udtrykker en stor villighed til at hjælpe det fællesskab, de er en del af. En villighed og et engagement der bl.a. hænger sammen med deres tætte personlige relationer i idrætsforeningerne. Et af de mest centrale og gennemgående temaer i trænerens fortællinger er betydningen af fællesskabet og samværet med andre mennesker, hvor fællesskabet generelt er det primære motiv bag trænerens frivillige engagement og er det aspekt, som giver trænerjobbet mening. Som en mandlig fodboldtræner beskrev det:

„Min indstilling har altid været, at det der er vigtigt, når man er træner er, at der skal være et godt kammeratskab. Det skal være hyggeligt at komme til fodbold. Selvfølgelig skal man også prøve at vinde nogle kampe, men det vigtigste er, at man har et godt sammenhold i klubben, og at det skal være hyggeligt at spille. Den indstilling har jeg faktisk altid haft.“

Idrætten er for disse trænere et redskab til at komme i kontakt med ligesindede og skabe netværk. Et eksempel er en kvindelig gymnastiktræner som forklarer, hvorfor hun straks efter at være flyttet til en ny by tilbød sig som træner i den lokale idrætsforening:

„Motivationen var jo at skabe et netværk i nærmiljøet, få mødt nogle mennesker og også selv få trænet lidt og være med. Det skete jo også, at jeg lige pludselig havde nogle kontakter til nogle andre gymnastikhold, som jeg også startede på senere. Så det var en hjælp for mig at komme videre. Og så blev jeg ikke så enormt ensom i byen. Det var jo også meget rart.“

Mange trænere motiveres af muligheden for at blive en del af det tætte, samlende fællesskab, som præger visse idrætsforeninger⁵³. En mandlig fodbold træner fortæller:

„For de ville gerne have mig, og de har været tilfredse. Ellers ville jeg jo ikke have været her i så mange år. Den velkomst jeg fik første gang jeg kom herned til indendørs træning gjorde, at det her vil jeg gerne! Og 98% af gangene, jeg har skullet til træning, har jeg glædet mig til at komme herned. Men det er kun fordi man føler sig velkommen.“

Idrætsforeningen er en organisatorisk ramme, hvor private relationer til træningsmakkere, nære venner, familien eller kærester kan opbygges og plejes. Det viser sig f.eks. i to kvindelige gymnastiktræneres fortællinger:

„Så fik jeg også hold sammen med min veninde, så vi var to om at have det. Det gjorde så også, at vi havde noget fælles sammen der, når vi underviste. Så på den måde blev det også mere udviklende. Og så blev det jo også udviklende for mig selv.“

„Jeg har f.eks. også lige inviteret mine to veninder og sagt de skal melde sig på holdet, for så skaber jeg lige pludselig også noget andet, nogle personlige relationer. Så Line og Ann kommer jo, så bliver jeg også nødt til at komme.“

Altruisme

Det frivillige engagement er dog også båret af et iboende ønske om at „gøre noget for andre“. Der er ingen modsætning mellem trænergerningens instrumentelle funktion i trænerens eget liv og et altruistisk motiv. En mandlig fodboldtræner udtrykte i sin refleksion over, hvad han får ud af at være træner, den konstruktive dobbelthed ved selv at få noget ud af at gøre noget for andre⁵⁴.

„Jeg håber, at jeg får nogle sjove oplevelser ud af det. Og så håber jeg at kunne tilfredsstille et eller andet hos mig selv ved at videregive noget til nogle andre. Så jeg håber at kunne lære dem noget, som jeg selv har været glad for. Det er sådan set det grundlæggende i det.“

Glæden ved det altruistiske element i trænergerningen er koblet til oplevelsen af at give noget særligt videre. At „give noget tilbage“. To trænere udtrykker det således:

„Jeg synes det er vigtigt, at man kan give ungerne en god oplevelse og lære dem nogle af de ting, som man selv har fået. Nogle småtricks, men samtidig også noget sjov og lære dem noget spilforståelse. Jeg synes stadig det er vigtigt, at de synes det er sjovt. Og de giver nogle sjove oplevelser tilbage. Det er ligesom det, jeg er gået ind for.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Det er egentlig ikke for at „please“ mig selv. For så kunne man bare gå ud at shoppe. Man kan sige, at det er en stor tilfredsstillelse for mig at gøre det, fordi jeg selv mærker effekten på de her mennesker, jeg er der for“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

I trænerens verden viser sig således et interessant lighedstegn mellem egen nytte og altruisme. Det overskud de giver videre kommer igen, som en indre tilfredsstillelse.

Konstruktionen af ønskelig identitet

En tredje grundlæggende motivationsfaktor for trænergerningen er den iboende statusposition, som trænerrollen har og giver. Det viser sig, at rollen som træner kan medføre eller rettere skabe en identitet, som flere af trænerne klart udtrykker som givende, ønskelig og dermed motiverende. Denne identitetsopbyggende funktion i trænergerningen afspejler sig f.eks. i en mandlig fodboldtræners svar på spørgsmålet, „hvad får du ud af at være træner?“:

„Det ved jeg sgu` ikke. Jeg har haft mange, som jeg har lært op i firmaet. Jeg er jo ikke direktør ude i firmaet. Det er jeg jo ligesom her. Altså, ikke for hele klubben, men for 1.holdet er det jo mig der bestemmer. Nej, det tror jeg sgu` ikke. Det har ikke noget at gøre med, at „nu er jeg noget“. Men nogen gange kan jeg jo godt mærke, at hernede i vores lille klub, så er jeg faktisk noget. Når jeg siger noget, så bliver der lyttet. Det har jeg sgu` ikke tænkt over, at det er derfor, at jeg fortsætter og fortsætter“.

I forhold til denne identitetsmæssige funktion med trænergerningen spiller de sportslige resultater (vinde kampe, skabe medlemstilgang osv.) en rolle for den måde, hvorpå trænerne opfatter sig selv. Det viser sig i måden hvorpå en del af trænerne motiveres af målbare og konkrete resultater, som de kan knytte til deres individuelle engagement, kompetencer og udvikling. Det viser sig i måden hvorpå de motiveres af den åbenbare idrætslige udvikling, som kan kategoriseres, måles og vejes, hvilket på et personligt plan bliver en afspejling af deres indsats og evner som træner og menneske. De idrætslige resultater (og deres tolkning deraf) har ofte afgørende positiv betydning for trænerens selvfølelse og er med til at fremstille, hvem træneren er. Som en mandlig fodboldtræner kommenterede på spørgsmålet; „Har du fået mere selvtillid af at være træner“?:

„Meget mere! Det er, når de f.eks. kommer efter træning og siger: „Det var fandeme god træning igen i dag!“ Man har lavet udskiftningsfejl, men det er nu blevet meget bedre. Det er også, fordi de kommer hen og fortæller, at så har man lavet den udskiftning, som de mente var den rigtige. Så er det lykkedes den vej igennem. De har lært at se, hvordan de selv vil spille. Et godt eksempel er mod X (klubnavn) som fejede os af banen – vi var bagud 4 -0 ved pausen, dem går vi ind og slår 1-0 i anden halvleg, fordi jeg ser, hvordan vi kan slå dem. Det giver selvtillid til kampen efter, hvor vi skal vinde. Altså, jeg har udviklet mig utroligt meget og jeg har fået ro til at udvikle mig pga. deres tillid til mig“.

Selv for en træner i den folkelige gymnastiktradition, hvor der ikke direkte konkurreres, spiller fremvisningen af kompetencer en afgørende rolle:

„Og så laver vi nogle gange nogle opvisninger og det kan så være, fordi man nogle gange godt kunne tænke sig at blive set, det ved jeg. Men det kan også være, fordi man egentligt gerne vil vise, hvad man har lært, så man har et mål.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

Og for enkelte trænere har det frivillige arbejde i idrætsforeningen været et tydeligt skelsættende punkt i deres identitetsmæssige udvikling. Som f.eks. illustreret i denne mandlige fodboldtræners fortælling:

„Det har nok været deres måde at behandle mig på. De har ikke set mig som en dreng på 20 år. De har set mig som en fodboldtræner og en træner, der gad dem. De har givet mig et kæmpe ansvar. De har givet mig lov til at dumme mig. Og jeg har dummet mig flere gange. Man laver fejl hele tiden, når man ikke er ældre, og det har de bare slået en streg over hver gang. Det har givet mig utrolig meget selvtillid, altså.“

Idrætsforeninger har generelt set en stor social tilgængelighed og fleksibilitet angående f.eks. uddannelses og karrierekrav, hvilket gør dem åbne for eksperimentering med roller og udviklingen af evner. I idrætsforeninger hører indflydelse og status ofte tættere sammen med graden

af engagement end med formelle kompetencer. Den frivillige organisering i idrætsforeningerne åbner dermed muligheden for, at trænerne kan skabe en ønskelig historie om dem selv, f.eks. som foreningslederen, træneren, der skaber resultater, den der hjælper de svage, gør noget for børnene eller gør noget for hyggen.

Angående trænergerningens identitetsmæssige funktion viser sig en interessant tendens angående alders- og generationsforskelle. Trænergerningens identitetsmæssige funktion synes at ændres med alderen efter, hvilket stadie i livet trænerne befinder sig i. Betydningen og funktionen af trænergerningen skifter typisk fra at være eller have været et led i en individualiseringsproces i ungdomsårene til i højere grad at fungere som enten et familiært fællesskabsprojekt eller et frirum i voksenlivet.

Der fortælles således blandt trænerne ofte historier om, hvordan trænergerningen og dermed ansvaret i idrætsfællesskabet i ungdomsårene fungerede som en funktionel arena for udviklingen af en voksenidentitet⁵⁵. Et eksempel er denne mandlige gymnastiktræners fortælling:

„Altså, man kan jo sige, at jeg startede allerede med at være instruktør, da jeg var 14 år. Det er jo tidligt. Der var jeg jo stadig et barn. For mig var det jo sådan, at jeg kom og underviste og gjorde det så godt jeg kunne. Så blev det mere og mere seriøst, fordi jeg fik nogle hold, hvor jeg havde mere ansvar, f.eks. overfor folk der var ældre end mig selv. Så blev jeg jo ligesom nødt til ligesom at leve op til den forventning de havde.“

Når trænerne er over 30 år ses trænergerningen for nogle at tjene som en del af et familieprojekt. En sportslig fritidsinteresse, hvor trænerne kan dele tid og oplevelser sammen med deres egne børn⁵⁶. For andre er der mere tale om, at fællesskabet i idrætsforeningen fungerer som et frirum, hvor trænerne kan sætte et hektisk, moderne familieliv og/eller et krævende arbejdsmarked i parentes. Som illustreret i nedenstående fortælling:

„Det giver bare en god mavefornemmelse. Specielt, når alt er gået godt. Det er bare en rar fornemmelse, at man har haft et godt træningspas. Det kan godt være, at alt er gået skidt på arbejde: Kunderne, vi har ikke fået leveret tingene til tiden, eller hvad ved jeg. Så får man vendt dagen til en rigtig god dag, fordi det har været en god træning og en god aften. Så er man klar til at møde på arbejde. Det kan også være, at det har været en dårlig dag på arbejde og en dårlig træning, men så for man lige snakket og grinet lidt. Og så er det alligevel en god dag.“ (mandlig træner i fodboldforening)

En overordnet måde at beskrive og forstå det noget komplicerede motivbillede, der viser sig bag trænerens trænerarbejde, er at forstå trænerarbejdet og trænerrollen som et „personligt projekt“⁵⁷. På baggrund af trænerens hele historier om betydningen af deres trænergerning og trænerrolle tegner sig sammenfattende set et billede af trænerrollen som (en del af) en individuel konstruktion af en ønskelig livshistorie og identitet.

Trænergerningen i et livsformsperspektiv

I det ovenstående er trænergerning og foreningsarbejde søgt beskrevet som en selvstændig fritidsarena. En fritidsbeskæftigelse som, ifølge trænerens fortællinger, viser sig at tjene både individuelle hensigter og en bagvedliggende altruisme.

I det følgende afsnit vil perspektivet udvides til en mere helhedsorienteret betragtning på hverdagslivet. Det vil forsøges at knytte trænerens arbejde og fritid tættere sammen, da overførselsværdierne og sammenhængen har vist sig udtalt i alle trænerens fortællinger. Nedenstående beskrives og analyseres denne sammenhæng ved at knytte de empiriske data sammen med „livsformsanalysens“ teori (se nedenstående) om sammenhængen mellem arbejde og fritid. På baggrund heraf fremsættes nogle teoretiske kategoriseringer af træner typer, som er anvendelige for forståelsen af, hvad der motiverer forskellige typer af trænere. Disse kategoriseringer kan dermed være anvendelige for såvel det praktiske arbejde i idrætsforeninger som for det offentlige samarbejde med frivillige idrætsledere. Der konstrueres en idealtypisk og dermed i nogen grad teoretisk karakteristisk, af de største forskelle, som viser sig angående trænergerningens rolle i frivillige træneres hverdagsliv.

Livsformsanalysen er et analyseværktøj formuleret og udviklet af etnologen Thomas Højrup i værket „Det glemte folk“ fra 1983 og beskriver, hvordan danskere har forskellige kulturer, der præger måden, vi tænker på og lever vores liv⁵⁸. Livsformsanalysen synliggør disse kulturer.

På baggrund af sine undersøgelser formulerede Højrup tre grundlæggende livsformer/kulturer, som vi danskere lever under, eller rettere kan analyseres via: „lønarbejderlivsformen“, „karrierelivsformen“ og „den selvstændige livsform“⁵⁹. De tre livsformer beskriver forskellige sammentænkninger og prioriteringer af arbejde, hverdagsliv, familie og fritid⁶⁰, som giver nogle gode analytiske redskaber til at forstå den enkeltes valg som træner. Valget af idrætsgren, idrætsforening samt måden at være træner på, vil være influeret af den livsform og de vilkår der leves under⁶¹.

De interviewede træneres forskellige måder at være træner på viser dog også visse ligheder med de to tilgange til frivillighed, som Ulla Habermann benævner „klassisk“ og „ny frivillighed“⁶². To tilgange til frivilligt arbejde som identificerer udviklingstendenser fra et fællesskabsorienteret, traditionsbundet foreningsengagement til en mere reflektiv og egennyttigt tilgang til frivilligheden⁶³.

To trænerformer tegner sig

Med udgangspunkt i ovenstående livsformer og tilgange til frivillighed tegner trænerens fortællinger to hovedtyper af personlige projekter med forskel i tilgangen til og funktionen af trænergerningen:

En fritidsunderstøttende trænerform

En karriereopbyggende trænerform

Disse arketyperiske idealkonstruktioner er dannet i kombination mellem undersøgelsens empiriske grundlag i trænerens fortællinger og den nævnte teori. Trænergerningens reelle funktion, i de interviewede træneres konkrete tilværelser, kan befinde sig på et kontinuum mellem de to arketyper. I det nedenstående præsenteres de to nævnte arketyperiske tilgange til at være træner:

Det fritidsunderstøttende trænerprojekt

Blandt de interviewede trænere var en gruppe, som havde store ligheder med tankegangen og livsstilen fra den klassiske lønarbejderlivsform⁶⁴. Denne gruppe udgjorde det typiske billede blandt de interviewede trænere.

For bærere af lønarbejderlivsformen er arbejdet et middel til et godt fritids- og familieliv⁶⁵. Livet i arbejdstiden og fritiden er principielt skarpt adskilt. Fritiden er netop en „fri-tid“, hvor

det „gode liv“ leves og familielivet, foreningslivet, idræt, hobbies og lignende er i centrum. Det er i fritiden, at det sociale netværk og omgangskredsen opbygges.

De frivillighedsværdier som ses repræsenteret i det klassiske civile borgersind, i form af kulturel og social dannelse, demokrati, lysten til forpligtende fællesskaber⁶⁶, repræsenteres i høj grad i den fritidsunderstøttende trænerform.

Alt dette har konsekvenser for trænergerningen og det frivillige engagement under det fritidsunderstøttende trænerprojekt, hvis funktion er at opbygge en god og givende fritid. I den fritidsunderstøttende tilgang til det frivillige engagement må trænerarbejdet ikke være udpræget problematisk. Muligheden for at gå op i og dyrke et lystbetonet projekt er central, da det fjerner følelsen af at udføre et direkte stykke arbejde. Dette sætter et lystbetonet, fællesskabsorienteret foreningsprojekt i centrum, som søger at differentiere tiden i foreningsidrætten fra arbejdslivets normer og samværsformer. I denne tilgang til trænergerningen viser sig således ligheder med den tilgang til det frivillige arbejde, som Ulla Habermann kalder „klassisk frivillighed“⁶⁷. Her opfatter trænerne idrætsforeningen som et socialt frirum med koder om fælles bånd i idrætsforeningen, loyalitet og individets aktive indsats for det fælles bedste.

Idrætsforeninger betragtes ofte som et neutralt mødested, hvor samfundets traditionelle magtrelationer og sociale forskelle mister en del af deres virkning som barrierer mellem mennesker. I idrætsforeningen får idrætsaktive en mulighed for at mødes på fælles grund, hvilket appellerer til trænere med den fritidsunderstøttende tilgang. De benytter idrætsforeningen som et pusterum og en social oase fra det omgivende samfunds krav og komplicerede personlige beslutninger. Et frirum, hvor trænerne kan „tanke op“ af selvtillid, identitet, venskab og nærhed. Som en træner forklarede:

„Nu har jeg også fået børn. Hverdagen og arbejdet bliver hårdere og hårdere. Det er ligesom blevet et pusterum. Så snart jeg sætter mig op på min cykel, da glemmer jeg alt det andet. Hvis der har været noget med ungerne eller på arbejde, så tænker jeg kun på fodbold og det sociale. Og vi hygger os godt hernede. Får en øl og snakker om alt muligt på kryds og tværs – primært fodbold selvfølgelig.“ (mandlig træner i fodboldforening)

For trænere med den fritidsunderstøttende tilgang til trænergerningen er det centralt, at de selv definerer deres opgaver, da dette kan danne modvægt til følelsen af, at opgaverne bliver påtvunget, hvilket er afgørende for oplevelsen af, at tiden i idrætsforeningen kompenserer for arbejdsmarkedets og uddannelsessystemets pligtbetonede rammer.

Det karriereopbyggende trænerprojekt

Den anden hovedgruppe af trænere, som undersøgelsen har kunnet identificere er en gruppe præget af karakteristika fra Thomas Højrup's „karrierelivsform“.

I karrierelivsformen er fritiden et middel til et godt og succesfyldt arbejdsliv. Grænsen mellem fritid og arbejde er flydende. Dét der tæller er karrieren, opgaverne og udfordringerne – ikke tiden som bruges på det⁶⁸. Bærere af denne livsform søger ofte en udstrakt selvbestemmelse til, hvornår de vil arbejde og holde fri. Fritidsaktiviteter må aldrig komme i vejen for karrieren, men skal derimod støtte op om den – f.eks. gennem netværk, prestige eller opnåede kompetencer⁶⁹. For disse trænere er foreningsfællesskabet ikke det centrale, det er derimod de opgaver som tilbydes. Hermed er der også klare paralleller til den tilgang til frivillighed Habermann beskriver som „ny frivillighed“⁷⁰.

Det viser sig, at denne type trænere søger at kombinere idrætsaktiviteten med et netværk af potentielle eller nuværende kolleger og forretningsforbindelser, som passes ind i deres individuelle karriereprojekter rent indholdsmæssigt. I denne karriereopbyggende tilgang tjener trænergerningen dermed som et redskab til et karrieremæssigt sigte, bl.a. i form af personlig kvalificering, erfaring og uddannelsesrelaterede idrætsaktiviteter. En kvindelig gymnastiktræner, som brugte trænerjobbet som springbræt for hendes begyndende karriere på sundhedsområdet, fortalte:

„... og specielt når det så er, at du arbejder med målgrupper i forhold til det du selv studerer... Det er altså det sjoveste af det hele at få lov at sætte det hele sammen. Hvis nu produktudvikling af fødevarer havde været min passion, så er jeg helt sikker på, at så havde jeg arbejdet frivilligt den vej rundt. Jeg tror også, at mange studerende har det sådan, at de ved, at erfaring giver et godt grundlag. Men det har ikke kun været CV-baseret, altså sådan at det bare var, fordi det skulle stå på mit CV. Det er også fordi, at jeg har haft det rigtig sjovt med at gøre det.“

Trænere med en karriereopbyggende træner tilgang søger interessante udfordringer i deres trænerarbejde, som er udviklende i forhold til deres karriere eller uddannelse. Det viser sig ofte at være inden for velfærdsprofessionerne på det sociale, pædagogiske eller sundhedsmæssige område. Jobbet og uddannelsen smitter af på interesserne i fritiden, herunder trænergerningen, der kommer til at fungere som en del af en helhed – et samlet karriereprojekt. En træner forklarede det således:

„Det afgørende var, at jeg også ville prøve mig selv af i forhold til (idræts)studiet. Prøve at komme ud og overføre, det som jeg gik på (idræts)studiet og foretog mig og prøve det af i det virkelige liv“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

Trænerne historier udtrykte, hvordan nogle frivillige trænere bevidst supplerer deres job og karriere med de oplevelser og erfaringer, som de får igennem det frivillige engagement. Den anden vej rundt suppleres trænergerningen ligeledes med kompetencer fra arbejdslivet. Trænerjobbet er for disse trænere det rum, hvor de kan udvikle sig uden kontraktmæssige forpligtigelser og formelle faglige kvalifikationer. En afgørende faktor for engagementet hos trænere med et sådant karriereopbyggende sigte er den rummelighed og fleksibilitet i uddannelseskrav, som gør sig gældende i foreningsidrætten. En kvindelig gymnastiktræner fortalte:

„Hvis du skal i et motionscenter, så skal du lige pludselig have en træneruddannelse på et andet niveau, og så skal du betale for den selv. Når du starter i foreningslivet, så er udgangspunktet lidt mere, at hvis du har erfaring med træning selv eller fysisk aktivitet, gymnastik osv., så kan du få lov til at være instruktør...“

Der fremstår blandt denne type trænere en særlig generel bevidsthed om, at den udtalte samfundsmæssige værdisætning af de kompetencer, som trænergerningen udvikler og repræsenterer⁷¹. Således har flere trænere den erfaring, at elementer fra det frivillige engagement og de formelle faglige kompetencer supplerer hinanden.

„Hvis det er sådan, at man går ud og søger et job og man fortæller man er instruktør, som har med børn at gøre, så er det faktisk et plus på ens ansøgning.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Koblingen mellem job, uddannelse og trænergerningen kommer til udtryk i trænerens ønske om øget kvalificering, som efterspørges og værdsættes⁷². Det er et udtalt ønske, at deres frivillige engagement belønnes med uddannelse og kurser. Både fordi det gør dem til bedre trænere, men også ud fra ønsket om personlige karrieremæssige kompetencer.

I relation til velfærdsopgaverne er den karriereopbyggende trænerform i høj grad orienteret mod et engagement i social- og sundhedsprojekter, da velfærdsopgaverne interesserer trænerne rent fagligt.

Opsamling og delkonklusion på kapitel 4

Formålet med rapportens kapitel 4 var at afdække baggrunden for de frivillige træneres trænerengagement. Det viste sig, at der er forskel mellem:

- 1) Anledningen til at blive træner, og
- 2) fastholdelsen af trænerne.

Den specifikke årsag til at begynde som træner er typisk en familiær og foreningsmæssig socialisering og indslusning til trænergerningen eller et refleksivt valg. Det har for nogle trænere været idrætsforeningens „prik på skulderen“, der gjorde udslaget. Andre har selv haft en mere opsøgende rolle.

Årsagen til at trænerne er blevet fastholdt i trænergerningen er, at trænergerningen bliver ved at tjene åbenlyse nyttefunktioner for det øvrige liv.

Overordnet set kan trænergerningen beskrives som et personligt projekt, hvor funktionen af trænergerningen og det frivillige engagement taler direkte til trænerens individuelle ønsker om sin egen rolle, identitet og tilværelse.

Der er dermed flere tilgange til at være frivillig træner. Denne undersøgelse identificerer to arketyper til trænergerningen: Den „fritidsunderstøttende“ og den „karriereopbyggende“ tilgang.

For den fritidsunderstøttende tilgang har det vist sig, at trænergerningen primært anvendes som et socialt frirum i en fortravlet moderne tilværelse på baggrund af en søgning efter tætte fællesskaber.

For trænere med den karriereopbyggende tilgang tjener det frivillige engagement derimod mere som et livsstrategisk redskab i uddannelses- og arbejdssammenhæng.

Afgørende for trænerens frivillige engagement er således de elementer i trænergerningen, der kan tjene deres individuelle projekter. Hermed afgøres involveringen af trænere i det frivillige arbejde samt ikke mindst i velfærdspartnerskaber mere specifikt af trænergerningens (og foreningens) evne til at tilfredsstille forskellige individuelle hensigter og funktioner med trænergerningen.

Det er interessant, at det forpligtende fællesskab i idrætten stadig appellerer til danskerne, når samfundsforskningen beskriver vores samtid som stadig mere individualistisk og fragmenteret. Men netop idrætsforeningen og trænergerningen er paradoksalt nok en særlig anvendelig arena til at konstruere sig selv som individ. Derfor prioriteres trænergerningen fortsat i det senmoderne travle jeg-orienterede hverdagsliv. I foreningsarbejdet opnår trænerne en egen nytte gennem deres arbejde for og i et fællesskab. Individualiseringen har netop gode kår i fællesskaberne.

Individerne konstruerer ikke sig selv på bekostning af det fælles bedste men i et samspil. I idrætsforeningerne kan individualiseringsprocesser og fællesskaber gå hånd i hånd.

KAPITEL 5

Foreningstyper og velfærdsopgaver

Nedenstående kapitel vil se nærmere på trænerne beretninger om deres idrætsforeninger som kulturelle og organisatoriske helheder. Disse beskrivelser bidrager til en forståelse for, hvad det er for et foreningsliv i idrætten, som de frivillige trænere bruger så meget tid og energi på – hvad det er for interessefællesskaber som den igangværende idrætspolitiske diskurs ønsker at knytte tættere til det offentlige velfærdsprojekt. En forståelse herfor er nødvendig, når man skal vurdere, hvilke forventninger man kan have til idrætsforeninger som partnere i social- og sundhedsarbejde.

De ca. 16.000 idrætsforeninger i Danmark⁷³ er ikke en entydig størrelse. De har hver deres idrætsaktiviteter, interne kultur og forskellige medlemstyper. Forskellene sætter begrænsninger, men skaber også store muligheder for samarbejde med idrætsforeninger. Formålet med det følgende kapitel er at illustrere, hvor store forskelle, der er mellem idrætsforeningerne samt at påpege nogle forskelle, som er afgørende i partnerskabsøjemed. Kapitlet beskriver to case-eksempler på to meget forskellige typer af idrætsforeninger, som er almindelige i det danske foreningslandskab.

Foreningsbilledet forandrer sig konstant. Nye idrætsforeninger kommer til, andre forsvinder. I forhold til velfærdsopgaver synes der at tegne sig to overordnede udviklingstendenser i foreningsidrættens tilgang til velfærdsengagementet:

- Visse store ressourcestærke idrætsforeninger tænker i stigende grad service- og markedsorienteret, og indgår i opgaverrelaterede, tværsektorielle partnerskaber. De holder på den ene side fast i de klassiske foreningsværdier, men søger på den anden side nye organisatoriske veje og opgavemæssige udfordringer. Disse idrætsforeninger reagerer proaktivt på danskerne ændrede idrætsvaner, hvor fleksibilitet og sundhed er i stigende fokus. Ligeledes møder den idrætspolitiske fokusering på social- og sundhedspolitik i breddeidrætten forståelse og interesse i disse idrætsforeninger, hvilket berettiger til at kalde dem velfærdsforeninger.
- En stor del af de mindre idrætsforeninger koncentrerer sig dog fortsat om de eksisterende medlemmer og idrætsforeningens indre miljø, aktiviteter og fællesskab. De har ingen målsætning om eller interesse i at udvide medlemstallet og aktiviteterne, eller at forandre det omgivende samfund. Disse idrætsforeninger repræsenterer i højere grad et fokus på kultur- og fritidspolitik i idrætten, og kan betegnes som civilsamfundsforeninger.

De to idrætsforeninger som nu beskrives er udvalgt, fordi de er eksemplariske og hver især bærer tydelige træk fra en af disse to generelle udviklingstendenser. De er således både case-eksempler på en udviklingstendens mod en polarisering af idrætsforeninger, og en illustration af forskellige typer af eksisterende idrætsforeninger.

De to udvalgte typer af idrætsforeninger er:

En udadvendt, serviceorienteret gymnastikforening (vi kalder den, forening A).

En indadvendt, medlemsorienteret fodboldforening (vi kalder den, forening B).

De to foreninger vil blive sammenlignet efter to parametre, som dog er tæt forbundet:

Internt fællesskab: Begrebet dækker over idrætsforeningens interne sociale netværksdannelse. Der er stor variation i, hvor tætte relationerne er mellem medlemmerne, ledelsen og trænerne indbyrdes i idrætsforeninger. Overordnet kan to former for netværksforbindelser identificeres som: „bridging“ og „bonding“⁷⁴.

Åbenhed for velfærdsrelaterede partnerskaber: Der er stor forskel på, hvor udadvendt medlemmerne og selve idrætsforeningen er i forhold til det omgivende samfund. Dette aspekt relaterer sig til de muligheder, der er for at starte et samarbejde med de to typer af idrætsforeninger.

Sammenligningen er baseret på trænerne egne udsagn om deres respektive foreninger. Det er en sammenfatning, beskrivelse og tolkning på baggrund af trænerne udsagn, hvilket er bevidst, da trænerne på mange måder er foreningen. Det er hovedsagligt dem, som udøverne forholder sig til i idrætsforeningens dagligdag. Trænerne holdninger og væremåder er centrale for at forstå det interne kulturfællesskab, som udvikles i en idrætsforening. Det følgende er således trænerne fortællinger om, hvordan de opfatter deres forening.

Forening A – det samfundsbevidste fællesskab

Et eksempel på en udadvendt idrætsforening.

„... jo bredere, desto bedre, måske så man rammer flere målgrupper... Foreningen er også en social forening. Så de vil jo gerne have, at der kommer flere typer mennesker. Så det ikke bare er gymnaster eller kun piger f.eks. Det er ikke så sjovt.“(kvindelig træner i Forening A)

Forening A blev dannet sidst i 1920'erne og er en stor flerstrengt gymnastikforening, der facilitetsmæssigt er spredt over flere områder i København. Idrætsforeningen tilbyder en bred vifte af idrætsaktiviteter, dog primært inden for gymnastik og motionsområdet i breddeidrætten. Det er en forening af betydelig størrelse med 1000 medlemmer fordelt på over 40 forskellige hold med vidt forskellige niveauer og aktiviteter. Det er en idrætsforening, der kombinerer et serviceorienteret nytte-fællesskab med en atmosfære og foreningstradition, som har værdimæssige rødder i højskolegymnastikken. En stor del af aktiviteterne er baseret på lønnede instruktører, og foreningen har en effektiv daglig ledelse, der sikrer medlemmerne, at de kan vælge imellem et stort udbud af idrætsaktiviteter, hvilket er en af idrætsforeningens store styrker.

Internt fællesskab

Foreningen A har et eksplicit værdisæt, som på overfladen fordrer, at medlemmerne ikke blot deltager i foreningens idrætsaktiviteter, men også engagerer sig i det såkaldte forpligtende fællesskab. Betydningen af den folkelige gymnastiks mantra „fest, fællesskab, frivilligt arbejde og demokrati“ er italesat og bevidstgjort. Der er stor opmærksomhed på de klassiske foreningsværdier og traditioner, hvor man både yder og nyder i en demokratisk og folkelig ånd. Som en mandlig træner fortæller:

„Jamen, det er jo at alle skal kunne være med, det er jo den gode gamle DGI ånd, hvor der skal være plads til alle, og alle skal være lige. Der skal ikke være nogen forskel på ting og sager...“ (mandlig træner i Forening A)

Forening A's medlemmer har to centrale ønsker; fleksibilitet og et socialt netværk. Det store aktivitetsudbud i motionsidræt prioriteres højt. En kvindelig træner beretter:

„Foreningen har primært gymnastikhold, primært børnehold. Men i år er de faktisk kommet op med rigtig mange voksenhold også, det er både herre- og damehold og det er spring, rytme, og det er motionsgymnastik. I år har de også hockey og volley. Svømning tror jeg også, de har haft engang“ (kvindelig træner i Forening A).

Samtidigt er det sociale netværk, som supplerer det idrætslige fokus, et vigtigt aspekt for mange medlemmer. En kvindelig træner i Forening A fortæller om dette aspekt:

„De mennesker, som er i foreningen, er lidt nogen, som bare har lyst til at være sammen. Der kan også tit ske det, at når man starter et hold op, så er der altid en der siger: „Ej, skal vi ikke have sådan en cafeaften! Eller skal vi ikke sidde og drikke kaffe bagefter, eller vi kunne da også grille hos mig!“ Der er altid en eller anden, der siger det. Der er også nogen, der sidder og tænker: „ej gud! Det er da noget mærkeligt noget“. Men det er det, der gør, at man går i en forening. At man har et netværk, og alle kender alle. Det er sådan meget krammeri; „Hej, og hvordan går det“, og sådan“.

Idrætsforeningen A bevæger sig egentligt i et grænseland mellem en markeds- og sundhedsorienteret service-tankegang, og ønsket om social omgang i en klassisk foreningstradition. Medlemmernes ønsker om fleksibilitet og valgmuligheder kunne have ført dem ind i de kommercielle motionscentre, men det er idrætsudøvere, der bedre kan identificere sig med foreningskulturens folkelige ansigt. Begreberne „image“ eller „branding“ indfanger kun i ringe grad den komplekse dannelse af idrætsforeningens fælles identitet, men rammer omvendt præcist det faktum, at foreningen profilerer sig selv på folkeligheden. Der er tale om en vekselvirkning mellem den brede, folkelige målsætning og idrætsforeningens ønske om vækst. Som denne træner udtrykker det:

„Jeg tror både, det er en økonomisk kamp mellem kommunen og støtten, man får til sin forening. Altså, vi bliver nødt til at have rigtig mange børnehold, for de giver rigtig mange penge. Altså, det er jo facts. Vi bliver også nødt til at have en masse voksenhold, for de kommer til arrangementerne og tager deres børn med. Så det bliver vi nødt til at have. Og så tror jeg, det er en kamp om, at man altid gerne vil være bedre. Hvorfor er det, at en anden forening har flere medlemmer? Og så må man så se, hvad er det de kan, som vi ikke kan? Det bliver man nødt til for at være dynamisk. Man bliver nødt til at tænke større, selvfølgelig.“ (kvindelig træner i Forening A)

Fællesskaber i fællesskabet

Orienteringen mod vækst og medlemsforøgelse kan have konsekvenser for fællesskabet. Alene idrætsforeningens størrelse gør, at foreningen er bygget op af mange små interne fællesskaber, hvor idrætsudøverne forholder sig til trænerne som personer og ikke så meget til idrætsforeningen som helhed. En kvindelig træner i Forening A fortæller om hendes oplevelser af fællesskabet:

„De (gymnastikholdet) har forholdt sig til mig, og jeg har været deres person i foreningen. De har haft meget lidt kontakt med bestyrelse, osv.“

De små knopskydninger af tætte fællesskaber er, hvad medlemmerne søger, men de betyder samtidigt, at der sjældent udvikles en stærk tilknytning til foreningen som et overordnet forum. Det overordnede foreningsfællesskab er derfor ikke udpræget tæt i Forening A, hvilket er typisk for idrætsforeninger af denne størrelse og organiseringsstruktur⁷⁵. Det er en logisk, social respons på et stort fællesskab, at medlemmerne bryder op i mindre og tættere grupper for at opnå nærhed⁷⁶.

Der kan således i Forening A identificeres flere sideløbende processer for fællesskabsdannelse:

Dels er der en række mindre og relativt isolerede ansigt-til-ansigt⁷⁷ relationer med trænerne som katalysatorer og sociale midtpunkter.

Derudover er der et overordnet holdningsmæssigt fællesskab om værdierne i foreningen. Et såkaldt „forestillet fællesskab“⁷⁸, hvor medlemmerne i reflektivt samspil konstruerer et identitetsfællesskab baseret på normer, værdier og interesser. Her skaber medlemmerne et sammenhold om, at det konkurrencefrie idrætsmiljø, højskoletraditionen i gymnastikken og det forpligtende fællesskab er værd at stræbe efter. Det er ikke kun et udtryk for, hvem medlemmerne allerede er, men i lige så høj grad, hvilke værdier de ønsker at repræsentere.

Træner eller instruktør – jobbet at servicere foreningens medlemmer

Gymnastiktrænerne i denne idrætsforening udtrykker en tæt følelsesmæssig tilknytning til de idrætsudøvere, som de træner. Men samtidigt har de også den holdning, at de udfører et stykke arbejde, der skal belønnes. Som illustreret i denne træners diskurs:

„Jeg ved jo godt, at det er mit job. Det er jo et job, det ser jeg det også som. Jeg skal stå der hver tirsdag fra 19.30 – 20.30 og undervise og jeg skal sørge for, at de får de der indbydelser til den der fest og sådan noget. Det er mit job, og sådan er det bare. Og jeg får noget godtgørelse ud af det, så lidt løn får jeg jo“. (kvindelig træner i Forening A)

Gymnastikken har i forhold til mange andre foreningsorganiserede idrætsgrene en mere udbredt tradition for reelle trænerlønninger, hvorimod f.eks. fodboldforeninger oftere anvender mindre omkostningsgodtgørelser, som økonomisk kompensation for trænerens frivillige virke⁷⁹. Dette kan i nogen grad forklare, at trænerne i Gymnastikforening A opfatter økonomien som central for, at de fastholder deres motivation:

„... i længden kan du ikke holde til at bruge så meget energi på det, og så ikke få økonomisk udbytte af det. Du kan godt holde til i mange år at få skulderklappet, men så bliver motivationen også lidt faldende“. (kvindelig træner i Forening A)

I Forening A rummer trænerens holdninger til instruktørløn et kontrastfyldt forhold; de mener på den ene side, at løn eller godtgørelse er et vigtigt skulderklap for den indsats, de yder. De opfatter i nogen grad idrætsudøverne som betalende kunder eller klienter fra en specifik målgruppe. På den anden side mener de, at de nok alligevel ville gøre det gratis, og at lønnen aldrig må være en bærende motivationsfaktor i idrættens foreningsliv. Det er stadig de klassiske foreningsværdier, trænerne bekender sig til på trods af, at de tydelige træk fra den karriere-opbyggende trænerstype. Betalt træneruddannelse, omkostningsgodtgørelse, reel løn og træningstøj giver øget ansvarlighed og professionalisme, men trænerne understregede, at lysten og frivilligheden skal være fundamentet. Det er et interessant perspektiv i debatten om, at frivillige trænere og ledere i højere grad bør anerkendes også økonomisk.

Drift og organisering

Organisatorisk er Forening A relativt stramt styret af en bestyrelse, som trænerne ikke føler en nær kontakt med, men som de oplever som kompetent, engageret og ikke mindst nødvendig i en idrætsforening af den størrelse. Bestyrelsen er målrettet i ønsket om at udvikle foreningens idrætstilbud til medlemmerne. Heri synes at tegne sig en modsætning, eller måske nærmere en forskel, mellem nogle af trænerne og bestyrelsens forventning til idrætsforeningens udviklingsretning. Som en kvindelig træner udtrykte det:

„Og det er altid en forenings kamp: Hvordan får vi flere medlemmer? Personligt har jeg det nogle gange sådan, at hvorfor nyder man ikke bare dem, der er der? Hvorfor altid snakke om dem, der ikke er der? Men man skal selvfølgelig også have tingene til at køre og penge i kassen“ (kvindelig træner i Forening A)

Forening A's løse, interne binding mellem ledelsen og trænerne/holdene kunne tolkes som et svaghedstegn, men det er en medvirkende årsag til, at trænerne kan udfolde deres personlige projekter i en leg med identitetsudvikling eller karriereambitioner. Idrætsforeningens ledere støtter aktivt trænerne individuelle initiativer og indsatser, hvilket skaber en dynamisk foreningskultur til nytte for begge parter. Der er organisatorisk set højt til himlen og en frihed til at afprøve det ukendte. Der er rum for, hvad Ulla Habermann i bogen „En postmoderne helgen?“ beskriver som den såkaldte „nye frivillighed“, og hvad denne undersøgelse har beskrevet som den karriereopbyggende trænerform. Der er i udbredt grad en bevidsthed blandt trænerne om det personlige udbytte trænergerningen kan give i et livsstrategisk perspektiv, og deres engagement er i høj grad et produkt af refleksive valg⁸⁰. I det perspektiv er den løse, interne binding mellem ledelsen og trænerne reelt en underliggende motivationsfaktor for Forening A's trænere, da ansvaret overfor det større fællesskab ikke begrænser deres egennyttige udfoldelse af drømme og ambitioner. Det er et foreningsmiljø, som hjælper idérige trænere med en karriereopbyggende tilgang til deres personlige trænerprojekt. Det betyder ikke, at deres virke savner nærvær eller engagement. Alle trænerne fra gymnastikforening ville i traditionelle termer beskrives som altruistiske ildsjæle. Det er også det billede, de har af sig selv. Men deres udgangspunkt kan også karakteriseres ved en relativt instrumentelt og individualiseret tilgang til frivillighed og trænerarbejde.

Åbenhed overfor omverdenen

– Forening A's potentialer i velfærdsopgaver

Forening A gør meget ud af, at modtage nye medlemmer åbent og få dem til at føle sig velkomne. Der er en opmærksomhed på, uden alt for dominerende idrætslige mål, at være åben overfor alle typer mennesker, og at foreningsidrætten er et projekt om fællesskab på tværs af alder, kulturel baggrund og/eller status. Den bevidste fokusering på oplevelser, stemning og et socialt udbytte sker i gensidig forståelse for alles behov. Der er en tillidsvækkende atmosfære, hvor mangfoldigheden favnes og ikke blot accepteres. Man finder i Forening A en reel lyst til at bidrage til det omgivende samfund via idrættens indflydelse. Det manifesterer sig bl.a. i denne træners refleksioner:

„Jeg synes, at f.eks. indvandrere burde have større mulighed for at være med i foreningslivet. Der er en del børn, men der er i hvert fald ikke nogen voksne på de hold, vi har. Man ser dem jo heller ikke til landsstævner, der er jo næsten heller ikke nogen indvandrere.

Hvor er de henne, hvorfor dyrker de ikke sport? Det synes jeg da er drøn ærgerligt“.
(kvindelig træner i Forening A)

Forening A er meget tilgængelig for alle, der måtte ønske at deltage i gymnastikken og foreningslivet. De sociale relationer i foreningen har karakter af den type netværksdannelse, sociologen Robert Putnam benævner „bridging“⁸¹. En netværksdannelse, der bygger bro mellem mennesker med forskelligheder, som i andre sammenhænge kunne have adskilt dem. Sammenholdet og atmosfæren i idrætsforeningen udvikler den barrierenedbrydende sociale kapital, som hele debatten om inddragelsen af idrætsforeninger i velfærdsprojektet kredser omkring.

Idrætsforeningen ville være parat til at forsøge projekter og indgå aftaler med lokale samarbejdspartnere og kommunen. Hvis en initiativrig træner måtte ønske det, ville vedkommende få idrætsforeningens opbakning til f.eks. at lave et motionshold for svært overvægtige eller indvandrere. Trænerne i Forening A havde en større og mere bevidst opfattelse af foreningslivets potentialer og positive funktion i samfundet end hovedparten af vores informanter. De var bevidste om de demokratiseringsprocesser og netværksdannelser, som den akademiske og politiske diskurs tilskriver foreningskulturen i Danmark. Trænerne opfattede klart deres egen forening som en potentiel medspiller i velfærdsrelaterede opgaver. Dog uden at de nødvendigvis altid selv ønskede at deltage.

Et langsigtet, stabilt og forpligtende tværsektorielt samarbejde ville dog være en stor organisatorisk mundfuld for Forening A. På trods af foreningens ønsker om vækst og inkluderende fællesskab synes organiseringen at være for personafhængig og ressourcerne for begrænsede.

Dermed tegner der sig et paradoks; en idrætsforening som denne type synes at være den ideelle tværsektorielle samarbejdspartner i f.eks. kommunale projekter, hvor man ønsker en åben og umiddelbart inkluderende introduktion til fysisk aktivitet og idrætstiliv for samfundets foreningssvage og inaktive borgergrupper. Idrætsforeningen har en levende foreningskultur og struktur, som tillader ildsjæle at føre tanker og ideer ud i livet. Omvendt ville det være en udfordring at bevare stabiliteten i de forpligtende partnerskaber, og forankre de forenings- og idrætssvage grupper i fællesskabet, hvis den idérige resourceperson pludseligt fandt nye veje.

Forening B – den nære familie

Et eksempel på en indadvendt idrætsforening.

„Jeg tror bare, at én gang „B“ (Forening B), så er det altid „B“. Er man først blevet draget ind, så kommer man sgu´ ikke lige ud igen – sådan rent følelsesmæssigt. Det har draget mig“. (mandlig træner i Forening B)

Forening B har historiske rødder i 1920'ernes arbejderkultur og har siden 1940'erne været beliggende på det samme sted i det nordvestlige København. På trods af, at andre idrætsgrene har været tilknyttet, så er det passende at beskrive idrætsforeningen B som en fodboldforening, da fodbolden engagerer langt hovedparten af de ca. 500 medlemmerne. Medlemstallet har været stødt stigende siden dannelsen, specielt de seneste år. Idrætsforeningen består fortrinsvist af mennesker fra lokalområdet, der dermed har en bevidsthed om de fælles problemstillinger i hverdagslivet med rod i nærmiljøet. 1. holdet for herresenior er Forening B's flagskib og hjer-

teblad, og der hersker en betydelig stolthed over, at holdet klarer sig godt klubbens størrelse taget i betragtning.

Internt fællesskab

Samværet i Forening B er aktivitetsbaseret, men ligeledes emotionelt og tæt.

Udviklingen af et meget tæt netværk har alt i alt gode betingelser i foreningen: Det er en lille traditionsrig idrætsforening med store sportslige ambitioner, hvor selve interessen for fodbolden knytter livet i idrætsforeningen sammen til et fælles idrætsligt og socialt mål. Medlemmerne har et indadvendt sammenhold, hvilket forstærkes af en udpræget medlemshomogenitet – de deler lokalmiljø og samme store passion for fodbolden. Ydermere har idrætsforeningen rødder i arbejderkulturen, og en stor del af medlemmerne tilhører stadig dette segment af samfundet. Kommunikationen i Forening B præges af direkte ansigt-til-ansigt relationer med en stor loyalitet og forståelse for hinanden. Idrætsforeningens sociale liv er et klart eksempel på den netværksdannelse, som Robert Putnam benævner „bonding“⁸².

Hvor medlemmerne i Forening A søger fleksibilitet, udbud og små sociale netværk, synes kærligheden til fodbolden at være omdrejningspunktet for samværet i Forening B. Den fælles jagt på sportslige resultater skaber for den enkelte fodboldspiller og træner et berigende fællesskab og et pejlemærke for sammenholdet. Idrætsforeningen har ét samlet mål, som alle kan bakke op om og stræbe imod. Fodbolden er dog katalysator for en lang række sociale processer og netværksdannelse, som skaber dybere relationer end blot aktivitet og fysisk udfoldelse:

„Man føler sig velkommen. Man kan sidde og drikke øl eller sodavand sammen med dem efter hver træning, der er ikke nogen der siger: „hov, jeg har ikke tid“. Der er altid en to-tre stykker, der sommetider kan sidde til kl.24 om aftenen – sådan skal det også være i en lille klub. Har man ikke noget sammenhold, så har man ingenting.“ (mandlig træner i Forening B)

Foreningen er gennemsyret af en stærk kollektiv ånd med et reelt og meget nært venskab medlemmerne imellem. To ud af de tre interviewede trænere havde desuden mødt deres partner i foreningen. Det er en lille familie, hvor medlemmerne passer på hinanden. Der fortælles vittigheder, grines og snakkes personligt. Det er et nært sammenhold, hvor den fælles foreningssidentitet løbende bekræftes ved historierne om sidste års julefrokost, turen til den udenlandske fodboldklub eller den sidst spillede kamp – og om, hvordan „vi er her i klubben“⁸³.

Hvor udøverne i den store gymnastikforening primært udvikler mindre netværk med trænerne som samlingspunkt, har Forening B udviklet en overordnet kollektiv klub-ånd, der synes relativt uafhængig af trænerne som enkeltindivider. Det skaber en kontinuitet og stabilitet i retningen for fællesskabet, men medfører ligeledes en konservativ inert, som indskrænker lysten til at gå nye veje⁸⁴.

Fra dette fællesskab udspringer en modkultur til områdets andre større fodboldforeninger. Idrætsforeningen har jævne faciliteter, og der er en tydelig stolthed over at klare sig godt med mindre ressourcer, hvilket udmønter sig i klare sociale konstruktioner af ind/ud grupper via historierne om „de andre“⁸⁵.

„...så kom man herved og så, hvad er det for noget gammelt lort: to omklædningsrum og banerne var håbløse. Alt var håbløst... det begyndte at pirre mig lidt. Jeg tænkte, da jeg kom: „Hold da kæft, det er da godt nok nogle dårlige forhold, de har“. Men et eller andet sted, så er det den der David mod Goliat. Vi kæmper mod nogle klubber, der har

langt bedre faciliteter end os, og så alligevel kan vi gøre os gældende i de fleste rækker.“
(mandlig træner i Forening B)

Trænerne i Forening B bærer klare træk fra idealtypen af trænere, som Ulla Habermann beskriver med termen „klassisk frivillighed“⁸⁶: Med vores termer kan de i høj grad beskrives som havende en fritidsopbyggende tilgang til deres trænerengagement⁸⁷. De søger og skaber traditionelle foreningsværdier som loyalitet, altruisme og fællesskab i en stabil foreningsstruktur, som dog mere bidrager til opretholdelse af traditioner end til fornyelse.

Åbenhed overfor omverdenen

– Forening B's potentialer i velfærdsopgaver

Der er en meget svag opmærksomhed blandt trænerne i Forening B om den rolle, som foreningslivet spiller i samfundet. Åbenhed er ikke et mål i sig selv. Trænerne har ingen ambitioner om at skabe mangfoldighed eller et bredere sigte med idrætten, og finder det hverken naturligt eller hensigtsmæssigt for idrætsforeningen. Den igangværende idrætspolitiske debat om foreningssidrættens involvering i f.eks. folkesundhed og integration har en meget lille plads i Forening B's kollektive bevidsthed. Foreningsfællesskabet opfatter ikke „det store samfundsfællesskab“ som negativt eller indtrængende. Det har bare ingen interesse eller relevans for den lystbetonede apolitiske aktivitet, trænergerningen er for dem. Adspurgt om de omtalte velfærdsrelaterede social- og sundhedsopgaver var interessant for klubben, svarede en træner:

„Nej, det synes jeg egentlig ikke. I forvejen gør vi så meget for dem, der er her... nej, klubben er simpelthen for lille til at påtage sig et ansvar af den kaliber.“ (mandlig træner i Forening B)

Trænerne anerkender, at de påvirker de unge, som de træner, men tanken om et bredere samfundssigte med fodbolden ligger dem meget fjernt. Det hverken motiverer eller interesserer trænerne. Det synes at være et vanskeligt fællesskab at trænge ind i for mennesker, der ikke opfylder medlemmernes homogenitet. Mindre sociale enheder har ofte tendens til at udvikle en ekskluderende kultur⁸⁸, hvilket i nogen grad gør sig gældende for Forening B. Denne eksklusionsmekanisme bunder ikke i bevidst selvtilstrækkelighed, men i at inklusionen i så nært et fællesskab forudsætter en lighed mellem medlemmerne.

Omvendt er der en stor ansvarsfølelse for at påvirke de unge, som allerede er i idrætsforeningen. Det viser sig f.eks. i en træners refleksioner over, hvorvidt han influerer de unge, han træner:

„Private værdier er nok svært at sige. Men et positivt syn på tingene!? Som jeg altid siger hernede, så avler negativitet mere negativitet – uanset om det er berettiget eller ej. Ingen bryder sig om at få en skideballe. Men deciderede værktøjer? Det ved jeg ikke. Måske bliver spillerne lidt mere rolige. De, der tidligere har fået mange advarsler, tænker sig måske lidt mere om i stedet for lige at fare op. Men derfra og til at sige, at jeg har gjort noget for samfundet – det er nok lige at række den lidt for langt.“ (mandlig træner i Forening B)

De unge formes og disciplineres i foreningen til et etos om det hensynsfulde individ, den gode kammerat og det sociale menneske. Trænerne arbejder på at forme fodboldspillerne til

foreningslivets og civilsamfundets „gamle dyder“ som demokrati, fællesskab og dannelse. Socialiseringen er dog konkret og jordnær: Det handler om at banke støvlerne af, snakke ordentligt overfor de andre fodboldspillere og parkere cyklen det rigtige sted – alt sammen af hensyn til idrætsfællesskabet. Det interessante er, at en sådan dannelsesproces tillægges en yderst gavnlige funktion og spiller en vigtig socialiserende rolle fra et samfundsmæssigt perspektiv. Sådan opfattes det blot ikke af trænerne.

Måske er dannelsesperspektivet blevet en så integreret del af foreningsidrætten, at trænerne har selvfølgeliggjort deres opdrager-rolle. Socialiseringen af medlemmerne er måske blevet en ubevidst (selvfølgelig) integreret del af trænerne eget holdningsspektrum og handling⁸⁹.

Trænerne har dog en veldefineret opfattelse af, hvad der præcis er foreningens kvaliteter og styrker. De beskriver en idrætsforening med fokus på at have det sjovt, tætte venskaber og hygge. Men set i forhold til Forening A er der et bemærkelsesværdigt fravær af et overordnet værdigrundlag, ikke-sportslige målsætninger og en sprogliggjort foreningsidentitet. Det kan hverken beskrives som en mangel eller negativt træk ved foreningen, da aktiviteten er selve hensigten med samværet.

Træner – ikke betalt instruktør

Trænerne i Forening B motiveres langt fra af økonomiske årsager. Den godtgørelse, de modtager, ryger direkte tilbage i klubkassen i form af sodavand og øl efter kampene. Det er ikke blot en tom gestus, men en investering i det sociale miljø i „tredje halvleg“. Trænerne er på det rene med, at deres frivillige engagement i realiteten koster dem penge. Som en træner svarede på spørgsmålet om, hvad de 4500 kroner i årlig godtgørelse betød for ham som træner:

„Ikke spor! I realiteten så er jeg ligeglad med pengene. Fuldstændig! Hvis jeg gjorde det op i penge, så kunne jeg ha' lavet 100.000 i den tid med overarbejde. Men jeg havde trænet dem, selv om der havde stået nul. For det meste så giver pengene (godtgørelsen) en kasse øl“. (mandlig træner i Forening B)

I Gymnastikforeningen A tager trænerne i højere grad „på arbejde“. De yder en stor indsats, men der er markant forskel i de følelser, som kastes ind i engagementet. I Forening B er netværket og venskaberne knyttet tættere, og trænerne tager i høj grad såvel nederlag som succesoplevelser med sig hjem. Der er mere på spil for trænerne i Forening B. Som en træner udtrykte det, da han blev spurgt, hvilke følelser han kastede ind i trænergerningen:

„Det er mange ting, f.eks. al den energi du kaster ind. Hvis du føler, at det bare er for dårligt den indsats spillerne giver til træning, så bliver jeg negativ. Så kan jeg godt være sur indtil om onsdagen. Kommer man ned igen og det er det samme, så kan jeg godt være sur til kampen. Bliver der spillet en god kamp, så er jeg glad hele ugen! Det er nok al den energi man bruger, som er det væsentligste.“ (mandlig træner i Forening B)

Samarbejds-mæssigt potentiale

Med hensyn til et potentielt velfærdssamarbejde vil Forening B's stærke, interne fællesskab være både en svaghed og en styrke. Det er en relativt lukket foreningskultur, som ikke indbyder til inklusion, med mindre man „passer ind i flokken“. Omvendt er nærheden og omsorgen blandt medlemmerne i idrætsforeningen høj, og indeholder alle de sociale kvaliteter, som bl.a. skaber interesse for at bruge idrætsforeninger i de offentlige velfærdsopgaver på social- og sundhedsområdet.

Et forpligtende tværsektorielt samarbejde er på nuværende tidspunkt ikke en realistisk mulighed for Forening B. Ledelsesmæssigt giver den ulønnede arbejdskraft ikke det overskud og den administrative stabilitet, professionalisme og fleksibilitet, som et succesfuldt partnerskab med f.eks. kommunen fordrer. Der er enkelte dybt engagerede ledere og ildsjæle, men ad hoc-administrationen af Forening B efterlader ikke rum for yderligere projekter eller aftaler med eksterne partnere.

Endnu mere centralt er dog, at idrætsforeningen ikke har overskud og interesse. Kærligheden til det fælles idrætsprojekt skaber en indre styrke, men også en manglende vilje til at ændre på det alle medlemmerne holder af⁹⁰. Forening B er ikke under de nuværende vilkår tilpavningsvillig til de nye velfærdsopgaver. Trænerne ønsker ikke at ændre Forening B's fokus, da de bruger tiden i idrætsforeningen som et frirum fra hverdagens stress og beslutninger. Dét er de villige til at ofre betydelig tid, energi og penge på. Men det er en aktivitet, som de gør for idrætsforeningen og med idrætsforeningens medlemmer – ikke for samfundet, karrieren eller pengene.

Opsamling og delkonklusion på kapitel 5

Idrættens foreningsliv rummer stor mangfoldighed. I relation til at løse velfærdsopgaver på social- og sundhedsområdet kan der dog for tiden identificeres to centrale tendenser i idrættens foreningsbillede:

Store ressourcestærke velfærdsforeninger tænker i stigende grad service- og markedsorienteret og indgår opgaverrelaterede tværsektorielle partnerskaber. Disse idrætsforeninger reagerer proaktivt på danskernes ændrede idrætsvaner og det intensiverede sundhedsorienterede fokus på foreningsidrætten, som giver fleksibilitet og sundhed øget fokus.

På den anden side er der et stort antal ressourcetsvage civilsamfundsforeninger, der koncentrerer sig om de eksisterende medlemmer og idrætsforeningens indre miljø, aktiviteter og fællesskab. Disse idrætsforeninger har ingen målsætning om, eller interesse i, at udvide medlemstallet og aktiviteterne eller at forandre det omgivende samfund.

Case-eksemplerne fra Forening A og Forening B illustrerer disse tendenser samt ikke mindst, at forventningerne til idrætsforeningernes engagement i social- og sundhedsopgaver må afstemmes efter de enkelte idrætsforeninger. Heri viste sig interessante paradokser: Gymnastikforening A er et eksempel på en åben, samfundsbevidst og service-orienteret idrætsforening med fokus på mange idrætstilbud og fleksibilitet, hvor trænerne har rum til en reflektiv udviklingsproces. Foreningen har en foreningskultur, der danner basis for den barrierenedbrydende netværksdannelse, som er et af hovedargumenterne for at trække idrætsforeninger tættere ind i social- og sundhedsområdet. Men idrætsforeningens størrelse og struktur skaber et distanceret og løst forhold til foreningsfællesskabet.

Forening B har derimod et næsten familiært og homogent interessefællesskab, der dog lukker sig tæt om medlemmerne og skærmer for åbenheden og et velfærdsrelevant udviklingspotentiale i social- og sundhedsrelaterede projekter.

Sammenligningen påpeger et paradoks: Foreningstyper som Forening A vil i høj grad være villig og interesseret i at indgå i et partnerskab med et velfærdspolitisk sigte. Dog er miljøet og strukturerne i sådanne foreningsfællesskaber relativt løst, hvormed idræts- og foreningssvage grupper i mindre grad vil blive fastholdt i drætten via de sociale netværk alene.

Tætte personlige netværk og fællesskaber karakteriser omvendt en foreningstype som Forening B. Kommer man ind bag den indadvendte homogene facade og falder til, vil udøverne ofte opleve en fastholdende og beskyttende paraply af livslange venskaber. Med partnerskaber for øje er potentialet umiddelbart noget begrænset i denne type forening. Foreningsfællesskabet er et interessefællesskab, der bygger på sociale og idrætslige selektionsmekanismer, hvor de eksisterende medlemmers interesser primært plejes.

Det er vigtigt at fastslå, at begge idrætsforeninger allerede løser vigtige velfærdsrelaterede opgaver. De skaber netværk, øger sundheden, udvikler sociale kompetencer og en lang række andre vigtige aspekter både for medlemmerne og trænerne selv. Når potentialerne for disse foreningstyper vurderes, må man ikke overse, hvad de allerede har af værdi.

Den logiske følge er dog langt fra, at det slet ikke kan lade sig gøre at indgå konstruktive partnerskaber med idrætsforeninger. Nærmere, at det er med foreninger som den beskrevne Gymnastikforening A, at det nemmest lader sig gøre. Her må man dog forvente, at der oftest „kun“ tilbydes, og kan trækkes på, en relativ serviceorienteret idrætskultur med relativt løse brugerorienterede tilknytninger og interaktioner. Med foreninger som fodboldforening B vil det kræve en større indsats for at få et samarbejde etableret, men så kan der til gengæld trækkes på mere fastholdende og tætte netværk.

KAPITEL 6

Holdninger til velfærdsopgaver – barrierer og potentialer

Nedenstående kapitel uddyber trænerne holdninger til at engagere sig i velfærdsopgaver af social og sundhedsmæssig art. Trænerne holdninger til deres frivillige virke udgør et vigtigt fundament for succes af de partnerskaber, som kræfter i idræts-, social- og sundhedspolitikken ønsker. Uden trænerne engagerede velvilje kommer man ikke langt i forsøget på at inddrage de danske idrætsforeninger i social- og sundhedsprojekter. Trænerne skal synes, at det er en god idé, da det i sidste ende er dem, der skal udføre en stor del af det praktiske arbejde.

Mener trænerne, at de bærer en samfundsmæssig forpligtelse? Har de lyst til at være en del af en velfærds politik, som søger nye veje i breddeidrætten? Hvilke barrierer og potentialer ligger der i trænerne holdninger til deres træner virke, som enten kan motivere eller afholde trænerne fra at deltage i de nye velfærdsopgaver? Det følgende kapitel vil forsøge at give en del af svaret på disse vigtige spørgsmål.

For oversigtens skyld bliver trænerne holdninger opdelt i barrierer og potentialer. Det er en kunstig sondring, da trænerne hverken kategorisk afviser, eller er ubetinget begejstrede for, at engagere sig i de nye velfærdsopgaver. Flere af trænerne synspunkter udgør således både en barriere og et potentiale. Opdelingen er en meningskondenserende indgangsvinkel, hvis formål er at skabe overblik.

Som præsenteret i kapitel 4 har denne undersøgelse identificeret to forskellige tilgange til trænerarbejdet; 1) den fritidsunderstøttende og 2) den karriereopbyggende. Dette kapitel viser, at der knytter sig bestemte synspunkter til hver af disse tilgange (træner typer): Gruppen af trænerne, der præges af den karriereopbyggende tilgang, er generelt mere åbne overfor at deltage i de nye velfærdsopgaver, da opgaverne taler direkte til deres karrieremæssige fremtidsperspektiver. Hvorimod gruppen af trænerne, som har den fritidsunderstøttende tilgang til deres trænergerning, generelt ikke er motiveret for de nye velfærdsopgaver. I det nedenstående vil dette aspekt blive nuanceret og uddybet.

Holdningsmæssige barrierer for inddragelse af trænerne i de nye velfærdsopgaver

Dette afsnit opsummerer de mindre begejstrede røster blandt trænerne, og præsenterer aspekter, som virker demotiverende på trænerne lyst til at deltage i velfærdsopgaver. I samtalerne med trænerne er følgende holdningsmæssige barrierer blevet identificeret:

Den lille ansvarsfølelse overfor det „store fællesskab“ – idrætten som et frirum.

Trænerne sportslige ambitioner

Manglende faciliteter og ressourcer

Disse barrierer vil i det følgende blive uddybet.

Barriere 1:**Den lille ansvarsfølelse for „det store fællesskab“ – idrætten som et frirum.**

Idrætsforeninger er aktivitetsfællesskaber. De er samtidigt en del af den frivillige folkelige bevægelse, som traditionelt set tilskrives et normativt og idealistisk udgangspunkt. Derfor er det udbredt i idrætspolitiske debatter at betragte trænerne frivillige engagement som medborgerskab, bevidst og aktiv deltagelse i samfundslivet og som en civil bekymring for det almene vel. Der er generel idrætsteoretisk konsensus om, at frivillighed udtrykker en kollektiv ansvarlighed og ønsker om et større demokratisk fællesskab. Foreningsidrætten medvirker dog også allerede til at løse centrale velfærdsopgaver, f.eks. supplerer til børneinstitutionernes børnepasning, demokratisk læring samt sundheds- og netværksudvikling. Grundlaget for en positiv holdning til de nye velfærdsopgaver synes dermed allerede at være til stede i foreningsidrætten.

Alligevel viser en tidligere undersøgelse indenfor feltet, at der direkte adspurgt kun er 9% af foreningsidrættens frivillige, der mener, at statens ønsker og problemer bør være det idrætsforeningernes orienterer sig imod⁹¹. Denne undersøgelse bekræfter, at en overvejende del af de interviewede trænere, under de nuværende betingelser, ikke ser sig selv som aktive medspillere i de idrætspolitiske ønsker for at ansvarliggøre foreningsidrætten i det danske velfærdsprojekt. Adspurgt om trænere kunne have lyst til at være med i social- og sundhedsprojekter var svaret oftest noget lignende nedenstående udvalgte eksempel:

„Så tror jeg nok, jeg ville sige nej, altså. Det ville jeg ikke rigtig kunne se noget formål med, vel?!“ (mandlig træner i fodboldforening)

Trænere distancerer sig fra, at de som trænere skulle have et særligt personligt ansvar overfor samfundsfællesskabet, og de har en begrænset lyst til at involvere sig i de nye velfærdsstrategier. Da en træner blev spurgt direkte, om han ville finde det interessant at deltage i nye velfærdsrelaterede idrætsprojekter, var det klare svar:

„Nej, for så skulle jeg have lavet noget andet. Så skulle jeg have været „Natteravn“ eller socialarbejder. Det er ikke noget, der motiverer mig. De (udøverne) kommer her af fri vilje, og jeg vil gerne give dem nogle gode værdier og sådan noget, men jeg synes ikke det er min opgave at medvirke i deres sociale udvikling i den forstand“. (mandlig træner i fodboldforening)

En anden træner udtrykte det således:

„Jeg er overbevist om, at det ikke er via aktivitets- og sportsområdet man skal integrere. Når man f.eks. skal integrere, så skal man starte et helt andet sted. Det er ikke rigtigt vores opgave“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

Ovenstående kommentarer er repræsentative for holdningen, som en stor del af trænere gav udtryk for. De interviewede trænere stritter imod de nye velfærdsstrategier. De forbinder sociale opgaver og velfærdsprojektet med det offentlige system, ikke med dem selv. Trænerne uvilje er dels udtryk for det overordnede velfærds-kulturelle træk, at danskere i udstrakt grad opfatter staten og politikerne som ansvarlige for sådanne opgaver⁹². Det danske samfund er præget af en betydelig statsliggørelse af samfundet, som i nogen grad har kollektiviseret det almene samfundsansvar for de svage grupper og centraliseret administrationen af dette ansvar i staten⁹³. Det er en udbredt holdning i samfundet, at de svage grupper i samfundet bør

hjælpes af „systemet“, og at staten er i høj grad bør være „fortaleren“ for de vanskeligt stillede grupper i samfundet⁹⁴.

Trænernes fokus er derimod aktivitetsorienteret. Dette skaber i sig selv en større distance til velfærdspolitiske diskurser, debatter og tendenser – også når diskurserne omhandler idrættens nye rolle som velfærdspolitisk middel. Trænerne beskriver foreningsidrætten i meget enkle og konkrete termer, hvor idrætten opfattes som et politisk neutralt og afgrænset fysisk felt. Som det udtrykkes i en træners beskrivelser:

„Ja, jeg render ikke rundt for at se, hvad de laver udenfor Forening B. Jamen, det er jo sådan set kun sporten, der er fokuseret på!“ (mandlig træner i fodboldforening B)

Holdningen udspringer specielt fra de trænere, som har en fritidsunderstøttende tilgang til deres trænervirke⁹⁵. For disse trænere er trænerarbejdet primært et frirum, der bevidst søges adskilt fra det omgivende samfund⁹⁶. Idrætsforeningen er pusterummet fra dagligdagens forpligtelser og komplicerede beslutninger, hvor trænere kan frigøre sig fra omverdenens politiske forventninger og moralske krav. Derfor hverken ønsker eller søger mange af trænere at tillægge deres frirum i foreningslivet velfærdsoverordnet betydning. Holdningen til, at foreningsengagementet skal være en apolitisk neutral base, synes at udgøre en underliggende holdningsmæssig barriere for at inddrage trænere i velfærdsopgaver.

Barriere 2:

Trænernes sportslige ambitioner – det resultatorienterede fællesskab

En gruppe af trænere motiveres i udstrakt grad af idrætsligt succes⁹⁷. Denne gruppe har en afvisende holdning til engagementet i social- og sundhedsprojekter, da de føler, at det kan mindske de succesoplevelser, som de sportslige resultaterne giver dem. Som to fodboldtrænere udtrykte det:

„Jeg tror bare ikke, at det så ville være sjovt at træne. Så ville man jo gå ud og tabe alle kampene, ikke?!“ (mandlig træner i fodboldforening)

„Alle vil selvfølgelig vinde for enhver pris. Der er nogle hold, hvor det sociale er vigtigt. Men jeg vil hellere vinde 10 kampe end, at alle kommer hen og siger goddag og farvel. Det er vigtigt for vores hold, at de har det godt socialt. Men det drejer sig da om points!“ (mandlig træner i fodboldforening)

Som vist i kapitel 4 er behovet for succes grundstammen i den anerkendelse og identitet, som den resultatorienterede del af trænere søger. De motiveres af den åbenbare idrætslige udvikling, som kan kategoriseres, måles og vejes, da dette på et personligt plan bliver en afspejling af deres indsats og evner som trænere og mennesker. Dermed ikke sagt, at det sociale ikke spiller en central rolle for disse trænere, men interviewene har vist, at idrætslig succes ofte er omdrejningspunktet for det sociale i idrætsfællesskabet. Når disse trænere afviser at engagere sig i social- og sundhedsprojekter hænger det sammen med, at de er bange for at miste den betydning sporten har for dem og fællesskabet. Som en ung kvindelig gymnastiktræner udtrykte det, da hun blev spurgt om, hvad „belønningen“ er ved trænerarbejdet:

„Ja, men det er jo også resultaterne, og i forhold til én selv og til pigerne, hvor meget de har rykket sig. Når de kan se, at de har lært noget nyt. Når en af pigerne vinder sin første

medalje nogensinde – det smil hun får, når hun aldrig før har vundet... Jeg har startet dem op helt fra begynderstadiet og har selv kørt det her hold frem, hvor vi snakker om at køre rigtige Danmarksmesterskaber. Det er aldrig fedt at skulle på begynderstadiet igen, altså fra at lære dem at køre dobbeltsaltoer, så til at lære dem kolbøtter igen.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

De idrætslige resultater er en vigtig symbolsk repræsentation af det netværk, som trænerne holder af⁹⁸. Værdien heraf skaber en uvilje mod udfordringer af den herskende aktivitetspraksis. Denne tendens gør sig særligt gældende for trænere i idrætsforeninger, som foreningen B, hvor selve aktiviteten er omdrejningspunktet for idrætsforeningens sociale dynamik, og hvor fællesskabet er bygget op om og forankres af en stræben efter sportslige resultater⁹⁹. Trænerne ser ganske enkelt tanken om at engagere sig i de nye velfærdsopgaver, som en trussel mod det idrætslige fællesskab, de dagligt ånder for.

Barriere 3: Faciliteter, tid og ressourcer

Flere undersøgelser har tidligere peget på, at idrætsforeninger ikke i udpræget grad oplever manglende faciliteter som en begrænsende faktor for deres arbejde¹⁰⁰. Trænerne i denne undersøgelse opfattede dog disse problemer som væsentlige. Trænerne udtrykte ressource- og facilitetsproblemer, som det mest håndfaste problem for deres trænervirke og en kilde til frustration i den daglige træning. De oplever begrænsede haltider, manglende bolde og redskaber samt nedslidte klubhuse som et reelt problem:

„Men vores største problem her i klubben, det er jo vores træningsfaciliteter... Jeg har kæmpe problemer med vores omgivelser“. (kvindelig træner i fodboldforening)

Facilitetsmæssige mangler er i høj grad trænerne forklaring på, hvorfor de og deres idrætsforening ikke ønsker at engagere sig i mere velfærdsorienterede opgaver:

„Nu skal du jo regne med, at vi lægger ret mange timer hernede i forvejen, og hvis man skal til at gøre sådan noget integrationsarbejde, så skal man være uddannet. Jeg tror bare, at man som menneske forsøger at gøre det bedst muligt, hvad enten det er hr. Jensen eller Ahmed. Tiltag omkring det, eller f.eks. et handicaphold, har vi slet ikke faciliteter til“. (mandlig træner i fodboldforening)

Langt hovedparten af trænerne afviste at kunne yde en ekstra indsats med den begrundelse, at idrætsforeningen ikke har tid, trænerressourcer eller faciliteter. At de allerede har svært ved at få det eksisterende arbejde til at fungere. Denne holdning er i overensstemmelse med nogle undersøgelser på området¹⁰¹, mens andre undersøgelser peger på, at ressourceproblemer ikke udgør en barriere for frivilligt trænerarbejde¹⁰². Hvad kan årsagen være til, at denne undersøgelses resultater afviger fra tidligere kvantitative resultater, hvor ressourceproblemer ikke viste sig som et problem? En betydende faktor er, at undersøgelsens informanter alle stammer fra københavnske idrætsforeninger, hvor facilitetsproblemer i foreningsidrætten er mere udtalte end i resten af Danmark¹⁰³. Deres oplevelser må tages for gode varer. Trænerne oplever at faciliteternes beskaffenhed er, at det direkte præger deres daglige trænergerning og lyst til de nye velfærdsrelaterede udfordringer. Hvis en idrætsforening reelt mangler ressourcer, så er trænerne i „frontlinien“. De mærker på egen krop, hvordan facilitetsproblemerne påvirker muligheden for at lave god træning. Ifølge trænerne medfører ressource-knapheden i idrætsforeningerne,

at der primært fokuseres på den kerneaktivitet, som er hele grundlaget for idrætsforeningen. „Tordenskjolds soldater“ påtager sig ikke nye opgaver, hvis der er rigeligt at gøre med de gamle. En træner forklarer det således:

„Jeg tror heller ikke, at det (de foreslåede velfærdsopgaver) ville være noget foreningen ville synes var aktuelt, og noget som de ville påtage sig her og nu. Jeg tror, at der har været noget uro. Der manglede en del penge, divisionsholdet for herrer rykkede ned og formanden er blevet sat af. Det kører sådan lidt på pumperne, så det tror jeg ikke er noget, de ville gå ind i lige pt.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Oplevelsen af resurse mangler som barriere må tænkes at forstærkes af, at trænerne i andre undersøgelser giver udtryk for, at trænerarbejdet tager så meget tid i hverdagen, at det er en barriere for engagementet¹⁰⁴. Endeligt kan den klare afvisning af velfærdsopgaverne, med udgangspunkt i manglende faciliteter og ressourcer, også tolkes som trænerne mest høflige måde at forklare den manglende villighed til at deltage i de nye velfærdsopgaver. Langt de fleste trænere tilsluttede sig principielt, at det var en god idé at hjælpe idræts- og foreningssvage grupper i samfundet. Der er dog generelt set langt fra holdning til handling. I den socialt opstillede interviewsituation var det muligvis nemmere at forklare manglende villighed til at deltage med manglende muligheder.

Uanset hvad så figurerer ressource- og facilitetsproblemer, som en ganske væsentlig forklaring på, at en stor del af trænerne afviser at deltage i social- og sundhedsprojekter.

Holdningsmæssige potentialer for inddragelse af trænere i nye velfærdsopgaver

Betegnelsen „holdningsmæssige potentialer“ henviser til, at følgende afsnit vil præsentere de umiddelbart mest positive holdninger blandt trænerne til at deltage i nye udadrettede velfærdsopgaver. Det er en belysning af de aspekter, som kan virke motiverende på træneres lyst til at deltage i samarbejder om nye social- og sundhedsopgaver. I samtalerne med trænerne kunne følgende holdningsmæssige potentialer identificeres:

Klassisk foreningsånd og altruisme
 Stor ansvarsfølelse overfor „det lille fællesskab“
 Løn eller øget godtgørelse
 Karriere eller uddannelsesperspektiver

Disse potentialer vil i det følgende blive uddybet.

Potentiale 1: Klassisk foreningsånd og altruisme

Som beskrevet tidligere er der specielt én gruppe af trænerne, som ikke direkte kæder deres engagement sammen med et bredere velfærdspektiv; trænere med den fritidsunderstøttende tilgang¹⁰⁵. Det er den gruppe, som har udgjort hovedparten af de interviewede trænere, og som umiddelbart har en noget begrænset lyst til at involvere sig i social- og sundhedsprojekter.

På trods af mange af disse træneres grundlæggende afvisning af ansvar og involvering i velfærdsrelaterede opgaver, viser nogle af deres fortællinger dog interessante undtagelser og nuancer. Der viser sig en potentiel åbning for de nye velfærdsopgaver på baggrund af lysten

til at viderebringe foreningslivets dannende fællesskabstradition. Enkelte af trænerne er meget bevidste om foreningsidrættens – og dermed deres egen – samfundsmæssige betydning. Som en kvindelig træner, der samtidig er lærer, udtrykte det:

„Ja, jeg synes bare det er et stort ord, at jeg har ansvaret for et samfund. Men jeg føler, at jeg er en del af det. Når jeg er træner, så bliver jeg en del af at udvikle det offentlige samfund, ligesom jeg gør, når jeg står og underviser mine elever i skolen... Lige så snart man giver information eller viden videre, så sætter jeg jo nogle værdier eller holdninger i mennesker, der gør at de tænker: „nå, det er sådan man skal være som menneske“.
(kvindelig træner i gymnastikforening)

Den citerede træners idrætslige baggrund er knyttet til højskoletraditionerne og den folkelige konkurrencefrie breddegymnastik. Hendes refleksion, over foreningslivets indflydelse på udøverne og det omgivende samfund, bærer træk fra en idrætslig folkebevægelse, hvor tanken om et nationalt fællesskab, og mere demokratisk bevidste samfundsborgere, var en integreret del af den foreningsidrættens aktiviteter.

„Det er fedt at sidde og se på andre, i stedet for altid at konkurrere, synes jeg. Det er bare fedt at kunne sige: „ej, hvor var de gode, og det var flot!“ Og så klapper man og så kommer næste hold. Det der fællesskab, at man støtter op om, og man hjælper, og alle tager lige en stol med ud, når de går!“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

„Ja helt sikkert. Jeg repræsenterer, måske ikke foreningens værdier som sådan, det gør jeg jo nok ubevidst, men mere sådan gymnastikkens og foreningslivets værdier“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

Denne kvindelige gymnastiktræner er et lysende eksempel på, at der findes en gruppe af trænere, som bevidst fører traditioner om folkelighed, inklusion og mangfoldighed videre.

Interviewene identificerede enkelte andre trænere, som godt nok havde en fritidsunderstøttende tilgang til deres trænergerning men stadig i mere eller mindre grad ønskede et mere proaktivt og udadvendt foreningsliv i velfærdsdebatten. De kunne associere deres billede af et folkeligt inkluderende idrætsforeningsliv med den opgave at hjælpe forenings- og idrætssvage grupper i samfundet. Disse trænere viste interesse for, at deres idrætsforening kunne deltage i social- og sundhedsprojekter, ud fra en urokkelig tillid til foreningslivets positive sider og et moralsk og altruistisk udgangspunkt. Det vidner om, at der findes udadvendte, ressourcestærke og socialt bevidste trænere. Det viser, at der blandt dele af foreningsidrættens frivillige trænere med den fritidsunderstøttende tilgang også er repræsenteret en meget positiv holdning til eksterne velfærdsprojekter.

Det skal dog i samme åndedrag tilføjes, at et gennemgående træk ved trænerne synspunkter har været, at de hovedsagligt ønsker at påvirke omverdenen på det nære personlige menneskelige plan, hvor glæden og inspirationen stammer fra den positive indflydelse, de udøver på personen ved siden af sig. Som en træner svarede adspurgt om, hvad der for hende var vigtigt som træner:

„... at være med til at skabe det der sociale rum, hvor de (børnene hun træner) kan udvikle sig som hele mennesker fysisk, psykisk og socialt... Jeg ved godt, at det lyder som en floskel, men jeg mener det faktisk“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

Det samfundsmæssige perspektiv spiller sjældent en bevidst og afgørende rolle for trænerne. Det frivillige engagement er mere en del af trænerne personlige livshistorie end et politisk refleksivt bidrag til samfundets tilstand. Fortællingerne vidner dog om, at der er trænere som både motiveres af at gøre en forskel i samfundet og for mennesket ved sin side. Deres iboende motivation og tiltro til, at idrætten kan gøre en menneskelig forskel giver mulighed for, at de ønsker at involvere sig i de nye velfærdsopgaver.

Potentiale 2:

Den store ansvarsfølelse for det „lille fællesskab“

Som tidligere beskrevet er der en interessant afstandtagen fra at deltage i samfundets „store fællesskab“ gennem idrætsforeningen. Omvendt viser der sig en stor villighed til at gøre en indsats for idrætsforeningens „lille fællesskab“. Trænerne udtrykker gentagende gange en villighed til at gå på kompromis med deres egne ønsker til det frivillige engagement, hvis foreningen har brug for det. Således anfører mange af trænerne, at de ikke på eget initiativ ville engagere sig i social- eller sundhedsprojekter, da det ikke interesserer dem. Men trænerne er generelt mere positivt indstillet overfor den samme opgave, hvis det er foreningen, som henvender sig til dem.

„Hvis jeg blev spurgt før holdet blev oprettet, så ville jeg sige nej. Men hvis holdet var der og træneren stoppede og man så manglede en, så ville jeg sige ja for at køre sæsonen ud.“(kvindelig træner i gymnastikforening)

Denne loyalitet og selvopofrende altruisme skyldes, at selvom udviklingstendenserne i det danske foreningsliv synes at pege i retning af en ny form for frivillighedskultur, hvor det traditionsbundne og fællesskabsorienterede foreningsengagement må vige for en lystbetonet individualisme¹⁰⁶, så vægtes nærheden til andre mennesker stadig meget højt i idrætsforeninger. Der er et reelt og dybfølt engagement i andre menneskers situation. Vi ser det illustreret i beretninger som nedenstående fortælling fra en mandlig fodboldtræner:

„Indimellem kommer jeg nok til at se for meget på personen. Jeg er ikke den der diktatoriske træner – det kan jeg godt, hvis det virkelig er nødvendigt – men jeg tror mere på dialogen frem for monolog. Man når længere med den enkelte spiller, hvis man spørger: „hvordan har du det egentligt?“ Jeg kommer engang imellem til at blande mig lidt for meget privat. „Er der noget, jeg kan gøre?“ Jeg kan godt finde på at ringe dagen efter, hvis jeg ved han er lidt ked af det ... Sådan er det også privat, hvis en af ungerne går og er lidt kede af det. Så ud med sproget! Jeg vil høre hvorfor“. (mandlig træner i fodboldforening)

Undersøgelsen viser dog et spændende skisma mellem forpligtelserne overfor fællesskabet og de individuelle motivationsfaktorer, som giver trænerne personlige dilemmaer og nødvendige prioriteringer. For under trænerne egennyttige personlige projekt og trygheden fra det tæt-sluttende fællesskab lurer pligten:

„Man skal være der hver gang. Der er ikke noget valg. Der står jo folk, som er afhængige af, at man kommer og låser op og underviser“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

Vores forventning var, at trænerne ville påpege forpligtelserne som et til tider meget demotiverende aspekt af det frivillige engagement. Det var ikke tilfældet. Interviewene viste derimod

et interessant perspektiv i relation til de frivilliges dilemma omkring lyst versus pligt. Den gængse frase til at beskrive frivillighedens sjæl er ofte: „frivillige lever af lyst og dør af pligt“. Det spændende er blot, at flere af trænerne samtidigt motiveres af den pligt og det ansvar, som følger i kølvandet på trænergerningen. De trives med den tilbagevendende følelse af indflydelse, da pligten, som knytter sig til det menneskelige ansvar overfor udøverne, samtidigt skaber en positiv gensidig afhængighed. Trænere motiveres stadig af solidaritet og kollektivism. Trænerne er med andre ord villige til at løfte opgaver, som ikke direkte taler til deres personlige projekt og egne drømme, så længe det er til gavn for det netværk af mennesker, som de ikke vil undvære – det synes også at gælde for involveringen i de nye velfærdsopgaver.

Potentiale 3:

Løn eller øget godtgørelse – økonomisk incitament til at udføre social- og sundhedsprojekter i foreningsregi

Der viser sig i enkelte af trænerne fortællinger en tredje konkret vej til at motivere trænere til at deltage i social- og sundhedsprojekter; løn eller øget godtgørelse. Det er dog et kompliceret fænomen i foreningsidrætten.

I årevis har der kørt en fundamental moralsk foreningsdebat om, hvilken rolle lønninger skal spille i det frivillige arbejde. Grundholdningen er i mange sammenhænge, at lønninger er en antitese til fundamentet i den frivillige idræt. De penge, trænerne får, betegnes i stedet som godtgørelse eller kompensation – en slags symbolsk, økonomisk anerkendelse af det store ulønnede arbejde. Rapporten „Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår“ viser, at 78% modtager en eller anden form for omkostningsgodtgørelse¹⁰⁷, og 22% modtager reel løn¹⁰⁸. I visse sammenhænge har lønninger og godtgørelser en næsten tabubelagt rolle, da alle involverede parter synes at foretrække ideen om rene altruistiske ildsjæle og den omkostningsfrie solidaritet. Det er tænkeligt, at et moderne individualistisk samfund har et kollektivt moralsk behov for troen på den rene hjælpsomhed og uegennyttige indsats. Andre undersøgelser har vist, at det ulønnede arbejde er en vedtagen og vedholdende norm indenfor foreningsidrætten¹⁰⁹. Under alle omstændigheder betragter trænerne – og en stor del af det omgivende samfund – frivilligheden, som et aktiv i sig selv. I trænerne bevidsthed afspejler frivilligheden de gode intentioner i, og betragtes derfor som uundværlige for atmosfæren i idrætsforeningen¹¹⁰:

„... jeg tror heller ikke, at man er ovenud interesseret i folk, der gør det for pengenes skyld. Jeg tror, man er meget interesseret i nogen, som har lidt engagement.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Langt hovedparten af trænerne forklarede, at godtgørelserne ingen rolle spiller med forklaringer som nedenstående:

„For mit eget vedkommende har jeg ikke aftalt noget med at få betaling. Jeg ville hellere have, at man fandt ud af, at jeg kunne få noget sportstøj og sådan. Men jeg har heller ikke gjort det for at skulle tjene noget på det. Jeg vil gerne have nogle oplevelser ud af det, og jeg ville gerne give dem (spillerne) noget. Noget, som jeg synes de mangler. Noget, som jeg gerne vil gøre bedre. Man skal ikke gøre det for pengenes skyld. Det skal man ikke gøre, om man så fik 2 kroner eller 10.000 kroner. Det må det ikke komme an på.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Der er dog et interessant paradoks; trænerne afviser generelt løn, når de adspørges direkte, men rapporten „Trænere i den frivillige idræt“ viser samtidig, at 50-70% af trænerne mener, at deres arbejde i højere grad bør lønnes¹¹. Hvad kan baggrunden være for dette paradoks?

En mulig forklaring kan ligge i kombinationen af manglende tid og anerkendelse. Rapporten „Trænere i den frivillige idræt“ viste, at 30% af trænerne føler, at det frivillige engagement allerede fylder for meget af deres tid. Samtidig mener flertallet, at omverdenen ikke værdsætter deres indsats i tilstrækkelig grad¹². Denne tendens bekræftes og uddybes i nogen grad i historierne fortalt af trænerne vi interviewede. En træner forklarer problematikken således:

„Man kan sige, at man skal gøre forældregruppen tilfreds. Det kan være en barriere. Jeg har lige haft en sag, hvor vi var nødt til at dele nogle spillere op i to. Så var der en mor, der ikke var tilfreds med det hold, hendes søn var kommet på. Det er sådan noget, der er lidt dræbende. Man synes man knokler rundt... Og selvfølgelig spillerne og deres adfærd. Hvis jeg ikke følte, at der blev sat pris på min indsats, så tror jeg hurtigt, at jeg ville stoppe“. (mandlig træner i fodboldforening)

Det er sandsynligt, at sådanne oplevelser af manglende værdsættelse for det store frivillige arbejde kan skabe følelsen af, at de som trænere fortjener „noget mere igen“ for den store indsats, de lægger i idrætsforeningen. I en tid, hvor de som borgere i stigende grad skal vælge og prioritere, så skal tiden på grønsværen og i gymnastikhallen kunne berettiges.

Heri er der endvidere generationsforskelle, da de yngre træners lavere indkomst giver lønningerne en langt større betydning proportionalt set. De ældre og økonomisk veletablerede trænere har bedre råd til at føle, at penge ikke bør være en motivationsfaktor. For de yngre trænere kan godtgørelserne derimod betyde, at de ikke samtidigt skal have et studiejob¹³. Lønnen gør også en forskel for de unge træners opfattelse af deres trænergerning og dermed dem selv, da lønningerne rummer et statusaspekt. Som to unge kvindelige gymnastiktrænere forklarer:

„Fordi, jeg krævede også efterhånden at skulle have noget for det, fordi det blev et krav set i forhold til, at jeg blev dygtigere og dygtigere.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

„Ja, jeg kunne jo også have valgt at blive pædagog om aftenen for 150-180 i timen, som er det dobbelte af, hvad jeg får her. Men det er sporten, jeg vælger“. (kvindelig træner i gymnastikforening)

Generelt er trænerløn altså et kompliceret emne i foreningsidrætten. I relation til de nye velfærdsopgaver efterlader trænerne fortællinger dog ikke megen tvetydighed mht. trænerløn. Her er holdningen generelt set meget afklaret og professionel. En af trænerne formulerede det klart, da han blev spurgt om hans holdning til løn og social- og sundhedsprojekterne:

„Ja, hvis man skulle træne sådan nogle hold, så skulle det være lønnet, for det ville mere være et arbejde end hygge.“ (mandlig træner i fodboldforening)

Det udvalgte citat er repræsentativt for alle trænerne holdning; arbejde med idrætsmarginaliserede samfundsgrupper, som f.eks. socialt belastede, overvægtige, eller mennesker fra andre kulturer, kræver mere professionalisme og ansvar. Trænerne har den gennemgående indstilling, at sådanne opgaver kræver bedre faciliteter i idrætsforeningen, øget uddannelse og en løn, som kan motivere til at deltage. Det er en grundpræmis for de interviewede frivillige

trænere, at de „får noget igen“. Trænerne finder det rimeligt, at de opgaver, som ikke direkte taler til deres personlige interesser, gøres relevante af andre årsager, f.eks. betaling. Den form for foreningsarbejde bærer ikke lønnen i sig selv – der er grænser for frivilligheden.

Man kunne vælge at se ovenstående som en holdningsmæssig barriere for, at de frivillige trænere har lyst til at involvere sig i de nye velfærdsopgaver, men det er samtidig en potentiel åbning. Det er sandsynligt, at trænerne ville finde det motiverende, hvis deres faglige kompetencer og engagement kunne finde påskyndelse i et økonomisk incitament. Det ville indebære en anderledes dagsorden for trænerne og deres engagement, men i trænerens øjne er løn en nødvendighed for denne type opgaver.

Potentiale 4: Karriere eller uddannelsesperspektiver

I undersøgelsen har der særligt været én (mindre) gruppe af trænere, hvis tilgang til trænergerningen markant har adskilt sig fra de andre: Trænere som præges af den karriereopbyggende tilgang¹⁴. Som beskrevet i kapitel 4 er det en gruppe, som på afgørende områder adskiller sig både fra de traditionelle forestillinger om trænere i den frivillige idræt, og fra hvilke motiver og betydninger trænergerningen traditionelt og generelt set har for trænere.

Et af de mest overraskende træk ved denne gruppe trænere er, hvor lavt de prioriterer fællesskabet og venskaberne i foreningen:

„Det er bestemt ikke netværket – jeg snakker da med nogen herude, men det er ikke der (foreningen) jeg har mit sociale liv. Det er nok den gode sag, men også sporten.“
(mandlig træner i fodboldforening)

Langt hovedparten af interviewene har vist, at fællesskabet er den altoverskyggende grundpille i trænerens frivillige engagement. Derfor er det interessant at finde trænere, der markant fraviger fra denne hovedregel. For disse trænere er tiltrækningskraften selve arbejdet med „sagen“ og den personlige udfoldelse. Ønsket om at udvikle personlige og faglige kompetencer med karriere- og uddannelsesperspektiver går ofte hånd i hånd med at gøre en indsats for andre. Som nedenstående historie illustrerer:

„... og specielt når det så er, at du arbejder med målgrupper i forhold til det du selv studerer... Det er altså det sjoveste af det hele at få lov at sætte det hele sammen. Hvis nu produktudvikling af fødevarer havde været min passion, så er jeg helt sikker på, at så havde jeg arbejdet frivilligt den vej rundt. Jeg tror også, at mange studerende har det sådan, at de ved, at erfaring giver et godt grundlag. Men det har ikke kun været CV-baseret, altså sådan at det bare var, fordi det skulle stå på mit CV. Det er også fordi, at jeg har haft det rigtig sjovt med at gøre det.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

En sådan tilgang til frivilligheden er mere instrumentel og strategisk end den traditionelle form for frivillighed. Dermed ikke sagt at glæden og engagementet ved træningen ikke er oprigtigt. Tværtimod. De yder en forbilledlig og enorm indsats. Symbiosen mellem den egenyttige interesse og ildsjælens karakter skinner tydeligt igennem i nedenstående træners svar på spørgsmålet om, hvorfor hun tidligere trænede et hold for en idrætssvag gruppe:

„Jeg ved ikke, hvorfor jeg kan lide det. Jeg tænker bare, de er sgu' mere spændende end de normale. Jeg søger jo udfordringer. Nej, der er ikke det der Florence Nightingale. Jeg

vil gerne være med til at gøre en forskel, og jeg synes, det er spændende at arbejde med. Det stammer fra mit arbejde i dag. Det handler jo om de lidt mærkelige mennesker, og det er dem jeg synes er mest spændende.“ (kvindelig træner i fodboldforening)

Og i en anden træners fortælling om hendes „projekter“ i foreningen:

„... så kunne jeg godt tænke mig noget mere. Det var kun overvægtige børn, jeg trænede med et udgangspunkt, der hedder: Vi skal ikke nødvendigvis skabe vægttab, men vi skal skabe bevægelse. Ud af det lavede vi så noget, der hed XXX (projekt om kost). Det var en kostdel, da vi var nogle instruktører, der følte at vi ikke kunne skille de ting ad. Vi lavede nogle madaftener, madkurser og nogle tematræningsaftener for de her børn, så de fik både indsigt i leg og bevægelse, og så mad. Udover det, så tænkte jeg; „hvad så med alle de her voksne her? Hvad med dem, der har været på motion på recept“ Det var også med henblik på de ældre, som også har behov for specifik motion, og ikke bare kan være med der, hvor vi andre kan være med. Så da jeg var færdig med mit bachelorprojekt, tænkte jeg, et eller andet skal jeg finde på. Så kontaktede jeg kommunen og Forening A og sagde, at jeg kunne godt tænke mig at lave sådan et hold. Det fik jeg lov til.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

Visse trænere taler direkte om „målgrupper“, hvilket ikke normalt forbindes med talemåderne i den frivillige idræt:

„Jeg har fået brugt mig selv, og jeg har fået brugt min viden og min erfaring og min drivkraft, og det jeg har lyst til. Fordi at når du selv er træningsinteresseret og elsker at undervise og elsker at være sammen med mennesker, så er der da ikke noget federe end at kombinere de ting, når der så er mulighed for det, og specielt når det så er du arbejder med målgrupper i forhold til det, du selv studerer.“ (kvindelig træner i gymnastikforening)

Disse trænere som bærer træk fra den karriereopbyggende tilgang har tættere forbindelser mellem deres profession eller karriereønsker og trænergerningen, og i visse tilfælde har deres uddannelse været den direkte anledning til at starte som træner:

„Det afgørende var, at jeg ville prøve mig selv af i forhold til idrætsstudiet. Prøve at komme ud og overføre det som jeg gik på idrætsstudiet og foretog mig, og prøve i det virkelige liv.“ (kvindelig træner i fodboldforening)

Trænerne her er glimrende eksempler på den arketyperiske karakteristik af „den nye frivillighed“, som Ulla Habermann opstiller, og de viser en tidstypisk forandring i frivillighedens væsen¹¹⁵. Der er øget vægt på kortsigtede egennyttedemotiver og løsere forhold til foreningens interne kultur og kollektive identitet – engagement bestemmes af opgavernes direkte relevans for dem selv og deres personlige udviklingsprojekt. Men denne gruppe trækker større perspektiver med ind i foreningsarbejdet. Der er en fundamentalt anderledes holdning til, hvad idrættens foreningsliv og trænerens ansvar er overfor bredere samfundsperspektiver:

„... et eller andet sted er det vel også dét, der er motivationen til at være træner. Det kommer lidt an på, hvad man mener med ansvar. Det er da en naturlig del af en idrætsforenings opgaver at have fokus på sundhed og integration...“ (mandlig træner i fodboldforening)

Forskellen er essentiel, da den handler om, hvad trænerne forventer at „få med i rygsækken“ fra foreningen, og hvad de bibringer til foreningen. Disse trænere har en anderledes åbenhed overfor nye tendenser og diskurser, og de kan se spændende personlige perspektiver i at gå nye veje. De er både påvirkelige overfor, hvad deres opgaver er som trænere, og samtidigt villige til at ændre foreningens struktur og opgaver. Der er kort sagt både en personlig forandringsvillighed og en generel villighed til at forandre idrætten.

Det er en holdning, som er langt mere positiv overfor at deltage i udadrettede velfærdsrelaterede opgaver. I visse tilfælde så positiv, at der stilles spørgsmålstegn ved den uafhængighed fra det offentlige, som er så grundlæggende for det frivillige foreningslivs selvforståelse:

„Det der med at opbløde grænsen mellem klub og kommune og at løse opgaver, der synes jeg da godt, at man i klubregi kunne lave nogle ting. Men det ville kræve nogle ressourcer. Det er jo et problem at skaffe penge, så hvis kommunen kunne støtte den vej rundt..“ (mandlig træner i fodboldforening)

Ovenstående er spændende perspektiver, når foreningsidrættens potentialer i velfærdsrelaterede partnerskaber skal vurderes. Det er langt fra en repræsentativ holdning hos flertallet af trænerne, men enkelte af dem udviser en markant interesse for at være med. Hvad er årsagen til, at netop disse trænere er interesserede i muligheder, som afvises af flere af de andre trænere?

Som vist i kapitel 4, så bunder den omtalte trænergruppes motivation i livsstrategiske overvejelser¹⁶.

Disse trænere præges af den karriereopbyggende tilgang, og de er derfor generelt set mere åbne overfor at deltage i de nye velfærdsopgaver, da de taler meget direkte til deres fremtidsplaner. Det er et interessant og måske logisk perspektiv, at disse både karriere- og „velfærdsorienterede“ trænere ofte er dem, hvor overførselsværdierne er størst mellem trænergerningen og karrieren. Trænere, med en sådan tilgang, udgør måske det største potentiale for at involvere idrætten i social- og sundhedsprojekter i fremtiden. For bundlinjen er den, at de politiske tanker om at inddrage idrættens foreningsliv i velfærdsopgaver ofte deles af disse trænere.

Opsamling og delkonklusion på kapitel 6

Angående holdninger til de nye velfærdsrelaterede opgaver har foreliggende undersøgelse vist flere og modsatrettede tendenser.

Hovedtendensen er, at hovedparten af de interviewede trænere ikke direkte er villige til at deltage. De føler¹⁷ et meget begrænset ansvar for det store fællesskab i det politisk betingede velfærdsprojekt. De primære forklaringer på denne manglende vilje kan findes i trænerens lyst til at bevare idrætsforeningen som et socialt frirum i en travl hverdag, i deres sportslige ambitioner og ikke mindst i deres oplevelser af manglende tid, faciliteter og ressourcer.

Til gengæld er de parate til at yde en markant indsats for det lille fællesskab i foreningen. De har lyst til at gøre en forskel for de menneskelige netværk tæt omkring dem, men ikke for et abstrakt ideologisk netværk. Det kunne bevirke, at hvis idrætsforeningen valgte at engagere sig i nye udadrettede velfærdsopgaver, så ville trænerne indledningsvist bakke beslutningen op i ren loyalitet. Men under alle omstændigheder betragter hovedparten af de interviewede trænere løn eller øget godtgørelse, som en forudsætning for at ville deltage i sådanne opgaver – der er grænser for frivilligheden.

Den modsatrettede tendens er, at en mindre gruppe af trænere har en stor personlig interesse i at deltage i velfærdsrelaterede projekter for forenings- og idrætssvage grupper.

Opsummerende kan det forenklet konkluderes, at en gruppe af trænere, der præges af den karriereopbyggende tilgang, generelt er mest åbne overfor og interesserede i at deltage i de nye velfærdsopgaver. Social- og sundhedsprojekterne appellerer til grundlaget for deres motivation i det personlige projekt. Lysten udspringer af, at disse trænere har en tættere relation mellem deres trænergerning og professionelle interesser. Villigheden til at medvirke i velfærdsrelaterede opgaver er et livsstrategisk valg, hvor de kan se faglige udviklingsperspektiver i de nye velfærdsopgaver.

KAPITEL 7

Sammenfatning og perspektiver

Undersøgelsens vigtigste resultater

Nedenstående præsenteres kort undersøgelsens vigtigste observationer i en enkel oversigtsform.

Der tegner sig følgende mønstre i trænerens historier:

Trænergerningens rolle i den enkelte træners liv

Den frivillige trænergerning kan med nytte forstås som et personligt projekt rettet imod trænerens egne interesser og ønsker i livet. Engagementet i den frivillige idræt bygger på og er influeret af et personligt udbytte. Typisk er trænergerningen en bevidst konstruktion af en ønskelig social rolle og en søgen efter et givende fællesskab. Men også uddannelses- og kompetenceudvikling kan spille en vigtig funktion. Det frivillige engagement har en markant betydning for trænerens billede af sig selv.

Trænergerningen har en overlappende funktion på andre livssfærer i trænerens tilværelse, og oplevelserne i idrætsforeningen influerer både på trænerens hverdag og følelser.

Den specifikke årsag til at begynde som træner sker enten på baggrund af et refleksivt valg, eller på baggrund af en familiær og foreningsmæssig indslusning til trænergerningen.

I trænerens historier kan der identificeres en interessant skillelinie mellem to arketyper hovedkategorier af tilgange til trænergerningen: Den fritidsunderstøttende og den karriereopbyggende tilgang.

For trænere, der præges af den fritidsunderstøttende tilgang til deres trænervirke, er det problematisk, hvis trænerarbejdet har karakter af arbejde. Tiden i idrætsforeningen er frirummet i et stressende hverdagsliv, hvorfor trænere bevidst undgår at tillægge idrætslivet arbejdsmæssig, politisk og samfundsmæssig betydning. De lægger vægt på stabilitet og fællesskaber.

For trænere, hvis engagement har størst lighed med den karriereopbyggende tilgang, er udfordringer og forandringer derimod interessante, da de opfattes som en mulighed for at kvalificere og udvikle sig fagligt i relation til uddannelse og karriere, specielt indenfor social og sundhedsområdet.

Begge tilgange foregår i en dialektisk sammenhæng mellem en individualiseringsproces og loyalitet overfor et socialt netværk – individets og fællesskabets interesser går hånd i hånd.

Foreningstyper og velfærdsopgaver

De store forskelle mellem idrætsforeninger gør, at et eventuelt tværsektorielt samarbejde om velfærdsopgaver må vurderes på baggrund af den specifikke idrætsforening. Det er vanskeligt at opstille generelle forventninger til foreningsidrættens potentialer.

Rapporten sammenligner og analyserer to meget forskellige idrætsforeninger: Dels en udadvendt, progressiv og serviceorienteret gymnastikforening, og en indadvendt medlemsorienteret fodboldforening med tætte sociale bånd. Disse repræsenterer både to almindeligt forekomne typer af idrætsforeninger, men illustrerer endvidere en udviklingstendens i foreningsidrætten. Sigtet med sammenligningen er at kaste lys over hvilke forventninger, der kan have i overvejelserne om at inddrage idrætsforeninger i de nye velfærdsopgaver. På baggrund af sammenligningen viser der sig et potentielt og interessant dilemma:

Store, åbne og serviceorienterede motionsforeninger er mest tilgængelige for idræts- og forenings svage grupper i samfundet, hvilket kunne være befordrende for netværksdannelse på tværs af menneskelige forskelle („bridging“). Denne type foreninger kan betegnes som velfærdsforeninger. I disse idrætsforeninger er der en fleksibilitet, professionalisme og stabilitet, der sætter denne type idrætsforeninger i stand til at prøve kræfter med nye partnerskabsrelaterede udfordringer. Dog gør størrelsen og foreningsstrukturen, at den tætte netværksdannelse („bonding“) potentielt set er lav.

I mindre, aktivitets- og medlemsorienterede idrætsforeninger er medlemmernes sociale bånd derimod meget tætte, men sociale og idrætslige selektionsmekanismer gør, at foreningsfællesskaberne kan være relativt utilgængelige for de udsatte borgergrupper, der er målgruppen for kommunale samarbejdsprojekter. Denne type af forening kan betegnes som civilsamfundsforeninger. Disse idrætsforeninger mangler ydermere det organisatoriske og ressourcemæssige fundament til at være længerevarende og stabile samarbejdspartnere.

I velfærdsforeningerne er der en åbenhed overfor den nye politiske fokusering på social- og sundhedspolitik i idræt, da velfærdsprojekterne ses som en positiv udviklingsmulighed. I civilsamfundsforeninger er der en begrænset bevidsthed om og interesse for det samfundsmæssige velfærdsprojekt og motivationen for at beskæftige sig med de nye velfærdsorienterede opgaver er mere begrænset.

Trænerens holdninger til velfærdsopgaver – barrierer og potentialer

Holdningsmæssige barrierer: Den generelle tendens er, at langt hovedparten af de interviewede trænere ikke er motiveret for at deltage aktivt i velfærdsopgaverne. Det gælder i særlig grad trænere med en fritidsunderstøttende tilgang til deres trænergerning. Der er en meget stor loyalitet og ansvarsfølelse overfor idrætsforeningens „lille fællesskab“, men en begrænset bevidsthed om og interesse for det „store samfundsmæssige fællesskab“. Baggrunden for den manglende interesse skal findes i:

At trænerne anvender idrætsforeningen som et apolitisk socialt frirum i en travl hverdag, og ikke ønsker at deres fritid skal tillægges en normativ eller velfærdspolitisk rolle med karakter af arbejde.

At trænerens udgangspunkter er aktivitetsorienterede.

Og endeligt har mange af trænere oplevelsen af, at manglende tid, faciliteter og ressourcer ikke gør det muligt at involvere sig, hverken for dem eller deres idrætsforening.

Holdningsmæssige potentialer: Rapporten viser dog også en spændende og modsatrettet tendens. En mindre gruppe af trænere har en stor personlig interesse i at deltage i velfærdsrelaterede projekter for forenings- og idrætssvage grupper. Det er særligt trænere med den karriereopbyggende tilgang, der motiveres af social- og sundhedsopgaver. Baggrunde for interesser for velfærdsopgaverne er:

At de nye velfærdsopgaver appellerer til trænerens uddannelsesmæssige og erhvervsrettede interesser.

Hvis deres idrætsforening overordnet set ønsker at udvikle idrætsforeningen via tværsektorielle partnerskaber, så betyder trænerens store loyalitet overfor idrætsforeningen, at de er villige til at engagere sig i velfærdsopgaverne.

Løn eller øget godtgørelse, hvilke kan være en motiverende faktor, hvis trænerne skal engageres. Økonomisk incitament er i trænerens øjne en forudsætning for, at foreningsidrætten skal og kan påtage sig et større ansvar i velfærdsopgaverne.

Vi befinder os, som tidligere nævnt, i en tid, hvor den danske stat og nation er inde i en brydningstid af samme dimensioner, som dengang de frivillige foreninger for alvor etablerede sig i slutningen af 1800-tallet med statens opbakning. Udadtil foregår en tilpasning til et ændret verdensbillede på det storpolitiske område og til et europæisk fællesskab i hastig udvikling. Indadtil foregår en modernisering (forandring og omstilling) af hele den offentlige sektor, ikke mindst i kommunerne, hvor kommunalreformen har sat modernisering på dagsordenen. Vel at mærke en modernisering, hvor ansvaret for velfærdsopgaverne ikke længere ubetinget placeres i de klassiske administrative og politiske institutioner¹¹⁸, men i stedet ønskes uddelegeret og udliciteret.¹¹⁹ Når staten og kommunerne vil uddelegere og udlicitere arbejdsopgaver ses to problemfelter. På den ene side forventer borgerne sikre, stabile og veldrevne velfærdsinstitutioner, hvortil borgerne kan stille krav, hvor adgangen til ydelserne er lige for alle, og hvor ydelserne er ensartet¹²⁰. På den anden side vil en sådan uddelegering og udlicitering, fx til de frivillige foreninger og deres frivillige trænere, måske stille krav om nye og bestemte typer af kompetencer.

Spørgsmålet er ikke mindst, hvad moderniseringen vil betyde for de foreninger og frivillige, der i dag sikrer varetagelsen af de frivillige foreningers traditionelle opgaver med at opbygge demokrati, social kapital og sammenhængskraft i civilsamfundet? I denne rapport har vi forsøgt at indkredse nogle svar på den nævnte omstillingsproces set fra de frivillige træneres perspektiv. Som noget helt nyt er der i rapporten anvendt et livsformsperspektiv på de frivillige træneres forskellige engagement, deres opfattelse af forskellige foreningskulturer og på deres holdninger til den igangværende omstillingsproces i relationen mellem de offentlige og de frivillige foreninger. Rapporten har sat fokus på hvilke strømninger og tanker, der går igennem det danske foreningsliv i idrætten og herunder især de frivillige trænere. Undersøgelsen har dels stillet skarpt på vidt forskellige tilgange til det at engagere sig som frivillig træner og dels på en mangfoldig fællesskabskultur. Det er en rapport, hvis resultater sætter en streg under, at idrættens foreningsaktive trænere bevæger sig imellem et klassisk forpligtende fællesskab og højmoderne personlige målsætninger. Frivilligheden er kort sagt „et personligt projekt“, hvis tiltrækningskraft kan være det sociale netværk, udvikling af identitet, karriere- og uddannelsesmæssige perspektiver og mange andre aspekter. Det er nødvendigt at forstå, at trænerens interesse for social- og sundhedsprojekter, således afhænger af nærheden til trænerens andre livsfæjer samt overførselsværdierne til trænerens livsstrategiske overvejelser: Hvilke muligheder og kompetencer giver det? Skaber trænerens rolle i projektet det selv-billede og den identitet, samt det gode liv som vedkommende efterspørger?

De politiske forventninger skal afstemmes til den udvikling, som foregår i idrættens forenings- og frivillighedskultur, hvor den karriereopbyggende trænerform meget vel kunne være i fremgang pga. omstillingsprocessen. Frivilliges engagement er blevet langt mere flygtigt og individualiseret, og det kræver en mere synlig anerkendelse og belønning, der direkte relaterer sig til den frivilliges eget livsprojekt. Man må indstille sig på, at samfundsudviklingen har løsnet båndene af loyalitet til organisationer og foreninger. Men det er essentielt at forstå, at fællesskabet, som trænerne selv er en daglig del af, stadig spiller en stor rolle for de fleste. Skal trænerne engageres, så skal opgaven tale til det billede de ønsker at skabe af dem selv i tilværelsen – det personlige projekt – i al dets forskellighed. Det er ikke et spørgsmål om overordnede

moralske argumenter, men relationer og interesse for trænerne. De velfærdsorienterede opgaver skal gøres til trænerens egen opgave.

Slutteligt bør man overveje, hvilken ressource idrætsforeningerne allerede er. Holdningen til foreningslivet er stærkt præget af en instrumentalistisk funktionel tankegang, hvor man ser det som et nyttigt redskab i en større velfærdspolitisk tankegang: Hvad er de sundhedspolitiske potentialer? Kan vi skære i antallet af ansatte, hvis frivillige overtager? Hvad kan foreningslivet ellers bruges til? Sådanne overvejelser indeholder en risiko for, at foreningslivets fællesskab og værdier i sig selv overses. Fra et kommunalt skrivebord kan det være svært at se de konkrete resultater af det frivillige foreningsarbejde, som udføres i f.eks. Forening B. Der er få overvægtige børn, som smider kiloene og spiser sundt. Der er meget få indvandrere, som igennem foreningslivet lærer dansk kultur og demokrati sammen med etniske danskere. Og der er ingen ældre, som holdes væk fra plejesystemet. Hvis man kun har målbare resultater og marginaliserede samfundsgrupper i kikkerten, så overser man værdien af de dynamikker som foregår imellem medlemmerne: identitetsdannelse, kompetenceforøgelse, en uendelig række sociale aspekter, netværksdannelse og meget andet. Man overser den centrale samfundsmæssige rolle, som idrætsforeningerne allerede spiller – også på sundhedsområdet. I den megen fokus på de frivillige idrætsforeningers mulige potentialer, er der fare for at overse, hvad de allerede har af værdi for samfundet.

METODE APPENDIKS

Interviewproces

Undersøgelsen er baseret på 13 kvalitative interviews, hvor fokus har været at lade vidt forskellige trænere komme til orde og beskrive deres trænergernings betydning for dem, men også at give trænerne mulighed for at tilkendegive og forklare deres holdning til en evt. involvering af dem og deres trænergerning i social- og sundhedsopgaver. Interviewene er blevet afviklet i såvel trænerne egne hjem, i idrætsforeningers lokaler og på Institut for Idræt.

Interviewguiden¹²¹ har haft tre grundlæggende genstandsfelter:

Trænergerningens rolle i den enkeltes liv.

Trænerne beskrivelse af deres forenings kultur og praksis.

Trænerne holdninger til velfærdsopgaver og deres samfundsmæssige rolle som træner.

Disse temaer blev dannet for at undersøge projektets opstillede mål og problemstillinger. Temaerne føres i rapportens analysedel videre som kapitler.

Interviewformen var baseret på semistrukturerede interview¹²². Her søges informationer indfanget via en række planlagte interviewspørgsmål. Disse er dog åbne for naturlige afvigelser i samtalerne, hvormed det er muligt at afdække uklarheder i informanternes fortællinger, og uventede nuancer og perspektiver i interviewene kan undersøges i dialog med de enkelte trænere. Ud over, de på forhånd planlagte spørgsmål, blev der altså også stillet spontane uddybende spørgsmål for at få svar på hypoteser, som tegnede sig under interviewet, og få uddybet de interessante betydninger og tendenser, der viste sig. På den måde blev det under interviewene tilstræbt at analysere så meget af informationerne som muligt ved løbende at søge at be- eller afkræfte mulige analyser/fortolkninger med informantens hjælp.

Formålet med at interviewe en lille udvalgt gruppe af de frivillige trænere er at opnå mere reflekterede svar på spørgsmål, som netop kræver refleksion og dialog for at kunne besvares. I den forbindelse er der blevet lagt stor vægt på, fra interviewerens, at fremhæve uoverensstemmende svar overfor informanterne. Yderligere er de samme spørgsmål stillet på forskellige måder, og i forskellige sekvenser af interviewprocessen for at sikre en så høj grad af refleksion hos informanterne som muligt. Det kræver fordybelse at beskrive hvilke oplevelser, motiver, hensigter, værdier og årsager, der egentlig ligger bag den rutine, som trænergerningen er blevet for mange af trænerne.

De 13 interviews var således dybdegående og varede fra 40 – 170 min. Det viste sig meget nyttigt at kredse om nogle emner for at skabe den nødvendige refleksion og erkendelsesproces hos trænerne, og dermed komme i dybden og ind til kernen af motiver, årsagssammenhænge, opfattelser og oplevelser.

Analyseproces

Trænerne udsagn er efter transskriberingen af de optagede interviews blevet udsat for kondenserende tolkning, og sat på begreb (kodet) af to forskere, der i dialog har afprøvet validiteten af tolkningerne. Denne dobbelte tolkning i analyseprocessen sætter i højere grad trænerne udsagn fri fra semantiske fejlslutninger. Hermed opnår fortolkningerne en større validitet,

idet påvirkende bias fra den enkeltes forskers subjektivitet mindskes gennem den gensidige afprøvning af fortolkninger.

Trænerens udsagn, kommentarer og svar er i det samlede datasæt blevet repræsenteret ved en eller flere meningskondenserende koder. Denne analyseproces er foretaget i softwareprogrammet „Atlas.ti“, hvor der rent teknisk kan tillægges bestemte passager i interviewene betydninger og tolkninger, hvilke er udmøntet i markeringer, kaldet koder. Ofte har trænerens udsagn flere koder, da de kan sige noget om flere temaer eller meningskategorier. Nedenstående er eksempel på en af de udtalelser, som er kodet med både koden „identitet“ og koden „sammenhængen mellem trænergerning og hverdagsliv“.

„Det er det jeg er, det jeg kan, det jeg gør. Jeg var sikker blevet færdig med mit speciale meget hurtigere, hvis jeg ikke havde været frivillig idrætsleder – det er ligeså sikkert, at jeg aldrig var blevet færdig (med specialet), hvis jeg ikke havde været frivillig idrætsleder. De gange universitetet har formået at ødelægge ens motivation fuldstændig, der har den frivillige indsats, og det selvværd man får ud af at kunne noget, været det, der har fået mig op igen“. (mandlig træner i fodboldforening)

Som illustreret, siger citatet både noget om trænergerningens indflydelse på trænerens tid i hverdagen, og samtidigt noget om trænergerningens betydning for vedkommendes selvværd – ergo tillægges citatet to koder. Kodningen giver en meningskondensering og overskuelighed, hvormed det, i det anvendte analysesoftwareprogram „Atlas.ti“, er nemt at hente information om et bestemt tema, når det analyseres. Information som f.eks.: hvor ofte koden/temaet gør sig gældende for forskellige grupper af trænere samt hvilke andre koder, koden optræder sammen med og hvor ofte. Yderligere giver det mulighed for at hente de uddybende, forklarende og konkretiserende udtalelser (f.eks. ovenstående citat) frem, som ligger bag den kode/ det tema, som analyseres og er i fokus.

Det skal dog nævnes, at de enkelte træneres historier om liv og trænergerning også er blevet analyseret i en helhed for at opnå det indblik, et helheds- eller livsverdensperspektiv kan give til forståelsen af trænerens fortællinger.

Valg af informanter

De 13 trænere er blevet udvalgt med sigte på at opnå stor variation efter følgende kriterier:

- Variation i demografiske baggrundsvariable som køn, alder, samlivsform og uddannelse.
- Repræsentation af de udvalgte idrætsforeninger (vedr. samfundsmæssig åbenhed/lukkethed i henholdsvis gymnastik og fodbold).
- Variation af trænerens indflydelse og det sportslige niveau hos de hold, de træner.
- Kort sagt er det blevet tilstræbt at skabe indblik i så mange forskellige trænergerninger som muligt.

De 13 trænere var:

Fra en stor fodboldklub:

- Kvindelig gymnasieelev i teenageårene, som er fodboldtræner for et pigehold.
- Mandlig lagerarbejder i 40'erne, der er fodboldtræner for et pigehold, hvor hans egen datter spiller.
- En kvindelig sygeplejerske og idrætsuddannet i 50'erne, som både er træner i og leder af pigeafdelingen.

Fra en lille fodboldklub:

- Mandlig elektriker i 40'erne. Træner for et ungdomsherrehold
- Mandlig salgskonsulent midt i 30'erne. Førsteholds træner for herrer, tidligere dame-træner.
- Mandlig håndværker midt i 20'erne, som træner dameseniorhold

Fra en bredde og serviceorienteret flerstrengt gymnastikforening.

- Mandlig håndværker i 30'erne, som træner børnehold i spring.
- Kvindelig folkeskolelærer i 30'erne. Træner for et damemotionshold og anden grund-træning.
- Kvindelig træner sidst i 20'erne. Professionsbachelor i sundhed og ernæring. Har været involveret i flere sundhedsfremmende projekter.

Fra en stor sports/konkurrence-orienteret idrætsgymnastikforening.

- Mandlig studerende i 30'erne, som træner ungdomshold og er formand for klubben.
- Kvindelig studerende, tidligere pædagog og elitegymnast, sidst i 20'erne som træner flere pige-konkurrencehold.
- 10. klasse folkeskoleelev, som træner pige-konkurrencehold.

Og endelig er der fra en stor socialt indstillet fodboldklub inddraget en træner, som har indgået i projekter med en social velfærdsorienteret vinkel i samarbejde med kommunen.

- Mandlig studerende i 30'erne. Træner og leder af ungdomsafdelingen.

Valg af foreninger

Undersøgelsen er foretaget i 5 forskellige idrætsforeninger, som blev udvalgt på baggrund af følgende kriterier:

Udadvendthed/indadvendthed: Foreningernes åbenhed overfor det omgivende samfund blev vurderet på baggrund af bl.a. nuværende og tidligere samarbejder med kommunen, arrangementer med andre idrætsforeninger og relationen til lokalsamfundet. Det var målet at finde idrætsforeninger, som lå i begge ender af et kontinuum af åbenhed/lukkethed, da undersøgelsen dermed ville kunne indfange diversiteten i dels medlemmernes holdninger, men også foreningsstrukturernes indflydelse på potentialerne i et samarbejde.

På baggrund af idrætsgrene: Ud fra undersøgelsens problemstilling blev der udvalgt to idrætsforeninger fra hver af de meget traditionelle og veletablerede, men også meget forskellige foreningskulturer, fodbold og gymnastik. (Senere blev en femte forening inddraget. Se nedenstående)

Der blev indenfor hver idrætsgren udvalgt en forening, som udadtil kunne defineres som åben overfor velfærdssamarbejder, ud fra en undersøgelse af deres nuværende og tidligere samarbejder med kommune og andre eksterne aktører, samt en, som ud fra disse undersøgelser, synes at være mere lukket. En ting er dog, hvordan idrætsforeninger formelt ser ud og opfattes af omverdenen, noget andet er, hvad der viser sig, når man via interviews med de involverede trænere graver et spadestik dybere. Der viste sig, ved interviewfasens afslutning, at mangle et eksempel på fodboldforeningers konkrete involvering i samarbejde med det offentlige om specifikke samfundsopgaver. En praksis som, andre undersøgelser har vist, finder sted.

Derfor blev endnu en informant fra en tredje fodboldforening interviewet, hvilket giver det lidt skæve antal af informanter (13). Den supplerende informant var en træner, der var meget engageret i integrationsarbejde, og netop var interesseret i og motiveret af denne samfundsrettede del af trænergerningen.

Generaliserbarhed – den eksterne validitet

Undersøgelsen er foretaget med trænere og idrætsforeninger fra Københavnsområdet¹²³. Derfor er det nødvendigt at tage højde for visse områdespecifikke perspektiver, f.eks. er København en af de byer, hvor en inddragelse af foreninger i social- og sundhedsarbejde står særligt centralt på de idræts- og sundhedspolitiske dagsordener.

Til forskel fra mange andre områder i landet har København særlige facilitetsproblemer, som har indflydelse på trænernes opfattelse af trænergerningen¹²⁴.

Nogle af de forhold, som rapporten afslører, kan derfor være specifikke eller måske blot mere udtalte for større byer, herunder især København. Dog er det delvist forsøgt at imødekomme disse „bias“ ved at inddrage foreninger som ligger i udkanten af byen, og har en vis grad af tilknytning til lokalsamfundet.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at enkeltstemmerne i en sådan kvalitativ undersøgelse, der kun inddrager 13 informanter, udmærket kan illustrere en generel holdningstendens i den samlede trænerstab i Danmark. Omvendt kan den også repræsentere en meget lille del – men det er ikke pointen. Den anvendte kvalitative metode skaber indsigt og forståelse for en gruppe af trænere ud fra enkelte udvalgte trænere fortællinger. Ikke information om deres udbredelse. For at opnå sidstnævnte inddrages og perspektiveres til andre mere kvantitative undersøgelser, hvor det er muligt¹²⁵.

Den generaliserbarhed som skabes på baggrund af et sådant specifikt udvalgt udsnit af trænere er den at: gælder det i dette tilfælde, gælder det også i andre lignende tilfælde. At de beskrevne typer trænere findes derude. Deres kvantitative fordeling er bare lidt usikker. Dog er der på baggrund af ovennævnte tilstræbelse på at inddrage forskellige trænere og foreningstyper tale om tilfælde, som denne rapport bedømmer som værende udbredte. De kvantitative studier på området antyder, at dette reelt er tilfældet.

LITTERATUR

- Althusser, L. (1983). *Ideologi og ideologiske statsapparater*. Oversat af Frandsen, F., Jørgensen, J. & Olsen, K. Århus: Forlaget GRUS.
- Andersen, H & Kaspersen, L. B. (2000). *Klassisk og Moderne Samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen I. (2002). *Den skinbarlige virkelighed – om valg af samfundsvidenskabelige metoder*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Andersen M. (1988). *Splinter af dansk idræt*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Andersen N. Å. (2003). *Borgerens kontraktliggørelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen N. Å. (2006). *Partnerskabelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Anderson B. (2006). *Imagined communities: reflections on the origin of and spread of nationalism* (revideret version). London: Verso.
- Basse, M. & Jørgensen, O. (2006). *Kommunalt folkestyre. COK – Den Kommunale Højskole*.
- Beck, U. (1992). *Risk Society – Toward a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Bell, M. (1999). *Civil Society for the New Millennium*. In *Civics, Civil Society at the Millennium*. Connecticut: Kumarian Press.
- Bille, T., Fridberg, T., Storgård, S., & Wulff, E. (2005). *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*. København: Akf Forlaget.
- Boeskov, S. & Ilkjær, T. (2005). *Integration og det frivillige foreningsliv*. København: Institut for Idræt, KU.
Retrieved from http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/6461DF3F-4B8E-4985-BF05-B0BÆ4137231/0/Integration_og_det_frivillige_foreningsliv.pdf
- Boje, T. P., Fridberg T., & Ibsen B. (Eds.) (2006). *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. Socialforskningsinstituttet.
- Brink L. A., & Holst, M. (1999). *Den offentlige debat – mål, middel eller mantra?* København: Forlaget Fremad.
- Buus H. (2001). *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse. En kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk*. Københavns Universitet: Museum Tusulanums Forlag.
- Bømler, T. U. (2003). *Sociale organisationer i en omstillingstid*. København: Socialpædagogisk Bibliotek og Hans Reitzels Forlag.
- Christensen L. R. (1988). *Livsformer i Danmark*. Samfundsfagsnyt.
- Christensen, S., & Molin, J. (1995). *I den gode sags tjeneste – frivillige organisationer i Danmark*. Århus: Handelshøjskolens Forlag.
- Cohen L., Andrew, J., & Andrew A. (1992). *Civil Society and Political Theory*, (5th edition). Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Coleman J. S. (1988). *Social Capital in the Creation of Human Capital*. *American Journal of Sociology*, 95-121.
- Connell, R. W. (2002). *Gender – Short Introductions*. Polity Press.
- Csonka A. (2000). *Det fleksible arbejde*. Socialforskningsinstituttet 99:8.
- Csonka A. (2000). *Ledelse og arbejde under forandring. Om indholdet, udbredelsen og konsekvenserne af fleksible organisationsformer i danske virksomheder*. SFI 00:2
- Deci & Ryan (1985). *Motivational Orientations in Sports*. In *Advances in Sport Psychology*. USA: Human Kinetics.
- Denscombe, M. (2003). *The Good Research Guide*, 2nd edition. Berkshire: Open University Press.
- Dewey, J. (2003). *The Public and its Problems*. In Hodgkinson, V. A., & Foley, M. W. (Eds.), *The Civil Society Reader*. University Press of New England, Tufts University.

- DGI (2006). Partnerskaber med DGI. Retrieved from: WWW.dgi.dk/partnerskaber. De Danske Gymnastik og Idrætsforeninger.
- DIF & DGI (2005). Foreningsidrættens vilkår i Danmark.
- Enjolras, B. (2001). Community-based economy, market and democracy – The case of Norwegian Voluntary Sports Organisations. Oslo: Institute for Social Research.
- Enjolras, B. (2002). Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommercialisering. In Scippel (ed.), *Idrettens bevægelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn.* (pp.180-202). Oslo: Novus Forlag.
- Ernæringsrådet (2002). Den danske fedmeepidemi – oplæg til en forebyggelsesindsats. Ernæringsrådet.
- Etzioni, A. (1993). *The Spirit of community. Rights, Responsibilities, and the Communitarian Agenda.* New York: Crown Publishers, Inc.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Cambridge: Polity Press.
- Flyvbjerg, B. (1988). Case studiet som forskningsmetode. Ålborg: Ålborg Universitetscenter.
- Fortin, Y., & Van Hassel, H. (Eds.) (2000). *Contracting in the new public management.* Amsterdam: IOS Press.
- Fridberg, T., Koch-Nielsen & Henriksen, L. S (2006). Frivilligt arbejde. In Boje, T. P., Fridberg, T., & Ibsen, B. (Ed.), *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning.* Socialforskningsinstituttet.
- Giddens, A. (1981). *A Contemporary Critique of Historical Materialism.* London: Macmillan.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society.* Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernitet og selvidentitet.* Hans Reitzels Forlag.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy.* Cambridge: Polity Press.
- Goul Andersen, J. (1998). Velfærdens veje i komparativt perspektiv. *Den Jyske Historiker*, 82.
- Habermann, U. (2000). *Motiver til frivillighed – frivillige i idrætsforeninger.* København: Institut for idræt, KU.
- Habermann U. (2001). *En Postmoderne Helgen – om motiver til frivillighed.* Lund Dissertations in Social Work. Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Hansen, B., & Jensen, C. (Eds.) (1998). *Grundbogen i statskundskab.* København: Akademisk Forlag.
- Haskell, W. L. (1994). Physical/physiological/biological outcomes of physical activity. In H. A. Quinney, L. Gauvin, & A. E. T. Wall (Eds.), *Toward active living* (pp. 17-23). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hedegård, M. (1995). *Tænkning- Viden – Udvikling.* Århus Universitetsforlag.
- Heywood, A. (1997). *Politics.* London.
- Hirst, P. (1994). *Associative Democracy – New Forms of Economic and Social Governance.* Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Hjære, M. (2005). *Partnerskaber- på vej mod en ny samarbejdskultur?* Odense: Center for frivilligt socialt arbejde.
- Horne, J., Tomlinson, A., & Whannel, G. (1999). *Understanding Sport – An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport .* London: Spon Press.
- Højrup, T., & Christensen, L. R. (1989). Introduction til livsformsanalysens grundbegreber. In L. R. Christensen (Ed.), *Livsstykker. 12 Studier af livsforme og vilkår.* Ringe: Forlaget Kultur Bøger.
- Højrup, T. (1983). *Det Glemte Folk. Livsformer og central dirigering.* København: Institut for Europæisk folkelivsforskning og Statens Byggeforskningsinstitut.
- Højrup, T. (1995). *Omkring livsformsanalysens udvikling.* København: Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet.
- Ibsen, B. (1992). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger.* Forlaget System og DHL.

- Ibsen, B., & Ottesen, L. (1999). Idræt Motion og hverdagsliv – i tal og tale. København: Institut for Idræt, KU.
- Ibsen, B. (1999). Structure and Development of Sports Organisations in Denmark. In K. Heinemann (Ed.), *Sport Clubs in Various European Countries* (pp. 241-268). Tyskland: Hofmann Verlag.
- Ibsen, B. (2001). Frivillige i rollen som fortalere.
- Foredrag på Fortalerkonference afholdt af 13 frivillige organisationer den 3. november 2001 på Bøjesen på Axelborg.
Retrieved from <http://www.sdu.dk/~media/18A861463EE04EDAA09420EA6A6C7036.ashx>
- Ibsen, B. (2003). Den rummelige forening. *Fremtidens Muligheder og Udfordringer for Idrætsforeningerne*. Institut for Forskning i Idræt og Folkelig Oplysning.
- Ibsen, B og Ottesen, L. (2003). Sport and Welfare Policy in Denmark: The Development of Sport between State, Market and Community. In K. Heinemann (Ed.), *Sport and Welfare Policies. Six European Case Studies. Series Club of Cologne*, 3(2004).
- Ibsen, B. & Ottesen, L. (2005). Foreninger som læringsrum for demokrati og sundhed. In C. N. Jensen (Ed.), *Voksnes Læringsrum* (pp. 413-431). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Ibsen, B. (2006a). *Foreningsidrætten I Danmark – udvikling og udfordringer*. København: Idrættens Analyse Institut.
- Ibsen, B. (2006b). *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*. København: Idrættens Analyse Institut.
- Ibsen, B., & Eichberg, H. (2006d). *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*. København: Idrættens Analyse Institut.
- Idrætsliv (2007a). DIF's medlemsblad, 1.
- Idrætsliv (2007b). DIF's medlemsblad, 2.
- Idrætsliv (2007c). DIF's medlemsblad, 4.
- Idrætsliv (2007d). DIF's medlemsblad, 5.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2002). *Sund hele livet – de nationale mål og strategier for folkesundheden 2002-10*. Retrieved from http://www.im.dk/publikationer/sund_hele_l/sund%20hele%20livet.pdf
- Institut for Folkesundhedsvidenskab (2005). *Folkesundhedsrapport 2005 for Københavns Kommune*.
Retrieved from <http://pubhealth.ku.dk/upload/application/pdf/92f160d7/Folkesundhedsrapport.pdf>
- Jacobsen, B., Juul, S., Laursen, E., & Rasborg, K. (1998). *Sociologi og modernitet*. Forlaget Columbus.
- Judd, C. M., Smith, E. R., & Kidder, L. H. (1991). *Research Methods in Social Relations*. Fort Worth, Texas: Hartcourt.
- Kaspersen, L. B. (2001). *Anthony Giddens – introduktion til en samfundsteoretiker*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kaspersen, L. B., & Ottesen, L. (2001). Associationalism for 150 Years and Still Alive and Kicking – Some Reflections on Danish Civil Society. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 4(1), 105-130.
- Klausen, K.K. (1988). Den danske idrætsforening. Frivillige organisationer mellem brugere, stat, marked og civilt samfund. In M. Andersen (Ed.), *Splinter af dansk idræt*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Klausen, K. K., & Selle, P. (Eds.) (1995). *Frivillig organisering i Norden*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Koch-Nielsen, I., Henriksen, L., Fridberg, T., & Rosdahl, D. (2005). *Frivilligt arbejde – den frivillige indsats i Danmark*. Socialforskningsinstituttet.

- Kofod, A. & Nielsen, J. C. (2006). Unge kompetencer og foreningsliv. Center for Ungdomsforskning.
- Kulturministeriet (2006). Kulturpengene – Offentlige udgifter til kultur 2005. Kulturministeriet. Retrieved from <http://kum.dk/graphics/kum/downloads/Kulturpengene%202005/Kulturpengene%202005.pdf>
- Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg (1987). Betænkning nr. 1094, 1987. Betænkning om breddeidrætten i Danmark. Betænkning fra kulturministeriets Breddeidrætsudvalg. Ministeriet for kulturelle anliggender Statens Informationstjeneste
- Kultur- og Fritidsforvaltningen (2005). Københavns idrætsforeninger – et oversigtbillede. København: Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.
- Kultur og Fritidsforvaltningen (2006). Idrætspolitisk Redegørelse 2006. København: Kultur og Fritidsforvaltningen/Fritid og Idræt, Københavns Kommune. Retrieved from: <http://www.netpublikationer.dk/kk/7797/>
- Kvale, S. (1997). InterView. København: Hans Reizels Forlag.
- København – En by i bevægelse (2006). Rapport om motionsstrategi. Folkesundhed København, Københavns Kommune. Retrieved from: [http://www2.kk.dk/folkesundhed/cfg.nsf/Files/KBH_Motionsstrategi_Web.pdf/\\$file/KBH_Motionsstrategi_Web.pdf](http://www2.kk.dk/folkesundhed/cfg.nsf/Files/KBH_Motionsstrategi_Web.pdf/$file/KBH_Motionsstrategi_Web.pdf)
- Larsen, K. (2005). Evalueringsrapport for Projektrådgivning. Syddansk Universitet: Center for forskning i idræt, sundhed og civilsamfund. Retrieved from: <http://www.netpublikationer.dk/kk/5997/>
- Layder, D. (1994). Understanding Social Theory. London: Sage Publications.
- LG Insight (2007). Unge nydanskernes deltagelse i idræts- og foreningsindsatsen. LG Insights evaluering af puljesatsen 2003-2006.
- Lorentzen, H. (2001). Frivillighed i forandring. Om forholdet mellem sivile fellesskap og moderniteten. In L. S. Henriksen & B. Ibsen (Eds.) (2001), Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Mandag Morgen (2001). Temanummer om: Velfærdsbevægelsen – den nye civile velfærd. Huset Mandag Morgen Strategisk Forum.
- Mikkelsen, B. (2006, April 5). Bolden er lige rund for alle. Kalundborg Folkeblad. Retrieved from <http://www.kum.dk/sw42170.asp>
- Mondrup, T. K. (2005). DGI efter kommunalreformen – Hvordan kan den organiserede idræt bidrage ved løsning af velfærdsopgaver?. København: Masterprojekt ved Institut for Idræt, KU.
- Mortensen, M. (2004). Idræt som kommunal velfærd. Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870-1970 (Ph.d.-afhandling). København: Institut for Idræt, KU.
- Møller, L. (2003). Inde i foreningen ude på forandring. Værdibaseret foreningsudvikling – hvorfor og hvordan. Forlaget CVU København og Nordsjælland.
- Mørch, S. (1990). Ungdomsteori og intervention. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Mørch, S. (1986). Ungdomsliv og social konstruktion. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Nejst, C. Voksnes læringsrum. Værløse: Billesø og Baltzer.
- O'Brian, M., & Penna, S. (1998). Theorising Welfare – Enlightenment and Modern Society. London: SAGE Publications.
- Ottesen, L. (1989). Fodboldklub, familieliv og bytteøkonomi. In L. R. Christensen (Ed.), Livsstykker – 12 studier af livsformer og vilkår. Kulturbøger.
- Ottesen, L. (1990). På Hjemmebane. In Idrætshistorisk Årbog. 6. Årgang.
- Ottesen, L. (1992). Idrætten og det gode liv år 2000 – om idræt, livsform og livsstil. Idrætten mod år 2000. Bind 3. Danmarks Idræts Forbund.

- Ottesen, L. (1998). Kvinders idrætsvaner og hverdagsliv. In A. L. Poulsen, *Kvindelig idrætsliv*. København: Kvindemuseet i Danmark og Københavns Universitet.
- Ottesen, L., & Ibsen, B. (2000). Forsamles og forenes om idræt. Lokale & Anlægsfondens skriferække, 5.
- Ottesen, L. (2001). *Kultur og fritidsundersøgelse i Herlev kommune*. København: Institut for Idræt, KU.
- Ottesen, L., Skjerk O., & Vang, I. K. (2005). *En undersøgelse af de inaktive danskere*. København: Institut for Idræt, KU. Retrieved from <http://www.folkesundhed.dk/ref.aspx?id=345>
- Ottesen, L., & Jensen, M. (2007). *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår*. København: Institut for Idræt, KU.
- Pedersen, J. H., & Pedersen, K. (Eds.) (2006). *13 løsninger for den danske velfærdsstat*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Pearce, J. L. (1993). *The Organizational Behavior Of Unpaid Workers*. London: Routledge.
- Pestoff, V. A. (1995). *Citizens as Co-producers of Social Services in Europe. From the Welfare State to the Welfare*. Stockholm University, School of Business. Research Report 1995, 1.
- Petersen, J. H. (1998). Den danske velfærdsmodels krise. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 136, 124-137.
- Pilgaard, M. (2008). *Danskernes motions- og sportsvaner 2007, Nøgletal og tendenser*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ploug, N. (Ed.) (2004). *Den danske velfærdsstats historie*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Potter, J., & M. Wetherell (1987). *Discourse and Social Psychology* (chapt. 5). London: Sage.
- Poulsen, J. (2003). *Borgerinddragelse som metode i sundhedsfremme – i relation til kost og fysisk aktivitet* (pp. 95-115). København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Powell, F., & Guerin, D. (1997). *Civil Society and Social Policy*, A. & A. Farman, Dublin
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone – The Collapse and revival of the American Community*. New York: New York Simon & Shuster.
- Putnam, R. D., & Feldstein, L. M. (2003). *Better Together. Restoring the American Community*. New York: New York Simon & Shuster.
- Rosborg, K. (1997). „Velfærdsstaten og det revitaliserede civilsamfund“, *Social Kritik*, 52/53.
- Sabini, J. (1992). *Social Psychology*. New York: W.W. Norton & Company.
- Salamon, L. M. , & Anheier, M. K. (1996). *The emerging nonprofit sector*. Manchester og New York: Manchester University Press.
- Sallis, J. F., & Owen, N. (1999). *Physical activity and behavioural medicine*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sehested, K. (Ed.) (2003). *Bypolitik mellem hierarki og netværk*. København: Akademisk Forlag A/S.
- Shils, E. (2003). *The virtue of Civil Society*. In V. A. Hodgkinson, & M. W. Foley, *The Civil Society Reader*. University Press of New England, Tufts University.
- Skille, E. Å. (2007). *Idrett for alle: Enhetlig mangfold eller en tredje vei?*, *Idrottsforum.org*. Retrieved from <http://www.idrottsforum.org/articles/skille/skille060329.html>
- Socialforskningsinstituttet (SFI) (1999). *Velfærdssamfundets fremtid – Sammenfatning af resultater og indsigter*. Retrieved from <http://www.sfi.dk/sw343.asp>
- Socialforskningsinstituttet (SFI) (2002). *Social arv – en oversigt over foreliggende forskningsbaseret viden*, Ekspertgruppen om social arv. Socialforskningsinstituttet.
- Socialforskningsinstituttet (SFI) (2006). *Den frivillige sektor – omfang og betydning*. SFI.
- Social Forskning (2001 (4)). *Mere velfærd – udfordringer og muligheder*, Socialforskningsinstituttet, Retrieved from <http://www.sfi.dk/sw7444.asp?searchdataid=309711>

- Socialministeriet (2003). *Ældreidræt – hvorfor og hvordan?* Socialministeriet.
Retrieved from <http://www.social.dk/global/udgivelser/Publikationsdatabase/SSS/2004/index.aspx?id=84e454ba-f5b3-4ad5-b28f-9e91a0d1f20e>
- Spradley, J. P. (1979). *The Ethnographic Interview*. Fort Worth, Texas: Harcourt.
- Stelter R. (1995). *Oplevelse og iscenesættelse. Identitetsudvikling i idrætten*. København: Systime.
- Sundhedsstyrelsen (2001). *Fysisk aktivitet og sundhed*. Sundhedsstyrelsen
- Svensen, G. T., & Svensen, G. L. H. (2006). *Social Kapital. En Introduktion*. København: Hans Reizels Forlag.
- Taylor, C. (1991). *The Ethics of Authenticity*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tocqueville, A. (2003). *Democracy in America*. In V. A. Hodgkinson, & M. W. Foley (Eds.), *The Civil Society Reader*. University Press of New England, Tufts University.
- Titmuss, R. M. (1987). *The philosophy of Welfare – selected writings of Richard M. Titmuss*. Edited by B. Abel-Smith & K. Titmuss. London and Sydney: Allen and Unwin.
- Togeby, L., Munk, C. P., Goul Andersen, J. B., Sørensen, T., & Vallgård, S. (2003). *Magt og demokrati i Danmark – hovedresultater fra magtudredningen*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Torpe, L. (2001). „Folkets foreninger? De frivillige organisationers folkelige forandring i Skandinavien“, In L. S. Henriksen, & B. Ibsen (Eds.), *Frivillighedens udfordringer - nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Uddannelses - og Ungdomsforvaltningen, Københavns Kommune(2003), *Rapport vedrørende samarbejde mellem idrætsforeninger og fritidsinstitutioner i Københavns Kommune*.
Retrieved from [http://www2.kk.dk/of/dagsorden.nsf/a977bb6bafa3fadcc12567e800475a57/e7-81fa6027eb48cec1256dec004547f4/\\$FILE/_595i754bkedj6usj5dpkmspr5e8mmcsj9ehkm8sr9dppn8qbkclq6irreclp2qoj9dhgme81h_.doc](http://www2.kk.dk/of/dagsorden.nsf/a977bb6bafa3fadcc12567e800475a57/e7-81fa6027eb48cec1256dec004547f4/$FILE/_595i754bkedj6usj5dpkmspr5e8mmcsj9ehkm8sr9dppn8qbkclq6irreclp2qoj9dhgme81h_.doc)
- Udspil (2007) DGI's medlemsblad, nr. 1.
- Udspil (2007) DGI's medlemsblad, nr. 2.
- Vedtaget forslag om folkeoplysningslov af 16. maj 2000.
Retrieved from http://www.folketinget.dk/samling/19991/lovforslag_som_vedtaget/L189.htm.
- Weiss, M., & Chaumeton, N. (1992). „Motivational Orientations in Sport“. In T. Horn (Ed.), *Advances in Sport Psychology* (pp. 61-99). Champaign, III.: Human Kinetics.
- Wetherell, M. (1996). *Identities, Groups and Social Issues*. London: Sage Publications.
- Yin, R. K. (1994). „Case Study Research – Designs and Methods“. *Applied Social Research Methods Series*, 5. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Endnotes

- 1 Det nævnes bl.a. at den organiserede idræt i partnerskab med f.eks. skole og institutionsverdenen skal udvikle nye idrætstilbud til børn, som ligger i direkte forlængelse af skoledagen. Idrættens rolle i regeringsgrundlaget er præget af et folkesundhedsmæssigt aftryk (Kulturministeriet 2006)
- 2 En ulighed, der også viser sig i idrætsdeltagelsen.
- 3 F.eks. etniske minoriteter, overvægtige, arbejdsløse eller andre udsatte borgergrupper.
- 4 I Ottesen og Jensen 2007 fremlægges denne beskrivelse af generelle vilkår, oplevelser og tanker blandt trænere.
- 5 Kaspersen & Ottesen 2001, Ottesen & Ibsen 2000
- 6 Kaspersen & Ottesen 2001.
- 7 Kaspersen & Ottesen 2001.
- 8 „Demos“ betyder folk og „kratein“ betyder herske, hvilket tilsammen giver demokrati – en statsform med folkestyre.
- 9 f.eks. angående doping og pædofili
- 10 Mortensen 2004, Ibsen & Ottesen 2003.
- 11 Ibsen & Ottesen 2005.
- 12 Torpe 2001.
- 13 Coleman 1988, Putnam 2003, Svensen & Svensen 2006.
- 14 Putnam & Feldstein 2003, Ibsen & Ottesen 2005.
- 15 Svensen & Svensen 2006.
- 16 Svensen & Svensen 2006, s. 15.
- 17 The Economist July 2007.
- 18 Socialforskningsinstituttet (SFI) 2006, s. 105.
- 19 SFI 2006, s. 104.
- 20 Andersen 2006, Mandag Morgen 2001.
- 21 Andersen 2006, se også Hjære 2005.
- 22 Lorentzen 2001, s. 43.
- 23 Bille et al. 2005, Pilgaard 2008.
- 24 De omfattende diskussioner om sammenlægning af de to forbund kan ses som bl.a. at være affødt heraf.
- 25 DIF & DGI 2005, s. 42.
- 26 Kaspersen & Ottesen 2001.
- 27 Goul Andersen 1998.
- 28 Kaspersen og Ottesen 2001.
- 29 Se f.eks. SFI 2002.
- 30 Som illustreret i rapportens baggrundskapitel.
- 31 Se f.eks. Jacobsen et al. 1998, Taylor 1991.
- 32 Habermann 2002, Ibsen 1991.
- 33 Her tænkes især på sociologer som Christoffer Lash, Robert Bellah og Charles Taylor, men også til dels Jürgen Habermas, Allan Wolfe og Zygmunt Bauman.
- 34 Taylor 1991.
- 35 Flere undersøgelser har vist, at det frivillige engagement trives i bedste velgående og at der i dag er flere frivillige end i f.eks. 1960'erne. Se f.eks. Ibsen 1992, Ibsen 2006a, Habermann 2001.

- 36 Giddens anvender begrebet senmoderne med den pointe, at de samfundsmæssige processer, vi befinder os i nu, er grundlagt i moderniteten, men i denne nuværende sene fase heraf videreføres de i en radikaliseret og skærpet form. Der er dog tale om en glidende overgang, og ikke det brud, som f.eks. begrebet postmodernitet indikerer.
- 37 Ofte benævnt kulturel frisættelse
- 38 I denne undersøgelse er det valgt at lægge sig op af Anthony Giddens forståelse af menneskets identitet som en historie og opfattelse(r), der kontinuerligt skabes ud fra individets egen og omverdenens refleksive bevidsthed omkring personen. Herunder hører selvidentitet: at man er bevidst om, hvem man selv er, at man har en stabil fortælling om, at dette er „mig“ og den sociale identitet, dvs. hvordan andre oplever og bedømmer individet. Dvs. hvilken status, rolle, evner, karakteristika den konkrete omverden (f.eks. idrætsforeningen) tilskriver personen. Selvidentiteten og den sociale identitet er naturligvis interagerende og interdependente, således at individets opfattelse af sig selv påvirkes af den opfattelse omverdenen tilkendegiver og omvendt. Derfor anvendes disse her og i det følgende under den samlede betegnelse identitet.
- 39 Dette er, hvad Giddens og mange andre sociologer beskriver som den kulturelle frisættelse.
- 40 Giddens 1991
- 41 Forhold og relationer til andre mennesker er et refleksivt valg, noget individet i høj grad selv vælger, og derfor skal de være givende for den enkelte. De skal kunne forsvares som nyttige og givende i den enkeltes eget liv. Ellers har de mistet deres funktion og begrundelse for begge parter – deraf Giddens udtryk „den perfekte relation“ (Giddens 1992).
- 42 Livsstil er med andre ord rutineret praksis, der vedrører selvidentitetens kerne, den definerer, hvem man er og gør, men den er også et refleksivt valg, hvormed livsstilen og selvidentiteten er åben for forandring (Giddens 1991, s. 99-108).
- 43 Mortensen 2004.
- 44 Se afsnittet „Trænergerningen i et livsformsperspektiv“ senere i rapporten.
- 45 Fridberg et al. 2006, s. 61.
- 46 Ibsen 1992, Habermann 2001.
- 47 Også Ulla Habermanns undersøgelser af det frivillige idrætsforeningsarbejde i afhandlingen „En Postmoderne Helgen?“ finder ligeledes frem til denne forskel (Habermann 2001).
- 48 Den kvantitative undersøgelse „Trænere i den frivillige idræt“ bekræfter, at dette er udbredt for trænere generelt set (Ottesen & Jensen 2007, s. 30ff.).
- 49 For eksempler og beskrivelser af disse generelle socialiseringsprocesser se Connell, R. W. 2002 kapitel 5, Horne, J., Tomlinson, A. & Whannel G. 1999 kapitel 5.
- 50 F.eks. Ottesen & Jensen 2007.
- 51 For beskrivelser af denne sammenhæng og disse processer se evt. Ottesen 1990, Stelter 1995, Giddens 1991.
- 52 Enjolras 2001, Enjolras 2002.
- 53 Mere herom i kapitel 4.
- 54 Ulla Habermanns mange undersøgelser af motiver for frivillighed har netop vist og konkluderet, hvorledes; „altruisme og egen nytte er rejsekammerater og ikke konkurrenter“ (Habermann 2001, s.226). Hendes afhandling bekræfter, at frivillige ofte fremhæver de altruistiske værdier som motiverende, men samtidigt angiver de også, at grunden til, at de kan tillade sig at bruge tid herpå er, at de selv har glæde af det.
- 55 Se bl.a. Kofod & Nielsen 2006.

- 56 Den kvantitative undersøgelse „Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte trænernes vilkår“ viser, at denne tilgang til trænergerningen er udbredt (Ottesen og Jensen 2007).
- 57 For en uddybelse af vores forståelse af dette teoretiske begreb, se kapitel 3.
- 58 Højrup baserede analysen på kvalitativ empirisk kortlægning af forskellige befolkningsgrupperes hverdagsliv og viste, at man kan anskue civilsamfundet som sammensat af forskellige livsformer, der stiller forskellige krav til samfundet – og altså også til idrætten (Ibsen og Ottesen 1999, s. 10).
- 59 Lønarbejder- og karriere livsformen giver ofte plads til to andre livsformer, henholdsvis en husmoderlivsform og en baglandslivsform, som begge traditionelt bæres af kvinder. Disse anvendes ikke i denne analyse. Hos husmoder livsformen kommer familielivet ind mellem arbejde og fritid. Det er skarpt adskilt fra arbejde, men den egentlige fritid hvor idrætten hører til, ligger altså efter hjemlige gøremål. En bærer af baglandslivsformen sørger for, at baglandet er i orden for den arbejdende ægtefælle, som er bærer af karriere livsformen.
- 60 Ottesen 1989, s. 53.
- 61 Andre analyser har før vist, at fritiden og idrætsudøvelsen er klart præget af, hvilken livsform, man primært er bærer af (Ottesen 1989 s.53).
- 62 Habermann 2001, s. 314.
- 63 Det er vigtigt at holde sig for øje, at både livsformerne og Habermanns frivillighedstyper er teoretiske størrelser og arketyper, der hænger logisk og modsætningsfrit sammen på papiret. Når man analyserer de enkelte trænernes livshistorier og herunder deres individuelle trænergerning, er der i virkeligheden tale om, at de i mere eller mindre grad er bærere af træk fra de enkelte idealtyper og, at dette afspejler sig i deres motiver og handlinger. Det skal dog også pointeres, at livsformskategorierne og frivillighedstyperne netop benyttes her, fordi der viser sig nogle klare forskelle trænerne i mellem angående, hvordan arbejde og fritid knyttes sammen. Forskelle som kan forklares som forskelle i livsformer i „Højrupsk“ forstand, og til dels frivillighedstyperne i „Habermannsk“ forstand.
- 64 Denne livsform har rødder i industrisamfundet fra anden halvdel af 1800- tallet. Synet på arbejde og fritid er opstået og reproduceret af den industrielle produktionsmådes typiske arbejdsorganisering.
- 65 Ottesen 1992, s. 74.
- 66 Habermann 2001.
- 67 Habermann 2001, s. 314 ff.
- 68 Denne måde at prioritere arbejde og fritid på er i høj grad et produkt af og udbredt under de betingelser den senmoderne arbejdsorganisering med fokus på karriereavancement, præstationer, viden og netværk skaber.
- 69 Ottesen 1992, s. 74.
- 70 Habermann 2001, s. 330ff.
- 71 Hovedorganisationerne er bevidste om denne gruppe trænernes fokusering på kompetencer. F.eks. hjælper DGI deres medlemmer med at beskrive deres såkaldte „real-kompetencer“, da de giver overførselsværdi på andre felter i tilværelsen. <http://www.dgi.dk/Realkompetencer.aspx>
- 72 Se f.eks. Ottesen & Jensen 2007.
- 73 Ibsen 2006a, s. 7.
- 74 „Bonding“ er den indadvendte netværksdannelse, som opstår mellem homogene karaktertyper som resultat af lighederne. „Bridging“ er den udadvendte netværksdannelse,

som bygger bro mellem forskellige mennesker på tværs af social status, erhverv, etnicitet, etc. Bridging har sværere ved at opstå pga. behovet for tillid og accept af forskelligheder, men er derfor også en særlig værdifuld netværksdannelse i samfundsperspektiv (Putnam 2003)

- 75 Ibsen 2006a, Ibsen 2003.
- 76 Putnam & Feldstein 2003.
- 77 „Ansigt-til-ansigt“ (face to face) relationer er, som ordet antyder, de relationer, hvor mennesker mødes direkte. Det kan være på arbejdet, i indkøbscenteret eller som her i idrætsforeningen. Disse relationer er grundlaget for den nære netværksdannelse, da det er den personlige kontakt, som skaber den største tillid (Putnam & Feldstein 2003).
- 78 Anderson 2006, Enjolras 2001.
- 79 Ottesen & Jensen 2007, s. 63. I denne rapport skelnes der mellem „gratis goder“, „symbolsk betaling“, „betalte kørselsudgifter“, „andre omkostninger“, „tabt arbejdsfortjeneste“ og slutteligt en kategori til „andet“. I fodbolden hænger reelle lønninger ofte sammen med et højere niveau, mens det at få løn er en udbredt tendens i gymnastikken.
- 80 Se kapitel 4.
- 81 Putnam & Feldstein 2003, se evt. også rapportens indledende baggrundskapitel. Bridging siges at være den sociale smørelse som sikrer, at det samfundsmæssige fællesskab kan fungere gnidningsløst på trods af forskelligheder.
- 82 Disse relationer udspringer fra lighederne mellem mennesker, eksempelvis samme politiske holdning, etnicitet, klubfølelse eller andre temaer, hvor medlemmerne har en stærk, umiddelbar forbindelse til hinanden. Relationer som udvikler en stærk gruppeloyalitet og bevirker at stærke menneskelige bånd knyttes (Putnam & Feldstein 2003).
- 83 Dette er et eksempel på de såkaldte „WE“ historier, der har den sociale funktion at bekræfte fællesskabets formål, unikke identitet og værdi (Putnam & Feldstein 2003).
- 84 Rapporten „Integration og det frivillige foreningsliv“ identificerede også denne tendens i idrætsforeninger. (Boeskov og Ilkjær 2005). Endvidere beskrives fænomenet i rapporten „Den rummelige forening“ (Ibsen 2003).
- 85 Fortællingerne om „de andre“ er et led i en gruppedannelsesproces, der skaber en fælles identitet i relation til andre omkring gruppen. Det kaldes af Robert Putnam „THEY-stories“ (Putnam & Feldstein 2003).
Ind/ud-grupper er et i socialpsykologien og sociologien et velbeskrevet fænomen, hvor fællesskaber definerer sig selv i forhold til et andet fællesskab, gruppe eller „ydre fjende“. Se bl.a. Wetherell 1996, kapitel 5.
- 86 Habermann 2001.
- 87 Se kapitel 4.
- 88 Putnam & Feldstein 2003.
- 89 For en videre inspiration på dette felt henvises til „interpellationsbegrebet“, som fremstillet af bl.a. Henriette Buus i „Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse. En kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk“ (Buus 2001).
- 90 Møller 2003.
- 91 DIF & DGI 2005.
- 92 SFI 1999.
- 93 Petersen 1998, Jacobsen et al. 1998, s. 182.
- 94 Ibsen 2001.
- 95 Se kapitel 4.

- 96 Trænere med den karriereopbyggende trænerform lægger mere samfundsmæssig betydning i trænergerningen. Dette vil blive behandlet i afsnittet Holdningsmæssige potentialer for inddragelse af trænere i nye velfærdsopgaver senere i rapporten.
- 97 Se afsnittet Interessesfællesskab i kapitel 4.
- 98 Se i den forbindelse Ottesen 1989.
- 99 Se i øvrigt kapitel 5, Foreningen B – den nære familie.
- 100 DIF & DGI 2005, Ibsen 2006a. Dog finder 35% af trænerne det problematisk i Ottesen og Jensen 2007, kapitel 8. Forskellen undersøgelserne imellem grunder sandsynligvis primært i forskelle i spørgemåde.
- 101 Boeskov & Ilkjær 2005.
- 102 DIF & DGI 2005, Ibsen 2006b.
- 103 Kultur- og Fritidsforvaltningen 2005.
- 104 30% mener det frivillige tager for meget tid (Ottesen & Jensen 2007, s. 86).
- 105 Se evt. kapitel 4.
- 106 Habermann 2001.
- 107 I rapporten indbefatter omkostningsgodtgørelse „gratis goder“, „symbolsk erkendelses-sum“, „kørselsudgifter“, „andre omkostninger“, „tabt arbejdsfortjeneste“ og „andet“ (Ottesen og Jensen 2007).
- 108 Den reelle løn modtages specielt i tennis, atletik og gymnastik (Ottesen og Jensen 2007).
- 109 Habermann 2000, s. 21.
- 110 Rapporten „Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår“ viser, at 60-80% af trænerne mener, at uden det frivillige ulønnede arbejde mister idrætsforeningerne deres værdi (Ottesen & Jensen 2007, s. 86).
- 111 Ottesen & Jensen 2007, s. 86.
- 112 Ottesen & Jensen 2007 s. 7ff..
- 113 Andre undersøgelser af frivillige bekræfter dette aspekt af unges frivillige engagement, bl.a. Kofod & Nielsen 2006.
- 114 Se kapitel 4.
- 115 Habermann 2001, samt afsnittet Trænergerningen i et livsformsperspektiv i denne rapport.
- 116 Se kapitel 4, afsnittet Den karriere opbyggende trænerform.
- 117 Som også vist i flere kvantitative undersøgelser
- 118 Andersen 2006, s. 16-17.
- 119 Disse tendenser kan også betragtes som, at moderniseringen af den offentlige sektor er et spørgsmål om en markedsorientering eller/og en demokratisering. Højrup 1995
- 120 Højrup 1995
- 121 Denne kan rekvireres ved henvendelse til rapportens forfattere.
- 122 Kvale 1997.
- 123 Er lokaliseret i Københavns kommune.
- 124 Se bl.a. kapitel 6.

- 125 For kort at ridse de to forskningstilgange som samlet benyttes i projektet Hvordan er det at være træner i den frivillige idræt kan det siges at: De kvalitative metoder sigter mere på at opspore de meninger og oplevelser, som ikke lader sig måle. Hvor de kvantitative defineres ved bl.a. præcision, forklaring, gennemsnitlighed og systematik, defineres kvalitative undersøgelser ved dybde, forståelse, fleksibilitet i interviewsituationen og nærhed (Judd et al. 1991).

Formålet med begge undersøgelsesmetoder er at bidrage til en bedre forståelse af det samfund vi lever i, og hvordan individer, grupper og institutioner interagerer. For denne undersøgelses vedkommende idrættens trænere og foreninger.